

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της

Ελένης Ζλατίνη

Πτυχιούχου Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

A.M.: 60053

«Ελληνική φιλολογία και ψηφιακά μέσα: Διαθέσιμα ψηφιακά εργαλεία και η αξιοποίηση τους από την ερευνητική κοινότητα.»

Εξεταστική Επιτροπή

Μαρία Κωνσταντινίδου, Επίκουρη καθηγήτρια (επιβλέπουσα)

Γρηγόριος Παπαγιάννης, Καθηγητής

Raimondo Tocchi, Επίκουρος καθηγητής

Κομοτηνή 2022

Η έγκριση της παρούσας Διπλωματικής Μεταπτυχιακής Εργασίας από το Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνώμων του/της συγγραφέως» (παρ. 2 του άρθρου 202 του ν. 5343/1932).

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας της παρούσας εργασίας και ότι έχω αναφέρει ή παραπέμψει σε αυτή, ρητά και συγκεκριμένα, όλες τις πηγές, από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών, προτάσεων ή λέξεων, είτε αυτές μεταφέρονται επακριβώς (στο πρωτότυπο ή μεταφρασμένες) είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Κείμενα και Πολιτισμός» του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας της Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. (άρθρο 5.2 του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας του Τ.Ε.Φ.)

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	8
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	9
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	12
2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	13
2.1 Το ερωτηματολόγιο	14
2.2 Οι συμμετέχοντες	16
2.3 Τα αποτελέσματα και η επεξεργασία τους	16
3. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ	17
4. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ	19
4.1 Wikipedia.....	19
4.1.1 Γενικές Πληροφορίες.....	19
4.2 ΨΗΦΙΑΚΑ ΛΕΞΙΚΑ.....	20
4.2.1 Perseus LSG.....	20
4.2.2 DIAL-G.....	20
4.2.3 Suda On Line: Byzantine Lexicography	21
4.2.4 Lexikon zur byzantinischen Gräzität.....	21
5 ΒΑΣΕΙΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	22
5.1 Pinakes	22
5.2 Trismegistos (LDAB)	23
5.3 Papyri.info	23
5.4 PapPal.....	24
5.5 Database of Byzantine Book epigrams (DBBE)	24
6 ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΡΙΤΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ	24
6.1 ClassicalTextEditor	24
6.2 LaTeX-reledmac.....	25
6.3 Collatex.....	25
7 ΨΗΦΙΑΚΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ	25
7.1 JSTOR.....	26
7.2 Brill (Annotated Bibliography)	26
7.3 Brepolis.....	26
7.4 PastMasters	27
7.5 ProjectMuse.....	28
7.6 OxfordBibliographies.....	28
7.7 Atlas.....	28
7.8 GoogleScholar.....	28
8 ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ	28
8.1 Transkribus	28

8.2	Pythia.....	29
8.3	Byzantium 1200	29
8.4	EpiDoc: EpigraphicDocuments.....	29
9	ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ	30
9.1	Η περίπτωση του TLG (Thesaurus of Linguae Graecae).....	30
9.1.1	Γενικές πληροφορίες.....	30
9.1.2	Χαρακτηριστικά.....	30
9.1.3	Abridged TL (Συντομευμένη έκδοση).....	31
9.2	Περιγραφή των βασικών εργαλείων του TLG	31
9.2.1	CanonSearch	31
9.2.2	Text search.....	32
9.2.3	Browse	32
9.2.4	Lexica	32
9.2.5	N – Grams	32
9.2.6	Statistics.....	32
9.2.7	Vocabulary tools.....	33
9.2.8	Perseus Digital Library	33
9.2.9	First thousandyears of Greek.....	34
10	ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ.....	34
10.1	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ	34
10.2	ΥΛΙΚΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	35
10.2.1	ProgrammingHistorian	35
11	ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ35	
11.1	Googlebooks.....	35
11.2	Internet Archive	36
11.3	PORTALS	36
11.4	Dariah.....	36
11.5	DigitalBodleian.....	36
11.6	SPBS.....	37
11.7	Η Πύλη για την ελληνική γλώσσα και την γλωσσική εκπαίδευση	37
12	ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	37
13	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	98
14	ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	100
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	121
	ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	123
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	126

Περιεχόμενα Πινάκων

Πίνακας 1: Δοκιμές Κανονικότητας.....	48
Πίνακας 2: Συντελεστής Συχνότητας Spearman's rho.....	48
Πίνακας 3: Περιγραφική ανάλυση αποτελεσμάτων	49
Πίνακας 4: Πίνακας διασταύρωσης. Τόπος-Εξοικείωση	50
Πίνακας 5: Αποτελέσματα ελέγχου	51
Πίνακας 6: Περίληψη Επεξεργασίας Υπόθεσης.....	57
Πίνακας 7: Απαντήσεις στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας Crosstabulation	58
Πίνακας 8: Αποτελέσματα Chi-Square Test.....	59
Πίνακας 9: Περιγραφική ανάλυση αποτελεσμάτων	60
Πίνακας 10: Πίνακας διασταύρωσης. Τόπος-Πρώθηση από ίδρυμα	60
Πίνακας 11: Pearson Chi-Square.....	61
Πίνακας 12: Πίνακας διασταύρωσης. Τόπος- Εκμετάλλευση ευκαιριών για επιμόρφωση	62
Πίνακας 13: Pearson Chi-Square.....	63

Περιεχόμενα Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Ηλικιακή κατανομή.....	39
Διάγραμμα 2: Τόπος Κατοικίας	39
Διάγραμμα 3: Ακαδημαϊκή ιδιότητα	40
Διάγραμμα 4: Τομέας έρευνας.....	41
Διάγραμμα 5: Ιστορική περίοδος ερευνητικών ενδιαφερόντων.....	42
Διάγραμμα 6: Χρησιμοποιείτε ψηφιακά εργαλεία στο ερευνητικό/ εκπαιδευτικό σας έργο;(διευκρινίζουμε ότι εννοούμε εργαλεία έρευνας και όχι ψηφιακά μέσα για την εγγραφή/διάδοση εργασιών όπως το word, το power point, ή εφαρμογές για διαδικτυακές συναντήσεις).....	43
Διάγραμμα 7: Είδη που χρησιμοποιούνται περισσότερο.....	44
Διάγραμμα 8: Σκοποί χρήσης ψηφιακών εργαλείων	44
Διάγραμμα 9: Βασικά πλεονεκτήματα χρήσης ψηφιακών εργαλείων.....	45
Διάγραμμα 10: Έλεγχος αξιοπιστίας εργαλείων που χρησιμοποιούν	45
Διάγραμμα 11: Τι είναι αυτό που σας αποθαρρύνει από το να χρησιμοποιήσετε ένα ψηφιακό εργαλείο;	46
Διάγραμμα 12: Εξοικείωση με τα ψηφιακά εργαλεία	47
Διάγραμμα 13: Κατά τη γνώμη σας, οι τρέχουσες τάσεις της έρευνας εστιάζουν υπερβολικά στις ψηφιακές πτυχές της ανθρωπιστικής έρευνας σε βάρος των παραδοσιακών προσεγγίσεων, ίσως ακόμη και να υπονομεύσουν τη συνέχιση των τελευταίων;	52
Διάγραμμα 14: Πιστεύετε ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες κάνουν την έρευνα πιο ποσοτική αντί να επικεντρώνεται σε υψηλότερες πνευματικά προσεγγίσεις;	53
Διάγραμμα 15: Αντικατάσταση παραδοσιακών μεθόδων στην αρχειοθέτηση	53
Διάγραμμα 16: Δημοσίευση έρευνας αποκλειστικά σε ψηφιακή μορφή	54
Διάγραμμα 17: Παραπομπή σε ψηφιακές πηγές στις δημοσιεύσεις.....	55
Διάγραμμα 18: Ελεύθερη πρόσβαση σε ψηφιακά ερευνητικά εργαλεία	55
Διάγραμμα 19: Ρόλος δεξιοτήτων στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας	56
Διάγραμμα 20: Εκπαίδευση στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας σε ακαδημαϊκό πλαίσιο	57
Διάγραμμα 21: Πρώθηση εξέλιξης σε θέματα τεχνολογίας από ιδρύματα.....	59
Διάγραμμα 22: Εκμετάλλευση ευκαιριών που δίνονται.....	62
Διάγραμμα 23: Θα επιθυμούσατε να έχετε περισσότερες ευκαιρίες επιμόρφωσης;	64
Διάγραμμα 24. Αξιολόγηση TLG Lexica	65
Διάγραμμα 25. Αξιολόγηση Perseus LSJ	66

Διάγραμμα 26. Άλλο ψηφιακό λεξικό	66
Διάγραμμα 27: Πόσες φορές το μήνα κατά μέσο όρο χρησιμοποιείτε ψηφιακά λεξικά;	67
Διάγραμμα 28: Υπάρχει κάτι που θα αλλάζατε στα εργαλεία αυτά;	68
Διάγραμμα 29. Αξιολόγηση JSTOR.....	68
Διάγραμμα 30. Αξιολόγηση Brepolis.....	69
Διάγραμμα 31. Αξιολόγηση Past Master.....	69
Διάγραμμα 32. Αξιολόγηση Brill.....	70
Διάγραμμα 33. Αξιολόγηση Project MUSE	70
Διάγραμμα 34. Αξιολόγηση Oxford Bibliographies	71
Διάγραμμα 35. Αξιολόγηση Atlas.....	71
Διάγραμμα 36. Google Scholar	72
Διάγραμμα 37. Αξιολόγηση Google Books.....	72
Διάγραμμα 38. Άλλο βιβλιογραφικό εργαλείο	73
Διάγραμμα 39. Πόσες φορές το μήνα επισκέπτεστε ψηφιακά βιβλιογραφικά εργαλεία;.....	73
Διάγραμμα 40. Αρκεί η χρήση ψηφιακών βιβλιογραφικών εργαλείων για την ολοκλήρωση μιας μελέτης; .	74
Διάγραμμα 41. Χρήση ιστότοπων φυσικών βιβλιοθηκών	74
Διάγραμμα 42. Αξιολόγηση Pinakes	75
Διάγραμμα 43. Αξιολόγηση Database of Greek epigrams	75
Διάγραμμα 44. Αξιολόγηση Papyri.info.....	76
Διάγραμμα 45. Αξιολόγηση Trismegistos	76
Διάγραμμα 46. Αξιολόγηση Digital	77
Διάγραμμα 47. Αξιολόγηση Η Πύλη της Ελληνικής Γλώσσας	77
Διάγραμμα 48. Άλλη βάση δεδομένων.....	78
Διάγραμμα 49: Επιθυμία για επιπλέον λειτουργίες σε βάση δεδομένων που χρησιμοποιούν	78
Διάγραμμα 50. Αξιολόγηση Dariah	80
Διάγραμμα 51. Αξιολόγηση SPBS.....	80
Διάγραμμα 52. Αξιολόγηση Proquest	81
Διάγραμμα 53. Αξιολόγηση The hub of specific library	81
Διάγραμμα 54. Αξιολόγηση ACM	82
Διάγραμμα 55. Άλλο Portal	82
Διάγραμμα 56. Αξιολόγηση Transktibus.....	83
Διάγραμμα 57. Αξιολόγηση Pythia	83
Διάγραμμα 58. Αξιολόγηση TEI/EpicDoc	84
Διάγραμμα 59. Αξιολόγηση Collatex	84
Διάγραμμα 60. Άλλη εφαρμογή.....	85
Διάγραμμα 61. Αξιολόγηση Classical Text Editor.....	85
Διάγραμμα 62. Αξιολόγηση Collatex	86
Διάγραμμα 63. Αξιολόγηση LaTeX-reledmac.....	86
Διάγραμμα 64. Άλλο εργαλείο.....	87
Διάγραμμα 65: Γνώση κωδικοποίησης (προγραμματισμό ή σήμανση κειμένου).....	87
Διάγραμμα 66: Προθυμία για μάθηση/βελτίωση δεξιοτήτων στην κωδικοποίηση	88
Διάγραμμα 67: Χρήση της Wikipedia.....	89
Διάγραμμα 68: Εμπιστοσύνη στη Wikipedia.....	89
Διάγραμμα 69: Χρήση του TLG	90
Διάγραμμα 70. Σκοποί χρήσης του TLG.....	91
Διάγραμμα 71: Θεωρείτε ότι εκμεταλλεύεστε πλήρως τις δυνατότητες που προσφέρει σαν εφαρμογή το TLG;	91
Διάγραμμα 72: Αξιολόγηση Canon Search	92
Διάγραμμα 73: Αξιολόγηση Simple text Search.....	92
Διάγραμμα 74: Αξιολόγηση Proximity text search	93

Διάγραμμα 75: Αξιολόγηση Advanced text search.....	93
Διάγραμμα 76: Αξιολόγηση Browse	94
Διάγραμμα 77: Αξιολόγηση Lexica	94
Διάγραμμα 78: Αξιολόγηση Grams	95
Διάγραμμα 79: Αξιολόγηση Statistics	95
Διάγραμμα 80: Αξιολόγηση Vocabulary tools	96
Διάγραμμα 81: Λόγοι που δεν χρησιμοποιήθηκαν άλλα εργαλεία του TLG	97
Διάγραμμα 82. Ανάγκες που καλύπτετε από το TLG	97

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στο προλογικό αυτό σημείωμα επιθυμώ να εκφράσω την ευγνωμοσύνη και τις ευχαριστίες μου προς την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου κυρία Μαρία Κωνσταντινίδου για τις παρατηρήσεις, τις συμβουλές και την πολύπλευρη βοήθεια, που πρόθυμα μου πρόσφερε σε όλα τα στάδια της έρευνας και σύνθεσης της εργασίας.

Ευχαριστίες οφείλω στα υπόλοιπα μέλη της εξεταστικής επιτροπής, κ. Γρηγόριο Παπαγιάννη και κ. Raimondo Tocci, για τις παρατηρήσεις τους.

Ευχαριστώ επίσης θερμά όλους όσους συμμετείχαν στην έρευνα και με ευθύτητα απάντησαν στο ερωτηματολόγιο. Η συμμετοχή τους ήταν πολύτιμη, χωρίς αυτή η εργασία δεν θα είχε ολοκληρωθεί στη παρούσα μορφή.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία που εκπονείται στο πλαίσιο του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών «Κείμενα και Πολιτισμός», στην ειδίκευση της «Βυζαντινής Φιλολογίας-Παλαιογραφίας» κατά το ακαδημαϊκό έτος 2021-2022, εξετάζει τον βαθμό αξιοποίησης των διαθέσιμων ψηφιακών εργαλείων από τους ερευνητές της αρχαίας ελληνικής και βυζαντινής φιλολογίας.

Στόχος της εργασίας είναι να μελετηθεί η χρησιμότητα των ψηφιακών μέσων στην παραγωγή και διάδοση της γνώσης στις ανθρωπιστικές επιστήμες, και συγκεκριμένα στην αρχαία ελληνική και βυζαντινή φιλολογία, ενώ παράλληλα να αποσαφηνιστεί η λειτουργία και οι δυνατότητες που προσφέρει στην έρευνα το εκάστοτε εργαλείο. Παράλληλα, θα διερευνηθεί η αντιμετώπιση που τυγχάνουν τα ψηφιακά αυτά εργαλεία από την ακαδημαϊκή κοινότητα.

Συγκεκριμένα, η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη:

Στο πρώτο μέρος διερευνώνται, απαριθμούνται και παρουσιάζονται ερευνητικά και διδακτικά ψηφιακά εργαλεία που απευθύνονται σε καθηγητές, ερευνητές και μεταπτυχιακούς φοιτητές της βυζαντινής φιλολογίας και συναφών αντικειμένων (επιμέρους κλάδοι των βυζαντινών σπουδών, και συγγενείς ιστορικές περίοδοι όπως ύστερη αρχαιότητα ή πρόμη νεοελληνική φιλολογία). Διεξάγεται βιβλιογραφική έρευνα, ώστε να εντοπιστούν σχετικές μελέτες σε άλλα επιστημονικά πεδία ή σε διαφορετικό κοινό και αν έχει γενικότερα απασχολήσει παρόμοιες ομάδες επιστημόνων ο ευρύτερος αυτός θεματικός πυρήνας. Περιλαμβάνεται μια θεωρητική παρουσίαση των ψηφιακών εργαλείων που διατίθενται στο διαδίκτυο ή με άλλα μέσα και εμπίπτουν στην ελληνική φιλολογία. Αφού αποσαφηνιστούν τα κριτήρια επιλογής των συγκεκριμένων εργαλείων στα οποία γίνεται αναφορά, προβάλλονται οι δυνατότητες χρήσης, οι βασικές πτυχές, τα χαρακτηριστικά, το περιεχόμενο, ο τρόπος λειτουργίας και ο σκοπός δημιουργίας τους.

Στο δεύτερο μέρος, εξετάζεται κατά πόσο οι επιστήμονες, μελετητές και σπουδαστές των κλασικών σπουδών, χρησιμοποιούν και εμπιστεύονται ψηφιακά μέσα και εργαλεία για την επίτευξη των ερευνητικών και μαθησιακών τους σκοπών. Για το λόγο αυτό έχει διεξαχθεί έρευνα με την χρήση ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου σε ερευνητές της Ελλάδας και του εξωτερικού, η οποία θα διερευνά αν και κατά πόσο οι συμμετέχοντες είναι ενημερωμένοι για την ύπαρξη, τις λειτουργίες και τις δυνατότητες αυτών των εργαλείων, το βαθμό στο οποίο τα αξιοποιούν, πώς τα αξιολογούν και τι κενά δεν καλύπτονται από τα υπάρχοντα συστήματα. Θα παρατεθεί η μεθοδολογία της έρευνας με θεωρητική τεκμηρίωση. Θα καταγραφούν τα ερωτήματα που έχουν τεθεί και θα οριστεί ο σκοπός της ερευνητικής διαδικασίας. Επίσης, θα επισημανθούν οι ερευνητικές μέθοδοι και τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν και θα αναλυθούν λεπτομερώς όλα τα βήματα που ακολουθήσαμε για την διεξαγωγή της έρευνας. Τέλος, θα ανακοινωθούν και θα αναλυθούν τ' αποτελέσματα που θα προκύψουν.

Η μελέτη θα ολοκληρωθεί με την παράθεση της βιβλιογραφίας και των διαδικτυακών πηγών στις οποίες στηρίχθηκε, ενώ επισυνάπτεται και το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε.

SUMMARY

The present postgraduate thesis which is elaborated in the context of the postgraduate program of study «Text and culture» in the specialization of «Byzantine literature- Paleography» during the academic year 2021-2022, examines the degree of utilization of the available digital tools by the researchers of ancient Greek and Byzantine literature.

The object of the thesis is to study the utility of digital media in the production and diffusion of knowledge in humanitarian studies and specifically in ancient Greek and Byzantine literature while at the same time to clarify the function and opportunities which the respective tool offers to the research. At the same time, the confrontation these digital tools receive from the academic community will be studied.

Specifically the thesis is separated in two parts:

In the first part, research and teaching digital tools which address to professors, researchers and postgraduate students of Byzantine literature and related topics (individual branches of Byzantine studies and related historical periods such as later antiquity or early modern Greek literature) are investigated, enumerated and presented. Bibliographic research is conducted in order for related studies to be spotted in other scientific fields or in different audience and if in general this wider thematic core has occupied similar scientific parties. A theoretical presentation of the digital tools which are available in the internet or with other means and appertain to Greek literature, is included. After the criteria for the selection of the specific tools for which reference is made are clarified, the possibilities of use, the key aspects, the purpose of their creation are highlighted.

In the second part it is examined whether the scientists, researchers and students of classical studies, use and trust digital media and tools for the achievement of their researching and learning goals for this reason a study will be conducted through the use of an electronic questionnaire to researchers of Greece and abroad, which will look into if and how much the participants are informed about the existence, the functions and the capabilities of these tools, how much they use them, how they evaluate them and what gaps are not covered by the existing systems.

The methodology of the research with theoretical documentation will be cited. The questions which have been posed will be recorded and the goal of the research methods and the research tools which were used will be pointed out and all the steps we followed for the conduct of the research will be analyzed in detail. Finally the concluding results will be announced and analyzed.

The research will be completed with the collation of the bibliography and the internet sources on which was used is attached.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες έχουν εξελιχτεί ραγδαία τα τελευταία χρόνια και έχουν επιφέρει αλλαγές στην παραγωγή και διάδοση της γνώσης. Ωστόσο, συχνά ασκείται κριτική στα ψηφιακά μέσα, δεν χρησιμοποιούνται ή αποκρύπτεται η χρήση τους και αμφισβητείται η αξιοπιστία τους.¹ Ενδεικτικά αναφέρω την άποψη του ιστορικού Edward Ayes ο οποίος ήδη από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα, σε ένα άρθρο του παραθέτει την διαπίστωση ότι οι συνάδελφοι του δεν δείχνουν ενδιαφέρον για τις δυνατότητες που προσφέρει η νέα ψηφιακή εποχή.²

Φαίνεται επομένως οξύμωρο στην εποχή της τεχνολογίας να απορρίπτονται από φιλόλογους τεχνικές που έχουν την δυνατότητα να οδηγήσουν σε άμεσα, ακριβή και τεκμηριωμένα αποτελέσματα.

Ορμώμενοι από την παραπάνω διαπίστωση αποφασίστηκε να πραγματοποιηθεί η συγκεκριμένη μελέτη. Ξεκίνησε τον Απρίλιο του 2021, αρχικά ως έρευνα για ψηφιακά εργαλεία που αφορούν την βυζαντινή φιλολογία. Ειδικότερα, έγινε μια προσπάθεια χαρτογράφησης σχετικών εργαλείων και στη συνέχεια ερευνάται η δυνατότητα αξιοποίησης τους από τους φιλόλογους.

---

¹(Siemens 2013)

²Ayes (1990)

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η πρωταρχική εργασία για την συγκεκριμένη μελέτη ήταν να πραγματοποιηθεί εκτεταμένη διαδικτυακή έρευνα ώστε να εντοπιστούν σελίδες ερευνητικών προγραμμάτων που παράγουν τέτοιου είδους ψηφιακά εργαλεία, Portals πανεπιστημίων που διαθέτουν τομείς Digital Humanities, ομάδες και λογαριασμούς στα social media που αντιστοιχούν σε ακαδημαϊκούς συλλόγους, επιτροπές, εταιρείες που σχετίζονται με τα αντικείμενα μελέτης. Αρχικά, πραγματοποιήθηκε η συγκέντρωση δεδομένων για τα ψηφιακά εργαλεία που αφορούν τις ανθρωπιστικές σπουδές γενικότερα και στη συνέχεια, να καταγραφούν όσα είναι σήμερα διαθέσιμα ενώ παράλληλα να διερευνηθεί ο τρόπος αντιμετώπισης και ο βαθμός αξιοποίησής τους από την ερευνητική κοινότητα.

Το πρώτο ζήτημα που μελετήθηκε είναι η διαθεσιμότητα ψηφιακών μέσων. Μετά από αναζήτηση που πραγματοποιήθηκε στο διαδίκτυο από τον Απρίλιο έως τον Ιούλιο του 2021 συγκεντρώθηκαν και καταγράφηκαν ερευνητικά και διδακτικά ψηφιακά εργαλεία. Σε ό,τι αφορά την διδασκαλία επισημαίνεται ότι αναφερόμαστε σε διδακτικά εργαλεία που βοηθούν τους χρήστες να διεξάγουν ακαδημαϊκή έρευνα, όχι σε ομάδες μικρότερων ηλικιών και με χαμηλό επίπεδο γνώσεων.

Τα ψηφιακά μέσα είναι δυναμικές οντότητες που συνεχώς αναβαθμίζονται ώστε να παρέχουν νέες χρήσεις και να προσελκύουν όλο και περισσότερους νέους χρήστες.³ Ωστόσο, η έρευνα δεν περιορίστηκε σε όσα είναι ενεργά στο παρόν αλλά και σε αυτά που μετά το πέρας του προγράμματος στο οποίο ανήκαν έπαψαν να είναι διαθέσιμα ή να αναβαθμίζονται. Οι πληροφορίες που αναζητήθηκαν αφορούσαν τον τρόπο χρήσης τους, τις δυνατότητες τους, την διαθεσιμότητα στο ευρύ κοινό, τον βαθμό εξέλιξης και αναβάθμισης τους.

Από την έρευνα προέκυψε ένας μεγάλος αριθμός δεδομένων γι' αυτό και ήταν αναγκαίο να περιοριστούν τα όρια της έρευνας. Επομένως, αποφασίστηκε να μελετηθούν διεξοδικά όσα αφορούν την ελληνική φιλολογία της αρχαίας και μεσαιωνικής περιόδου. Τα κριτήρια επιλογής ήταν η δημοφιλία των εργαλείων, η δημιουργία ή υποστήριξη τους από γνωστό ίδρυμα ή δημιουργό και ο βαθμός που το καθένα από αυτά είναι προσαρμοσμένο στο πεδίο σπουδών που μελετάμε. Η επιλογή του να εστιάσουμε σε συγκεκριμένα μέσα στοχεύει στην ανάδειξη του τρόπου που οι σύγχρονες μέθοδοι των ψηφιακών ανθρωπιστικών σπουδών μπορούν να φανούν χρήσιμες στη φιλολογική έρευνα.

Στη συνέχεια εξετάστηκε η σχετική βιβλιογραφία. Επειδή δεν αναμενόταν να βρεθούν παρόμοιες μελέτες για τα ψηφιακά εργαλεία της βυζαντινής και αρχαίας φιλολογίας, επεκταθήκαμε σε αντίστοιχες έρευνες σε άλλες ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες. Η διαπίστωση που προέκυψε ήταν ότι οι αναφορές στα ψηφιακά μέσα αποτελούσαν κυρίως κριτική στην λειτουργία τους και στην επίδραση τους στις ανθρωπιστικές σπουδές ενώ ελάχιστες αφορούσαν την

---

³(Ulliot, 2013, σ. 938)

αντιμετώπιση τους από τους χρήστες. Η συγκεκριμένη διαπίστωση θα αναλυθεί περαιτέρω στη συνέχεια. Δεν βρέθηκε καμία πρόσφατη μελέτη ή αναφορά που να πραγματεύεται το ζήτημα που θα μας απασχολήσει και αυτός ήταν ένας ακόμη λόγος να επιχειρήσουμε την εξέταση του.

2.1 Το ερωτηματολόγιο

Το δεύτερο στάδιο της εργασίας ήταν η διερεύνηση της συστηματικότητας της χρήσης, της χρησιμότητας των εργαλείων όπως την αντιλαμβάνονται οι χρήστες και της γενικότερης αντιμετώπισής τους από την ερευνητική κοινότητα.

Το μέσο συλλογής δεδομένων που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα ήταν το ερωτηματολόγιο. Σκοπός ήταν να εξεταστεί κατά πόσο οι επιστήμονες, μελετητές και σπουδαστές ελληνικής φιλολογίας και παρεμφερών επιστημονικών κλάδων, χρησιμοποιούν και εμπιστεύονται ψηφιακά εργαλεία για την επίτευξη των ερευνητικών και μαθησιακών τους σκοπών.

Για την σύνταξη του ερωτηματολογίου ακολουθήθηκε μεθοδολογία από βιβλιογραφικές πηγές από τις κοινωνικές επιστήμες.

Το ερωτηματολόγιο συνοδεύεται από περιληπτική αναφορά στους σκοπούς και την μεθοδολογία της έρευνας, τις ομάδες που στοχεύει και από γενικές οδηγίες για την συμπλήρωση του. Η περιληπτική αυτή αναφορά προτείνεται στο άρθρο «Οι τεχνικές του καλού ερωτηματολογίου» των Κ.Ρόντου και Ε. Πανάνη.⁴ Οι ερωτήσεις είναι ομαδοποιημένες ώστε κάθε ομάδα να αντιστοιχεί στους στόχους της έρευνας. Οι απαντήσεις είναι, της μορφής «ΝΑΙ» και «ΟΧΙ», σε διαβαθμισμένη κλίμακα και σύντομης απάντησης. Η επιλογή του συγκεκριμένου τρόπου απαντήσεων προτείνεται στην μελέτη «Κανόνες και Οδηγίες για τον Σχεδιασμό και την Σύνταξη Ερωτηματολογίου».⁵ Στόχος ήταν οι ερωτήσεις να είναι σαφείς και να διευκολύνουν τους ερωτηθέντες ώστε να παρέχουν έγκυρες, ακριβείς και αξιόπιστες απαντήσεις.⁶

Οι ερωτήσεις είναι ομαδοποιημένες ανάλογα με το θέμα τους. Ακολουθήθηκαν, για την σύνταξη και οργάνωση των ερωτήσεων, οδηγίες από την διάλεξη του D. L. Vannette στο Εργαστήριο Υπολογιστικής Κοινωνικής Επιστήμης του Ινστιτούτου Έρευνας στις Κοινωνικές επιστήμες του Πανεπιστημίου του Stanford⁷ και από το εγχειρίδιο «Question and Questionnaire Design» των Jon A. Krosnick και Stanley Presser.⁸ Αρχικά, τίθενται οι προσωπικές ερωτήσεις που αφορούν την ηλικία, τον τόπο κατοικίας, την ιδιότητα των συμμετεχόντων. Έχει ιδιαίτερη σημασία να αναφερθεί ότι αποτελεί αστοχία η απουσία ερώτησης σχετικά με το φύλο των συμμετεχόντων. Ακολουθούν όσες στοχεύουν στην κατανόηση της σχέσης των ερωτώμενων με τα ψηφιακά εργαλεία γενικότερα.⁹ Η επόμενη ενότητα του ερωτηματολογίου αφορά την χρήση συγκεκριμένων

---

⁴Ρόντος και Πανάνης (2007)

⁵Μενεξές και Οικονόμου, (2016, σ. 5-14)

⁶Vannette (2014)

⁷Vannette (2014)

⁸Krosnick και Presser (2010)

⁹Krosnick και Presser, (2010, σ. 264-300)

ψηφιακών εργαλείων. Η τελευταία ομάδα ερωτήσεων σχετίζεται με το TLG. Το συγκεκριμένο εργαλείο εξετάζεται πιο συγκεκριμένα, καθώς εμπειρικά αντιληφθήκαμε ότι είναι το πιο συχνά χρησιμοποιούμενο εργαλείο από τους Κλασικούς και Βυζαντινούς Φιλολόγους.

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει ερωτήσεις κλειστού και ανοιχτού τύπου και ερωτήσεις με κλίμακες μέτρησης. Στις ερωτήσεις κλειστού τύπου καλείται ο συμμετέχων να επιλέξει ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες απαντήσεις. Τέτοιου είδους είναι και οι ερωτήσεις που αφορούν προσωπικά στοιχεία του συμμετέχοντα: την ηλικία του, το επάγγελμα του, τον τόπο κατοικίας. Σε αυτόν τον τύπο ερωτήσεων, ο συμμετέχων πρέπει να επιλέξει μια απάντηση από αυτές που του παρουσιάζονται. Γι' αυτό τον λόγο οι απαντήσεις που προσφέρονται είναι οι πιο ουσιαστικές επιλογές που θα μπορούσαν να έχουν οι ερωτηθέντες.¹⁰ Σε ορισμένες περιπτώσεις δίνεται η δυνατότητα επιλογής παραπάνω από μια απαντήσεων καθώς εύλογα αντιλαμβανόμαστε ότι μπορεί να ισχύει περισσότερες από μια απαντήσεις. Η επιλογή του συγκεκριμένου τύπου ερωτήσεων είχε ως σκοπό να επιτευχθεί αφενός η ομοιομορφία του ερωτηματολογίου και αφετέρου η καλύτερη δυνατή επεξεργασία του υλικού που θα προέκυπτε.

Με τις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου επιδιώκεται η καταγραφή της προσωπικής τοποθετήσεως των συμμετεχόντων. Αυτό κρίνεται απαραίτητο καθώς τα ψηφιακά εργαλεία είναι πολυάριθμα και ήταν αδύνατο να δοθούν συγκεκριμένες επιλογές. Ζητείται επομένως σε ορισμένες περιπτώσεις να δώσουν πιο συγκεκριμένες απαντήσεις. Οι ανοιχτές ερωτήσεις μπορούν να προσφέρουν πλούτο και μεγαλύτερη αξιοπιστία στα αποτελέσματα της έρευνας κάτι που είναι δύσκολο με τις ερωτήσεις κλειστού τύπου.¹¹

Οι ερωτήσεις με κλίμακες μέτρησης θα παρουσιάσουν απόψεις και στάσεις των συμμετεχόντων. Οι ερωτήσεις αποσκοπούν να πληροφορήσουν σχετικά με το τι πιστεύουν ή τι αισθάνονται οι συμμετέχοντες για τα θέματα που διερευνάμε. Το είδος της κλίμακας που χρησιμοποιήθηκε ήταν η προσθετική κλίμακα τύπου Likert.¹² Δίνεται ποσοτική πενταβάθμια κλίμακα συμφωνίας ώστε να διευκολυνθεί η καταχώρηση των στοιχείων σε λογισμικά στατιστικής επεξεργασίας.

Για την διατύπωση των ερωτήσεων λάβαμε υπόψη ότι κάθε μια πρέπει να υπηρετεί έναν σκοπό, να παρέχει τις πληροφορίες που ψάχνουμε και να είμαστε σίγουροι ότι θα χρησιμοποιηθεί στη ανάλυση μας.¹³ Επιπλέον, δεν είναι μακροσκελείς, είναι σαφείς και δεν χρησιμοποιούνται εξειδικευμένοι όροι που δεν είναι γνωστοί στο ευρύ κοινό.¹⁴ Βασικό χαρακτηριστικό του

---

¹⁰Lindzey και Guest, (1951, σ.355-358)

¹¹Schuman και Presser (1981)

¹²Εισήχθη από τον Likert (1932) και έτσι πήρε το όνομα του. Επιτρέπει στους ερωτηθέντες να επιλέξουν από ένα γραμμικό σύνολο απαντήσεων που αυξάνουν ή μειώνουν την ένταση ή την δύναμη.

¹³Vanette (2014)

¹⁴Krosnick and Presser (2010)

ερωτηματολογίου είναι επίσης, η ελεύθερη και ανώνυμη έκφραση των ερωτηθέντων, όπως προτείνεται σε συγκεκριμένη βιβλιογραφία.¹⁵

Πριν την δημοσίευση ακολουθήσαμε πιλοτική εφαρμογή του ερωτηματολογίου σε περιορισμένο δείγμα ερωτηθέντων (3 άτομα). Μετά από τις παρατηρήσεις και σχόλια που λάβαμε εφαρμόστηκαν προσαρμογές, αλλαγές και προσθήκες ερωτήσεων. Πιο συγκεκριμένα, στην ερώτηση «Τι είναι αυτό που ελέγχετε όταν πρόκειται να χρησιμοποιήσετε κάποιο ψηφιακό μέσο ώστε να κερδίσει την εμπιστοσύνη σας;» προτάθηκε και προστέθηκε ως πιθανή απάντηση «η ικανότητα μας ως χρήστες να ανταποκριθούμε στις προδιαγραφές του;». Επίσης για την ερώτηση «Τα ψηφιακά εργαλεία και μέσα θα μπορούσαν να αντικαταστήσουν τις παραδοσιακές μεθόδους στην έρευνα;», μετά από σχετική παρατήρηση προστέθηκε και η απάντηση «ναι, ως έναν βαθμό» ώστε να υπάρχει μια πιο συμπεριληπτική επιλογή. Τέλος, στην ερώτηση «Ποια πιστεύετε ότι είναι τα βασικά πλεονεκτήματα χρήσης ψηφιακών εργαλείων/ προγραμμάτων;» συμπεριλάβαμε στις απαντήσεις την απεικόνιση των δεδομένων και αποτελεσμάτων μετά από σχετική πρόταση.

2.2 Οι συμμετέχοντες

Οι ερωτηθέντες ήταν διδάσκοντες, ερευνητές και μεταπτυχιακοί φοιτητές Βυζαντινών/Κλασικών Σπουδών (κυρίως με φιλολογικό προσανατολισμό ή συναφών επιστημονικών περιοχών) από την Ελλάδα και το εξωτερικό και προέρχονται από όλες τις ηλικιακές ομάδες. Στόχος ήταν να διερευνηθεί ευρέως η χρήση και αντιμετώπιση των εργαλείων από τις παραπάνω ομάδες. Η προσέγγιση πραγματοποιήθηκε μέσω των ιδρυμάτων τους και μέσω συγκεκριμένων ομάδων και κοινοτήτων.¹⁶ Το δείγμα της έρευνας ήταν 86 ερωτηθέντες. Η συμμετοχή των ερωτηθέντων ήταν εθελοντική, ανώνυμη και τα αποτελέσματα χρησιμοποιήθηκαν μόνο για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας.

2.3 Τα αποτελέσματα και η επεξεργασία τους

Η έρευνα διήρκεσε δύο μήνες. Μετά την ολοκλήρωση της χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα SPSS (Statistical Package for Social Sciences) για την ανάλυση των αποτελεσμάτων. Μέσω αυτού επιτυγχάνεται η καταγραφή και η περαιτέρω ανάλυση των δεδομένων που οδηγεί στην εξαγωγή συμπερασμάτων για τον υπό μελέτη πληθυσμό.

Πιο συγκεκριμένα, για τη στατιστική επεξεργασία των ερωτηματολογίων δημιουργήσαμε έναν πίνακα κωδικοποίησης. Ο πίνακας αυτός αντιστοιχίζει κάθε ερώτηση του ερωτηματολογίου σε μια μεταβλητή και τις απαντήσεις των συμμετεχόντων σε τιμές. Στην συνέχεια αφού κωδικοποιήθηκαν όλα τα δεδομένα τα τροφοδοτήσαμε στο πρόγραμμα, επιλέξαμε τα κατάλληλα εργαλεία επεξεργασίας και οπτικοποίησής τους και με τις κατάλληλες ρυθμίσεις και παραμέτρους έγινε η

¹⁵Φαρμάκης (2003) και Φίλιας (1996)

¹⁶Το ερωτηματολόγιο εστάλη σε mailinglists που άπτονται των αντικειμένων των κλασικών και βυζαντινών σπουδών, καθώς και των digitalhumanities και δημοσιεύτηκε στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, κυρίως σε κατάλληλες ομάδες στο facebook.

στατιστικής τους επεξεργασία, τα αποτελέσματα της οποίας παρουσιάζονται σε πίνακες και γραφήματα. Όλα τα παραπάνω καταγράφονται και παρουσιάζονται αναλυτικά στο δεύτερο μέρος της εργασίας όπου αναλύονται τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου.

3. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Στη συγκεκριμένη ενότητα θα εξετάσουμε την μέχρι τώρα βιβλιογραφία σχετικά με την χρήση επιστημονικών ψηφιακών εργαλείων στις Ψηφιακές Ανθρωπιστικές επιστήμες, καθώς και, εάν το θέμα που μελετάται στην παρούσα εργασία, έχει απασχολήσει κι άλλους ερευνητές ή εάν έχουν υποστηρίξει όσα αναδεικνύονται μέσα από την έρευνά μας.

Μια από τις πηγές που εντοπίστηκαν ήταν το άρθρο του ιστορικού Edward Ayes το οποίο δημοσιεύτηκε το 1990. Σε αυτό ο ιστορικός διαπιστώνει ότι οι συνάδελφοι του δεν δείχνουν ενδιαφέρον για τις δυνατότητες που προσφέρει η νέα ψηφιακή εποχή στα τέλη του 20^{ου} αιώνα. Συγκεκριμένα σε ένα άρθρο του αναφέρει τα εξής: *«Οι ιστορικοί είναι επιστημολογικά και μεθοδολογικά τα πιο συντηρητικά μέλη ολόκληρης της ακαδημαϊκής κοινότητας, παραμένοντας πιστοί σε τρόπους έρευνας και γραφής που έχουν αλλάξει σε σχετικά μικρό βαθμό από την εποχή που γεννήθηκε η επαγγελματική ενασχόληση με την ιστορία»*.¹⁷ Διαπιστώνουμε επομένως ότι το ζήτημα που οδήγησε σε ένα από τα ερευνητικά μας ερωτήματα είχε παρατηρηθεί και από τον συγκεκριμένο επιστήμονα αρκετές δεκαετίες πριν.

Αξιοσημείωτη είναι και η άποψη του Rod Nelson, ψηφιακού ουμανιστή του Πανεπιστημίου Richmond's Digital Scholarship Lab ο οποίος υποστήριξε στην πρόταση του για το THAT Camp (The Humanities and Technology Camp) το 2010, ότι τα ψηφιακά μέσα δεν έχουν ουσιαστικό αντίκτυπο στους ακαδημαϊκούς και κυρίως στους ιστορικούς.¹⁸

Μια αξιοσημείωτη μελέτη που εντοπίσαμε ήταν αυτή της επίκουρης καθηγήτριας της σχολής Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Βικτώριας, Lynne Siemens. Το 2013 δημοσίευσε ένα άρθρο της στο οποίο παρουσίασε τα αποτελέσματα της έρευνας της, με θέμα την ανάπτυξη και αποδοχή των ψηφιακών μέσων στο χώρο των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών, εστιάζοντας στην καναδική ακαδημαϊκή κοινότητα. Η συγκεκριμένη έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2009, εστίασε στο ρόλο των ψηφιακών μέσων σε τρεις συνιστώσες, την ερευνητική δραστηριότητα, την επαγγελματική ανάπτυξη και την διδασκαλία. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ποια είναι η αντιμετώπιση των ψηφιακών μέσων τόσο από εκπαιδευτικούς όσο και από φοιτητές διαφόρων ηλικιακών ομάδων στην περιοχή του Καναδά. Το δείγμα προέρχονταν από διαφορετικές ηλικιακές ομάδες. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι στις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες οι ψηφιακές τεχνολογίες γίνονται πρόθυμα αποδεκτές. Υπάρχει κάποια διαφοροποίηση μεταξύ των ηλικιακών ομάδων. Οι νεότεροι χρησιμοποιούν περισσότερο ψηφιακά

---

¹⁷Ayes(1990)

¹⁸Nelson (2010)

εργαλεία και μέσα, κυρίως μέσα κοινωνικής δικτύωσης, επιλέγουν συχνά ηλεκτρονικές εκδόσεις. Επιπλέον, αποδείχθηκε ότι προτιμούν τις παραδοσιακές μεθόδους στην έρευνα. Αξιοπρόσεκτο είναι το συμπέρασμα ότι ενώ πραγματοποιούν ψηφιακή έρευνα δεν την παρουσιάζουν σε συνέδρια. Τέλος, η έρευνα απέδειξε ότι το δείγμα έχει λάβει ελάχιστη εκπαίδευση σε ψηφιακές τεχνολογίες.¹⁹

Δύο απόψεις σχετικά με την ψηφιακή ιστορία παρατίθενται σε ένα από τα κεφάλαια του βιβλίου των Jack Dougherty και Kristen Nawrotzki που δημοσιεύτηκε το 2013. Στο πρώτο μέρος του κεφαλαίου με τίτλο «Is (Digital) History More than an Argument about the Past» ο Sherman Dorn προτείνει τρόπους για την αξιολόγηση της ψηφιακής ιστορίας.²⁰ Στη συνέχεια του ίδιου έργου, ο Stefan Tanaka αναφέρεται στα αποτελέσματα της επανάστασης των ψηφιακών μέσων, στη μελέτη της ιστορίας. Συγκεκριμένα, αναφέρει ότι η επανάσταση των ψηφιακών μέσων έχει διευκολύνει την έρευνα, βοηθάει και βελτιώνει την διδασκαλία της ιστορίας και ενισχύει την επιστημονική επικοινωνία. Τονίζει επίσης ότι η εξειδίκευση στον ακαδημαϊκό χώρο απαιτεί την εύρεση, οργάνωση και χρήση σπάνιων πληροφοριών και μέσω των σύγχρονων μεθόδων η συλλογή, κατηγοριοποίηση και οργάνωση αυτών πραγματοποιείται ευκολότερα.²¹

Μια ακόμη αναφορά σχετική με την χρήση ψηφιακών μέσων στις ανθρωπιστικές επιστήμες είναι αυτή του Carl Straumshein. Σε άρθρο του, που δημοσιεύτηκε το 2014, ασκεί αρνητική κριτική για τα ψηφιακά μέσα. Ειδικότερα, υποστηρίζει ότι η χρήση νέων τεχνολογιών σε κλάδους όπως η αγγλική φιλολογία εξελίσσεται σε «επιστημονική φούσκα» γιατί αποπροσανατολίζει τους επιστημονικούς φορείς προς ανοίκειες ερευνητικές κατευθύνσεις, ενώ παράλληλα δεν έχει οδηγήσει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, όπως πολλοί ήλπιζαν.²²

Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι μια μελέτη που πραγματοποιήθηκε το 2017, από τα μέλη της ομάδας εργασίας για την αξιολόγηση των αναγκών των ψηφιακών ανθρωπιστικών σπουδών.²³ Η μελέτη αποτελούσε μια ανάλυση των τρεχόντων, για την εποχή, δραστηριοτήτων και των μελλοντικών αναγκών των ψηφιακών ανθρωπιστικών σπουδών, στην έρευνα και την διδασκαλία στο Πανεπιστήμιό του Illinois. Στόχος της μελέτης ήταν, αφού προσδιοριστούν τα ψηφιακά εργαλεία που χρησιμοποιούν περισσότερο οι ερευνητές του πανεπιστημίου, να καθοριστούν και να προταθούν λύσεις για τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν στην ψηφιακή τους έρευνα και να αποσαφηνιστεί ο ρόλος των ψηφιακών ανθρωπιστικών σπουδών τόσο στην έρευνα όσο και στη διδασκαλία. Η έρευνα έδειξε ότι οι ερωτηθέντες χρησιμοποιούν περισσότερο εργαλεία για την ανάλυση κειμένου, για ανάλυση στατιστικών δεδομένων και ιστότοπους βιβλιοθηκών, τους οποίους θεωρούν ιδιαίτερα σημαντικούς. Μεγάλο ποσοστό υποστήριξε ότι είναι απαραίτητη η

---

¹⁹Lynne Siemens (2013)

²⁰Dougherty και Nawrotzki (2013)

²¹Dougherty and Nawrotzki (2013)

²²Straumshein (2014)

²³Digital Humanities Needs Assessment Working Group, Green κ.ά. (2017)

ύπαρξη ψηφιακών συλλογών στις βιβλιοθήκες και ότι αυτό θα διευκόλυνε σε μεγάλο ποσοστό την έρευνα. Επιπλέον, δήλωσαν ότι αυτό που εμποδίζει συχνά την ψηφιακή τους έρευνα είναι η απουσία εξοικείωσης πολλών με τα ψηφιακά μέσα που έχουν στη διάθεση τους.

Τέλος, η πιο πρόσφατη έρευνα που πραγματοποιήθηκε ήταν τον Ιούνιο του 2021, από το πανεπιστήμιο της Οξφόρδης.²⁴ Στόχος της είναι να προβληθούν και να εκτιμηθούν τα οφέλη της εξέλιξης των ψηφιακών ανθρωπιστικών σπουδών στην διδασκαλία και την έρευνα. Επικεντρώνεται περισσότερο στον τομέα της αρχαιολογίας, της ιστορίας, της ιστορίας την τέχνης και σε συναφή αντικείμενα. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με την χρήση ερωτηματολογίου και απευθύνθηκε σε διδάσκοντες, φοιτητές και ερευνητές των προαναφερθέντων αντικειμένων. Η δημοσίευση των αποτελεσμάτων αναμένεται.

4. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ

Στην ενότητα που ακολουθεί πραγματοποιείται θεωρητική παρουσίαση των δυνατοτήτων συγκεκριμένων ψηφιακών εργαλείων. Προβάλλονται βασικές πτυχές και αποσαφηνίζεται η χρησιμότητα του καθενός, επισημαίνοντας τα χαρακτηριστικά, τον τρόπο λειτουργίας και το περιεχόμενο τους.

4.1 Wikipedia

4.1.1 Γενικές Πληροφορίες

Το Wiki είναι μια διαδικτυακή εφαρμογή η οποία επιτρέπει στους χρήστες να προσθέσουν, τροποποιήσουν ή να διαγράψουν το περιεχόμενο της. Δημιουργήθηκε το 1994 από τον Αμερικανό προγραμματιστή Ward Cunningham.²⁵ Η διαφορά του με ένα ιστολόγιο έγκειται στο γεγονός ότι το περιεχόμενο του δημιουργείται και τροποποιείται από τους χρήστες και δεν έχει κάποιον ορισμένο ιδιοκτήτη ή κάτοχο.

Η Wikipedia είναι μια διεθνής, παγκόσμια, ψηφιακή, διαδικτυακή, ελεύθερου περιεχομένου εγκυκλοπαίδεια²⁶, το πιο δημοφιλές είδος λογισμικού wiki. Κυκλοφόρησε τον Ιανουάριο του 2001 από τους ιδρυτές της Jimmy Wales και Larry Sanger. Η δημοτικότητα της από τότε αυξάνεται σταθερά. Το περιεχόμενο της γράφεται και εμπλουτίζεται από εθελοντές κάτι που σημαίνει ότι λήμματα μπορεί να προστεθούν ή να τροποποιηθούν από τον καθένα.

Το γεγονός αυτό είναι και η αιτία αμφισβήτησης της εγκυρότητας, της αξιοπιστίας και της ακρίβειας του περιεχομένου της. Ειδικότερα σε κείμενα με ιστορικό περιεχόμενο, η ελευθερία ανάρτησης υλικού καθιστά το Wikipedia αμφιλεγόμενη πηγή πληροφοριών.²⁷ Η φιλοσοφία της Wikipedia είναι ότι στηρίζεται στην δύναμη της εμπιστοσύνης η οποία δεν εξαρτάται από

²⁴ <https://ancientworldonline.blogspot.com/2021/06/survey-use-of-digital-heritage-archives.html>

²⁵ (Ebersbach, 2008, σ. 20-109)

²⁶ <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%B1>

²⁷ (Rosenzweig, 2006, σ. 117-146)

ακαδημαϊκά διαπιστευτήρια. Η πρωτοπορία της Wikipedia έγκειται στην αποκέντρωση της εξουσίας από αυτούς που κατέχουν ακαδημαϊκά προσόντα και κύρος και στην ανάδειξη της εμπιστοσύνης ως κοινωνική βάση για την επιστημολογία.²⁸

4.2 ΨΗΦΙΑΚΑ ΛΕΞΙΚΑ

Τα ηλεκτρονικά λεξικά παρέχουν όλες τις πληροφορίες που βρίσκει κανείς και στα παραδοσιακά λεξικά. Πλεονεκτούν συγκριτικά με αυτά στην ευχρηστία και στην ταχύτητα εύρεσης πληροφοριών. Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν ορισμένα από τα πολυάριθμα λεξικά που είναι σήμερα διαθέσιμα.

4.2.1 Perseus LSG

Όπως προαναφέρθηκε τα κύρια εργαλεία του Perseus είναι τα εργαλεία που αφορούν την γλώσσα. Συγκεκριμένα, το εργαλείο μελέτης λέξεων (Word Study Tool) με το οποίο οι χρήστες μπορούν να αναλύσουν τις μορφές της ελληνικής και λατινικής γλώσσας, αλλά και να διεξάγουν αναζήτηση για λέξεις της αραβικής και για μορφές μιας γερμανικής γλώσσας (Old Norse). Για τα κείμενα που δεν είναι στα αγγλικά διαθέτει εργαλείο λεξιλογίου (Vocabulary Tool), που ορίζει κάθε μία από τις λέξεις στο κείμενο και απαριθμεί τη συχνότητα ορισμένων. Αντίστοιχο εργαλείο υπάρχει και για τη λατινική γλώσσα (Latin Vocabulary Tool). Επίσης, το εργαλείο λεξικού (Dictionary Lookup Tool) αφορά την αναζήτηση λημμάτων σε ελληνικά και λατινικά λεξικά. Το εργαλείο αναζήτησης (Lookup Tool) με τη σειρά του περιλαμβάνει τη γενική αναζήτηση με τη χρήση λέξεων – κλειδιών και φράσεων και την ειδική αναζήτηση που αφορά τη συχνότητα ελληνικών και λατινικών λέξεων. Υπάρχει επίσης το εργαλείο Named Entity Search Tools με το οποίο αναζητά κανείς έναν όρο η ένα μέρος από ένα κείμενο. Άλλα αξιοσημείωτα εργαλεία του Περσέα που αφορούν τις γλώσσες είναι το English to Greek Word Search που μέσω του λεξικού Lidell-Scott-Jones για την αναζήτηση λέξεων από τα αγγλικά στα ελληνικά. Παρόμοιο είναι και το εργαλείο English to Latin Word Search που μέσω του λεξικού Lewis και Short υπάρχει η δυνατότητα εξεύρεσης λέξεων από τα αγγλικά στα λατινικά. Τα Greek Morphological Analysis και Latin Morphological Analysis είναι σημαντικά για την μορφολογική ανάλυση λέξεων ελληνικών και λατινικών αντίστοιχα. Τέλος, το εργαλείο Greek Wordsin Context και Latin Wordsin Context δίνουν την δυνατότητα εύρεσης παραδειγμάτων σε ελληνικά και λατινικά κείμενα, το Word Frequencies in Greek and Latin που παρουσιάζει την συχνότητα λέξεων σε κείμενα και το Search for Lemmatized Words in Greek and Latin για αναζήτηση λημμάτων²⁹.

4.2.2 DIAL-G

Το DIALG είναι ένα διαχρονικό, διαδραστικό λεξικό που δημιουργήθηκε το 2007 από το Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας του ΔΠΘ. Διαθέτει πάνω από 1.500.000 λήμματα και προσφέρει πρόσβαση

²⁸ (Westerman, 2017, σ. 147)

²⁹ (Marchionini και Crane, 1994, σ. 9)

σε ψηφιοποιημένα λεξικά. Περιλαμβάνει συγκεκριμένες εφαρμογές ώστε να κάνει ευκολότερη την πλοήγηση στους χρήστες. Για τους εγγεγραμμένους στο πρόγραμμα χρήστες η πλοήγηση είναι δωρεάν. Ένας μη εγγεγραμμένος είναι δυνατό να πραγματοποιήσει αναζήτηση μέσω της σελίδας Abridged DIALG, χωρίς πρόσβαση στα λεξικά με πνευματικά δικαιώματα.

4.2.3 Suda On Line: Byzantine Lexicography

Το Suda On Line είναι μια διαδικτυακή αγγλική μετάφραση του λεξικού της Suda, μια σημαντική πηγή πληροφοριών για την ελληνική και τη ρωμαϊκή αρχαιότητα. Τον Ιανουάριο του 1998 ο Jeffery Gibson έθεσε σε μια λίστα με email το ερώτημα εάν έχει μεταφραστεί ποτέ στα αγγλικά το λεξικό της Σούδας. Η απάντηση ήταν αρνητική και έτσι ξεκίνησε μια μακροσκελής συζήτηση, μεταξύ ακαδημαϊκών που κατέληξε στη διαπίστωση ότι θα ήταν πολύ ενδιαφέρον μελετητές να ασχοληθούν με την εκπόνηση αυτού του έργου. Ο David Meadows πρότεινε το έργο να ονομαστεί *Suda On Line (SOL)*. Όλο και περισσότεροι μελετητές έδειχναν ενδιαφέρον να εργαστούν εθελοντικά ώσπου δημιουργήθηκε μια μεγάλη ομάδα ερευνητών και αργότερα μια συντονιστική επιτροπή για τον σχεδιασμό και προγραμματισμό του προγράμματος. Στόχος ήταν η δημιουργία μιας βάσης δεδομένων που θα περιελάμβανε εκτός από τις μεταφράσεις των καταχωρήσεων του λεξικού της Σούδας και σχολιασμούς των κειμένων, βιβλιογραφίες, υπερκειμενικούς συνδέσμους και άλλους ηλεκτρονικούς πόρους.³⁰ Η τελευταία μετάφραση καταχωρήθηκε τον Ιούλιο του 2014 αλλά οι υπεύθυνοι του έργου τονίζουν ότι σκοπός τους είναι η επ' αόριστον βελτίωση του SOL με την προσθήκη νέων εργαλείων και δυνατοτήτων. Ένα από τα πλεονεκτήματά του είναι η ευκολία στην προσβασιμότητα και την χρήση. Αξιοσημείωτο είναι ότι το έργο SOL εξαρτάται από εθελοντές από την παγκόσμια κοινότητα κλασικών μελετητών. Αυτοί ασχολούνται με την μετάφραση, την επεξεργασία του υλικού και με κάθε είδους τεχνικά θέματα. Ως εθελοντής μπορεί να εργαστεί οποιοσδήποτε επιθυμεί και έχει φυσικά τις δυνατότητες. Το SOL μπορεί και ενσωματώνει συνδέσμους προς υλικό στις βάσεις δεδομένων του Perseus Project's και του TLG.

4.2.4 Lexikon zur byzantinischen Gräzität

Το Lexikon zur byzantinischen Gräzität (LBG) θεωρείται σήμερα κορυφαίο και ολοκληρωμένο λεξικό για την Βυζαντινή ελληνική γλώσσα. Καταγράφει σπάνιες λέξεις και τις σημασίες αυτών. Εξετάζει κείμενα κυρίως την χρονική περίοδο 9^ο έως 12^ο αιώνα μ. Χ. και αφορά τους τομείς της ιστοριογραφίας, της ποίησης, της θεολογίας. Βασίζεται στο ελληνοαγγλικό λεξικό των Liddell – Scott – Jones και στο Patristic Greek Lexicon του Lampe. Έτσι το LBG γεφυρώνει το χάσμα μεταξύ των λεξικών της Αρχαίας και της Πατερικής Ελληνικής από τη μια πλευρά και του Λεξικού

³⁰ <http://www.cs.uky.edu/~raphael/sol/sol-html/about.shtml>

της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημόδους Γραμματείας του Κριαρά από την άλλη.³¹ Είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο μετά από δωρεάν εγγραφή.

5 ΒΑΣΕΙΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Στη συνέχεια θα γίνει λόγος για βάσεις δεδομένων που χρησιμοποιούνται ευρέως στους τομείς της έρευνας στους οποίους επικεντρώνεται αυτή η μελέτη. Πρόκειται για περιπτώσεις που έχουν διευκολύνει το διδακτικό και ερευνητικό έργο μέσω των δυνατοτήτων που προσφέρουν στο χρήστη.

5.1 Pinakes

Το *Pinakes* είναι μια περιγραφική βάση δεδομένων η οποία από το 1993 φιλοξενείται από το *Institut de Recherche et d' Histoire des Textes* στο Παρίσι. Δημιουργήθηκε από τον Walter M. Hayes το 1971 και συνεχίστηκε από τον Robert E. Sinkewicz από το 1987, στο *Pontifical Institute of Mediaevalde Toronto* με την ονομασία *Greek Index Project(GIP)*.³² Κυκλοφόρησε διαδικτυακά για πρώτη φορά τον Ιούλιο του 2008 με 200.000 αρχεία και μια νέα έκδοσή του τον Μάρτιο του 2014. Διαθέτει ένα μεγάλο αριθμό ελληνικών χειρογράφων. Προσφέρει καινοτομίες όπως πολλαπλή αναζήτηση στα κείμενα των χειρογράφων, ακρίβεια στην κωδικολογική και στην κειμενική περιγραφή των χειρογράφων αλλά και σύνδεση σε βιβλιογραφικές αναφορές. Παρέχει στους χρήστες την δυνατότητα για μια γενική αναζήτηση που επιτρέπει την λήψη καταλόγου των έργων ενός συγγραφέα, με δυνατότητα πιο σύνθετων αναζητήσεων (με κριτήρια όπως τον τόπο διατήρησης του χειρογράφου, τον αντιγραφέα, την ημερομηνία κ.α.) και την αναζήτηση για κάθε χειρόγραφο ξεχωριστά. Με αυτή παρουσιάζεται στο χρήστη μια περιγραφή του περιεχομένου του χειρογράφου που τον ενδιαφέρει, μαζί με μια σύντομη βιβλιογραφία γι' αυτό. Τα τελευταία χρόνια φιλοξενεί ερευνητικά προγράμματα για χειρόγραφα από διάφορους τομείς. Η βάση δεδομένων ενημερώνεται σχεδόν καθημερινά από τα μέλη της ομάδας IRHT's Greek and Christian East και από συνεργάτες όπως το έργο BHGms, που φροντίζει για την ταυτοποίηση των ελληνικών αγιογραφικών χειρογράφων, το PTB (Paratexts of the Bible), για τα βιβλικά χειρόγραφα και το RAP (Repertorium Auctorum Polemicorum) για την μελέτη της βυζαντινής λογοτεχνίας που είναι αφιερωμένη στη σχέση Λατινικής και Βυζαντινής Εκκλησίας (9^{ος}- 15^{ος} αι.).Ειδικά το 2020 υπήρξε έτος εισαγωγής πολλών νέων καινοτομιών όπως το έργο RAP για τις σχέσεις μεταξύ της Λατινικής και της Βυζαντινής Εκκλησίας, η προσθήκη λέξεων-κλειδιών σε διαφορετικά επίπεδα της βάσης δεδομένων, η δόμηση της βιβλιογραφίας κατά κατηγορίες, νέα δεδομένα και πληροφορίες για τις

³¹ <https://www.oeaw.ac.at/en/byzantine-research/language-text-and-script/language-use-and-literature/lexicography/#:~:text=The%20Lexikon%20zur%20byzantinischen%20Gr%C3%A4zistik%20%28LBG%29%2C%20a%20dictionary,%E2%80%93%20Jones%20and%20on%20Lampe%E2%80%99s%20Patristic%20Greek%20Lexicon.>

³² <https://pinakes.irht.cnrs.fr/presentation.html>

σχέσεις μεταξύ χειρογράφων, προσθήκη λεπτομερειών για το ρόλο των προσώπων που συνδέονται με τα κείμενα (συγγραφείς και άγιοι).³³

5.2 Trismegistos (LDAB)

Το LDAB ξεκίνησε ως μέρος μιας έκθεσης στο Leuven με θέμα «*Βιβλία και Βιβλιοθήκες στην Αρχαιότητα*» («*Boeken en Bibliotheken in de Oudheid*») το 1996. Ήταν μια μορφή κούιζ που απαντήθηκε από μαθητές γυμνασίου και αφορούσε Έλληνες και Λατίνους συγγραφείς που έγραψαν πάνω σε παπύρους στην αρχαία Αίγυπτο. Το LDAB σταδιακά επεκτάθηκε και συμπεριελάμβανε όχι μόνο χειρόγραφα της αρχαιότητας και παπύρους αλλά και βιβλικά και λατινικά χειρόγραφα. Τα δεδομένα αυτά τοποθετήθηκαν σε ένα cd-ROM («*The Leuven database of ancient books*»), το 1998 και περιελάμβανε 7.100. Υπήρχε επίσης η δυνατότητα δημιουργίας γραφημάτων. Η ηλεκτρονική του μορφή υλοποιήθηκε στις αρχές τις δεκαετίας του 2000. Από το 2005 είναι ενσωματωμένο στη βάση δεδομένων του *Trismegistos*, μια βάση δεδομένων με κείμενα που χρονολογούνται από τον 800 π.Χ. αι. έως το 800 μ.Χ. αι., γνωστών και μη συγγραφέων.³⁴

Στη βάση δεδομένων Trismegistos οι χρήστες μπορούν να βρουν μεγάλο αριθμό κειμένων του αρχαίου κόσμου και πληροφορίες γι αυτά. Ο τρόπος οργάνωσης των δεδομένων το καθιστά ένα ιδιαίτερα εύχρηστο ψηφιακό εργαλείο. Οι ενότητες που διαθέτει είναι η *Trismegistos Texts*, όπου φιλοξενούνται όλα τα κείμενα της βάσης δεδομένων, η ενότητα *Authors*, σε αυτή υπάρχουν τα κείμενα ταξινομημένα ανά συγγραφέα, η ενότητα *Places*, ο χρήστης επιλέγει μια περιοχή και προβάλλονται σύνδεσμοι που τον οδηγούν σε κείμενα που βρίσκονται στον τόπο που επέλεξε ή που σε αυτά αναφέρεται ο τόπος αυτός. Με τον ίδιο περίπου τρόπο λειτουργεί και η ενότητα *People*, μετά την επιλογή ενός ονόματος παρουσιάζονται στο χρήστη κείμενα στα οποία αναφέρεται το όνομα αυτό. Ωστόσο, οι πληροφορίες του συγκεκριμένου εργαλείου περιορίζονται προς το παρόν στην περιοχή της Αιγύπτου. Η ενότητα *Archives* περιλαμβάνει συλλογές κειμένων από την Αίγυπτο και στην ενότητα *Words* αφού πληκτρολογηθεί μια λέξη παρουσιάζονται γραμματικές και ετυμολογικές πληροφορίες. Τέλος η ενότητα *Collections* εμπεριέχει ένα σύνολο σύγχρονων θεσμικών και ιδιωτικών συλλογών κειμένων.³⁵ Η πρόσβαση στο υλικό του Trismegistos είναι δυνατή μετά από εγγραφή και είναι δωρεάν μόνο κάθε πρώτη Κυριακή του μήνα.

5.3 Papyri.info

Σε στενή συνεργασία με το Trismegistos βρίσκεται και η βάση δεδομένων Papyri.info. Πρόκειται για μια βάση δεδομένων που επί του παρόντος τα κύρια εργαλεία της είναι το Papyrological Navigator (PN) και το Papyrological Editor (PE). Πιο συγκεκριμένα το Papyrological Navigator (PN) επιτρέπει στους χρήστες την αναζήτηση και περιήγηση σε αρχαία παπυρολογικά έγγραφα και σε υλικό σχετικό με αυτά. Το Papyrological Navigator (PN) δίνει τη δυνατότητα για επιστημονική

³³<https://manuscripts.hypotheses.org/4097>

³⁴<https://www.trismegistos.org/ldab/about.php>

³⁵<https://www.trismegistos.org/guide.php>

επιμέλεια παπυρολογικών κειμένων και προσφέρει πρόσβαση σε μεταφράσεις, σχόλια, επιστημονικά μεταδεδομένα, έγγραφα καταλόγων ιδρυμάτων, εικόνες, βιβλιογραφία από πολλούς συγγραφείς και μια σειρά εκδόσεων.

5.4 PapPal

Το PapPal³⁶ είναι ένας ιστότοπος που δημιουργήθηκε από τον Rodney Ast, στην Χαϊδελβέργη, όπου οι επισκέπτες μπορούν να δουν εικόνες εκατοντάδων παπύρων ταξινομημένες κατά ημερομηνία, αλλά και με βάση άλλα κριτήρια (όπως ο τίτλος του, η γλώσσα, λέξεις κλειδιά, το υλικό του, ο τόπος και η ημερομηνία γραφής κατά προσέγγιση). Μέσω αυτού του εργαλείου ο χρήστης μπορεί να σχηματίσει μια ευρεία, σχεδόν αντικειμενική άποψη για το εύρος χειρογράφων που έχουν βρεθεί σε οποιαδήποτε δεδομένη περίοδο και που οι προκάτοχοι του δεν θα μπορούσαν ποτέ να επιτύχουν.³⁷ Οι εικόνες χειρογράφων που προσφέρει είναι από τον 3^ο αι. π.Χ. έως τον 8^ο αι. μ.Χ. από την ελληνορωμαϊκή Αίγυπτο. Οι σύνδεσμοι που συνοδεύουν κάθε χειρόγραφο οδηγούν εκτός απ την εικόνα του και σε μια μεταγραφή του στο www.papyri.info. Στόχος των δημιουργών του PapPal είναι να προβάλλουν την ποικιλομορφία και την εξέλιξη των αρχαίων γραφών ενώ παράλληλα να βοηθήσουν στη χρονολόγηση χειρογράφων χωρίς ημερομηνία. Η παρούσα έκδοση είναι μια ελεύθερη και ανοιχτή πηγή καθώς δεν απαιτεί δημιουργία λογαριασμού για την εκκίνηση της περιήγησης.

5.5 Database of Byzantine Book epigrams (DBBE)

Πρόκειται για μια βάση δεδομένων η οποία φιλοξενείται από το πανεπιστήμιο της Γάνδης και συγκεκριμένα από το Τμήμα Λογοτεχνικών Σπουδών από το 2010. Στο ψηφιακό του περιβάλλον εμπεριέχονται μεσαιωνικά ελληνικά χειρόγραφα που χρονολογούνται μέχρι τον 15^ο αι. Οι ερευνητές έχουν την δυνατότητα αναζήτησης στο σώμα του κειμένου του χειρογράφου ενώ μπορούν να περιηγηθούν και με κριτήριο τον τύπο του επιγράμματος, το χειρόγραφο ή τα πρόσωπα που συνδέονται με την παραγωγή του. Προσφέρει υλικό τόσο για τα κυρίως κείμενα των χειρογράφων όσο και για τις παρασελίδιες σημειώσεις. Η πρόσβαση είναι ελεύθερη στο κοινό και η περιήγηση εύκολη για έμπειρους και μη χρήστες.

6 ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΡΙΤΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

6.1 ClassicalTextEditor

Ο Classical Text Editor, ένας επεξεργαστής κειμένου, επιτρέπει σε μελετητές να εργαστούν σε μια κριτική έκδοση ή σε ένα κείμενο με σχόλια και μετάφραση να προετοιμάσουν ένα αντίγραφο camera-ready³⁸ ή μια ηλεκτρονική δημοσίευση, χωρίς να καταναλώσουν χρόνο και ενέργεια.

---

³⁶Η ονομασία προέρχεται από τις πρώτες συλλαβές των λέξεων Paleography και Papyri.

³⁷(Bagnall, 2016, σ. 80)

³⁸Ο όρος *camera-ready* υποδηλώνει ότι ένα έγγραφο είναι έτοιμο να μετατραπεί σε εκτυπωτική πλάκα. Το αντίγραφο "*Camera-ready*" αναφέρεται στο τελικό στάδιο του κειμένου, των πινάκων και των εικονογραφήσεων ενός χειρογράφου και περιλαμβάνει τη σωστή μορφοποίηση. Ο όρος επινοήθηκε αρχικά επειδή το χειρόγραφο στάλθηκε σε έναν εκτυπωτή για να φωτογραφηθεί για εκτύπωση offset. Ο όρος εξακολουθεί να χρησιμοποιείται, είτε εκτυπώνουμε είτε δημιουργούμε μια τυπογραφική πλάκα απευθείας από ηλεκτρονική ή έντυπη έκδοση.

Βασικά χαρακτηριστικά του σχετίζονται με τη συγκρότηση κειμένου, τις καταχωρήσεις σε διαφορετικές συσκευές και την ενημέρωση των μελετητών, όταν το κείμενο έχει αλλάξει, καθώς και τη δημιουργία και τον επαναπροσδιορισμό του sigla (συντομογραφίες γραφικών). Αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό του επίσης αποτελεί η δυνατότητα που προσφέρεται στο εκάστοτε χρήστη να αξιοποιεί τον συγκεκριμένο επεξεργαστή για να αναζητήσει και να συγκρίνει χειρόγραφα αυτόματα. Στόχος του *Κλασικού Επεξεργαστή Κειμένου* είναι να διευκολύνει το έργο των μελετητών ώστε να επικεντρωθούν σε επιστημονικά ζητήματα.

6.2 LaTeX-reledmac

Πρόκειται για ένα εργαλείο αυτοματοποιημένης στοιχειοθεσίας, προσφέρει μια αξιόπιστη μέθοδο για την ψηφιακή επεξεργασία ενός κειμένου.³⁹ Η ευρεία διαθεσιμότητα του και το εύχρηστο ψηφιακό του περιβάλλον επέτρεψαν την χρήση του σε πολλά έργα οπτικοποίησης μιας έκδοσης.

6.3 Collatex

Το Collatex, διάδοχος του εργαλείου Collate,⁴⁰ είναι ένα λογισμικό με ποικίλες δυνατότητες. Μια από αυτές είναι οι επιστημονικές εκδόσεις κειμένων. Ιδιαίτερα χρήσιμο για την Φιλολογία και συγκεκριμένα για την κριτική των κειμένων. Ειδικότερα, είναι κατάλληλο για ανάγνωση πολλαπλών εκδόσεων ενός κειμένου καθώς χωρίζει κάθε έκδοση σε μέρη προς σύγκριση. Προσδιορίζει τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των εκδόσεων.⁴¹ Είναι λογισμικό ανοιχτού κώδικα και διατίθεται για λήψη, με δυο διαφορετικούς τρόπους ανάλογα με τον τρόπο που επιθυμεί ο εκάστοτε χρήστης να το χρησιμοποιήσει.⁴²

7 ΨΗΦΙΑΚΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Τα ψηφιακά βιβλιογραφικά εργαλεία για τα οποία θα γίνει λόγος παρέχουν πρόσβαση σε άρθρα επιστημονικών περιοδικών, βιβλία και πρωτογενείς πηγές από διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους. Απευθύνονται σε μελετητές, ερευνητές και φοιτητές. Στόχος των δημιουργών τους είναι να επιτυγχάνονται έρευνες σε ένα ευρύ φάσμα επιστημονικού πεδίου εύκολα και άμεσα, να καθοδηγείται η έρευνα με τρόπους που δεν είναι δυνατοί μέσω παραδοσιακών μεθόδων, να βοηθηθεί το έργο των βιβλιοθηκών στηρίζοντας παράλληλα την μελέτη και την πρόσβαση στη γνώση. Για το λόγο αυτό οι εφαρμογές για τις οποίες θα γίνει λόγος, είναι σε συνεχή επαφή με βιβλιοθήκες, μουσεία, εκδοτικούς οίκους ώστε να καταστήσουν όλο και περισσότερο υλικό ψηφιακά διαθέσιμο. Η πρόσβαση σε αυτά είναι δυνατή με συνδρομή ή μέσω πανεπιστημιακού δικτύου.

---

³⁹ (Dunning, 2019)

⁴⁰ Η ScholarlyDigitalEditions ιδρύθηκε το 2000 με σκοπό την δημοσίευση υψηλής ποιότητας επιστημονικών εκδόσεων σε ηλεκτρονική μορφή. Η εργασία αυτή βασίστηκε σε δύο βασικά εργαλεία, το σύστημα *Collate* (για σύγκριση έως και 2000 εκδόσεων του ενός κειμένου) και το σύστημα ηλεκτρονικής έκδοσης *Anastasia*. Από το 2018, το μεγαλύτερο μέρος των εκδόσεων μεταφέρθηκε στο σύστημα *TextualCommunities* (www.textualcommunities.org). Αυτό ενσωματώνει τα εργαλεία *CollateX* και *CollationEditor*, τα οποία διαδέχονται το *Collate*.

⁴¹ <https://collatex.net/>

⁴² <https://collatex.net/download/>

7.1 JSTOR

Το JSTOR είναι μια ψηφιακή βιβλιοθήκη που παρέχει πρόσβαση σε περισσότερα από 12 εκατομμύρια άρθρα επιστημονικών περιοδικών, σε βιβλία, εικόνες και πρωτογενείς πηγές σε 75 διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους. Το ψηφιακό του περιβάλλον είναι ιδιαίτερα εύχρηστο, ακόμα και προς χρήστες μη εξοικειωμένους με τα ψηφιακά μέσα και το υλικό του άψογα ταξινομημένο. Οι χρήστες έχουν την δυνατότητα ελεύθερης πρόσβασης σε ορισμένα από τα αρχεία του, το μεγαλύτερο μέρος του υλικού του όμως είναι προσβάσιμο με συνδρομή ή με σύνδεση μέσω Πανεπιστημιακού δικτύου.⁴³

7.2 Brill (Annotated Bibliography)

Πρόκειται για έναν εκδοτικό οίκο ο οποίος εκδίδει πάνω από 1.400 βιβλία και επιστημονικά περιοδικά ετησίως σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή. Το υλικό που παραθέτει αφορά κυρίως τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες και το διεθνές δίκαιο. Πιο συγκεκριμένα, διαθέτει την σειρά *Annotated Bibliography*, είναι μια λίστα παραπομπών σε βιβλία, άρθρα και έγγραφα. Κάθε παραπομπή συνοδεύεται από μια σύντομη (συνήθως περίπου 150 λέξεις) περιγραφική και αξιολογική παράγραφο. Ο σκοπός είναι να ενημερώσει τον αναγνώστη για τη συνάφεια, την ακρίβεια και την ποιότητα των πηγών που αναφέρονται. Η πρόσβαση δεν είναι ελεύθερη. Είναι δυνατή σε φοιτητές, προσωπικό και μέλη ΔΕΠ, κατόπιν δημιουργίας λογαριασμού.⁴⁴

7.3 Brepolis

Από το 2001 ο εκδοτικός οίκος *Brepolis Publisher* αναπτύσσει βάσεις δεδομένων στην πλατφόρμα *Brepolis*, ένα ψηφιακό βιβλιογραφικό εργαλείο που απευθύνεται σε μελετητές ανθρωπιστικών σπουδών, με κύριο πεδίο ενδιαφέροντος την Μεσαιωνική περίοδο. Προσφέρει στους χρήστες εφτά βιβλιογραφικές βάσεις δεδομένων, για τις οποίες θα γίνει λόγος στη συνέχεια, τέσσερις εγκυκλοπαίδειες, βάσεις δεδομένων πλήρους κειμένου και τέσσερις ανεξάρτητες.⁴⁵ Η πρόσβαση στις εκδόσεις του *Brepolis* δεν είναι ελεύθερη, υπάρχει όμως η δυνατότητα οι χρήστες να περιηγηθούν δωρεάν για μια δοκιμαστική περίοδο τριάντα ημερών.

Η *L'Année philologique (Aph)*, είναι μια εξειδικευμένη βιβλιογραφική βάση δεδομένων επιστημονικών έργων που σχετίζονται με όλες τις πτυχές του αρχαίου ελληνικού και ρωμαϊκού πολιτισμού. Καλύπτει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, συμπεριλαμβανομένης της ελληνικής και λατινικής λογοτεχνίας και γλωσσολογίας η οποία περιλαμβάνει παλαιοχριστιανικά κείμενα και πατερική ελληνική και ρωμαϊκή ιστορία, τέχνη, αρχαιολογία, φιλοσοφία, μυθολογία, μουσική, επιστήμη και επιστημονικές υπο-ειδικότητες όπως η νομισματική, η παπυρολογία και η επιγραφική. Η βιβλιογραφία δημοσιεύεται σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή. Τόσο οι ηλεκτρονικές όσο και οι έντυπες εκδόσεις είναι διαθέσιμες μέσω της Brepolis Publishers.⁴⁶

⁴³<https://www.jstor.org/>

⁴⁴<https://brill.com/>

⁴⁵https://aboutbrepolis.files.wordpress.com/2020/10/catalogue_brepolis_2021_lores.pdf

⁴⁶ <https://about.brepolis.net/>

Η *Bibliographie Annuelle du Moyen Âge Tardif (BAMAT)* είναι μια βάση δεδομένων με υλικό για συγγραφείς, κείμενα και χειρόγραφα του ύστερου Μεσαίωνα. Στόχος είναι να διευκολύνει το έργο των μελετητών παρέχοντας υλικό υψηλής ποιότητας.⁴⁷

Η *International Medieval Bibliography (IMB)* ιδρύθηκε το 1967 με την υποστήριξη της *Medieval Academy of America*, με στόχο να παρέχει μια ολοκληρωμένη βιβλιογραφία άρθρων, διάφορους τόμους (πρακτικά συνεδρίων, συλλεγμένα δοκίμια και καταλόγους εκθέσεων) και επιστημονικά βιβλία. Το υλικό του καλύπτει το χρονικό εύρος από το 400 έως το 1500 π.Χ.⁴⁸

Η *Bibliographie de civilization médiévale*⁴⁹ (*BCM*) είναι μια βιβλιογραφία μονογραφιών που ιδρύθηκε από το *Centre d'Études Supérieures de Civilization Médiévale (Université de Poitiers)*. Σχετίζεται με κλάδους της Ιστορίας, της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας, της Φιλοσοφίας και της Θεολογίας, της Ιστορίας της Τέχνης, της Αρχαιολογίας για τον δυτικό, βυζαντινό και ισλαμικό κόσμο. Επί του παρόντος διαθέτει 70.000 βιβλιογραφικές εγγραφές μονογραφιών πλήρως ταξινομημένες κατά ημερομηνία, θέμα και τοποθεσία.

Η βάση δεδομένων *International Bibliography of Humanism and the Renaissance (IBHR)* διαθέτει υλικό το οποίο επικεντρώνεται στην ευρωπαϊκή ιστορία και τον πολιτισμό που εκτείνεται στον 16^ο και 17^ο αιώνα. Περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, τη θρησκευτική ιστορία, τη φιλοσοφία, την επιστήμη και τις τέχνες, τη στρατιωτική και πολιτική ιστορία, τις κοινωνικές σπουδές και τις σπουδές φύλου. Η Brepols Publishers απέκτησε τα δικαιώματα της το 2013 και έκτοτε εργάζεται για την ενημέρωση του περιεχομένου της.⁵⁰

7.4 PastMasters

Μια από τις ηλεκτρονικές εκδόσεις της Inte Lex Corporation είναι η *Past Masters*. Αποτελεί την μεγαλύτερη συλλογή ηλεκτρονικών εκδόσεων πλήρους κειμένου στον τομέα της φιλοσοφίας. Στη συλλογή του υπάρχουν ακόμη δημοσιευμένα και αδημοσίευτα έργα, άρθρα, δοκίμια, κριτικές και αλληλογραφίες εξεχουσών προσωπικοτήτων στην ιστορία της φιλοσοφίας. Η πρόσβαση στη συλλογή δεν είναι ελεύθερη, απαιτείται συνδρομή.⁵¹

⁴⁷<http://www.brepols.net/Pages/BrowseBySeries.aspx?TreeSeries=BAMAT>

⁴⁸<https://www.libraries.rutgers.edu/databases/imb>

⁴⁹<https://about.brepols.net/bibliographie-de-civilisation-medievale-bcm/>

⁵⁰<https://about.brepols.net/international-bibliography-of-humanism-and-the-renaissance-ibhr/>

⁵¹<http://www.nlx.com/home>

7.5 Project Muse

Το *Project Muse* είναι μια αξιόπιστη πηγή κειμενικών εκδόσεων επιστημονικών περιοδικών και βιβλίων για τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές σπουδές. Επιτρέπει την δυνατότητα λήψης και εκτύπωσης του υλικού του, μέρος του οποίου είναι δωρεάν διαθέσιμο.⁵²

7.6 Oxford Bibliographies

Η βάση δεδομένων Oxford Bibliographies παρέχει σε καθηγητές και φοιτητές υλικό από ένα ευρύ φάσμα θεματικών ενοτήτων, αξιολογημένο από ακαδημαϊκούς, άριστα ταξινομημένο και συνεχώς εξελισσόμενο. Οι χρήστες, φοιτητές και ακαδημαϊκοί, πριν εγγραφούν έχουν την δυνατότητα μιας δωρεάν δοκιμής της εφαρμογής.⁵³

7.7 Atlas

Ο Atlas είναι ένα ψηφιακό βιβλιογραφικό εργαλείο για την μελέτη της θρησκείας και της θεολογίας. Προέκυψε από μια ένωση βιβλιοθηκονόμων και διαθέτει ερευνητικά εργαλεία, βάσεις δεδομένων και ιστορικά ψηφιακά αρχεία.

7.8 Google Scholar

Το Google Scholar παρέχει έναν απλό τρόπο αναζήτησης επιστημονικής βιβλιογραφίας. Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να αναζητήσουν βιβλιογραφία, άρθρα, διατριβές και γενικότερα έγγραφα από διάφορους επιστημονικούς κλάδους. Διατίθενται ελεύθερα οι περιλήψεις βιβλίων και άρθρων αλλά για την ανάγνωση ολόκληρων των κειμένων απαιτείται συνδρομή.⁵⁴

8 ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

Εν συνεχεία θα περιγραφούν εξειδικευμένες εφαρμογές οι οποίες βασίζόμενες στην τεχνητή νοημοσύνη, διαθέτουν καινοτομίες και παρέχουν επιλογές που διευκολύνουν το έργο των χρηστών.

8.1 Transkribus

Το Transkribus είναι μια καινοτόμος και διαρκώς εξελισσόμενη εφαρμογή των ψηφιακών ανθρωπιστικών επιστημών που βασίζεται στην τεχνητή νοημοσύνη. Παρέχει στους χρήστες δυνατότητες για αυτοματοποιημένη αναγνώριση, μεταγραφή και αναζήτηση ιστορικών εγγράφων, ανάλυση εικόνων χειρογράφων και αναγνώριση της δομής κειμένων από ιστορικά έγγραφα. Δημιουργήθηκε στα πλαίσια δυο έργων της ΕΕ του tranScriptorium (2013-2015) και του Read (2016-2019), μιας εφαρμογής για την αναγνώριση και τον εμπλουτισμό αρχειακών εγγράφων. Αναβαθμίστηκε από το Πανεπιστήμιο του Innsbruck και από τον Ιούλιο του 2019 κατευθύνεται και αναπτύσσεται από το Read- Coop.⁵⁵ Η πλατφόρμα του ενσωματώνει εργαλεία που αναπτύχθηκαν από ερευνητικές ομάδες σε όλη την Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένης της ομάδας Pattern

---

⁵²<https://muse.jhu.edu/>

⁵³<https://www.oxfordbibliographies.com/>

⁵⁴<https://scholar.google.com/intl/en/scholar/help.html#general>

⁵⁵https://en.wikipedia.org/wiki/Transkribus#cite_note-3

Recognition and Human Language Technologie (PRHLT) του πανεπιστημίου της Βαλένθιας (Technical University of Valencia) και της ομάδας CITIab του πανεπιστημίου του Rostock.

Ο στόχος των δημιουργών του Transkribus είναι η εφαρμογή να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο για τους χρήστες που ασχολούνται με την μεταγραφή τυπωμένων ή χειρόγραφων εγγράφων. Πιο συγκεκριμένα απευθύνεται σε μελετητές ανθρωπιστικών σπουδών και επιστήμονες των υπολογιστών.

Εκτός από την μεταγραφή εγγράφων οι χρήστες μπορούν να αποθηκεύσουν τα έγγρατά τους και να εργάζονται σε αυτά οποιαδήποτε στιγμή θέλουν.

Προσφέρει μια σειρά εργαλείων για την αυτοματοποιημένη επεξεργασία εγγράφων. Τα εργαλεία αυτά είναι η Χειρόγραφη αναγνώριση κειμένου (HTR), Ανάλυση διάταξης, Κατανόηση εγγράφων, Αναγνώριση συγγραφέα, Οπτική αναγνώριση χαρακτήρων (OCR) χρησιμοποιώντας το ABBYY Finereader Engine.

8.2 Pythia

Η *Pythia* είναι το πρώτο πλήρως αυτοματοποιημένο σύστημα τεχνητής νοημοσύνης στο κόσμο που μπορεί να διαβάζει μισοκατεστραμμένες επιγραφές με αρχαία ελληνικά και να συμπληρώσει λέξεις ή γράμματα που λείπουν κάνοντας εναλλακτικές προτάσεις. Οι ερευνητές της DeepMind⁵⁶ με επικεφαλής τον Έλληνα Γιάννη Ασαέλ, εκπαιδύσαν ένα νευρωτικό δίκτυο να «μαντεύει» λέξεις ή γράμματα που λείπουν από επιγραφές σε πέτρα, κεραμικό και μέταλλο, ηλικίας από 1.500 έως 2.600 ετών.

8.3 Byzantium 1200

Το Byzantium 1200 είναι ένα μη χρηματοδοτούμενο έργο με σκοπό την δημιουργία ανακατασκευών μέσω ψηφιακών μέσων των Βυζαντινών μνημείων που βρίσκονται στην Κωνσταντινούπολη από το έτος 1200. Επιλέχθηκε το συγκεκριμένο έτος γιατί λίγα χρόνια μετά, σημειώθηκαν στην Πόλη οι Σταυροφορίες (1204) και τότε καταστράφηκε μεγάλο μέρος της.

8.4 EpiDoc: Epigraphic Documents

Το EpiDoc παρέχει οδηγίες και εργαλεία για την κωδικοποίηση επιστημονικών και εκπαιδευτικών εκδόσεων αρχαίων εγγράφων. Οι δυνατότητές του δεν αφορούν μόνο τη μεταγραφή και την εκδοτική επεξεργασία των ίδιων των κειμένων, αλλά και το ιστορικό πλαίσιο και το υλικό των αντικειμένων στα οποία εμφανίζεται ένα κείμενο.

---

⁵⁶Θυγατρική εταιρεία τεχνητής νοημοσύνης της Google.

9 ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

9.1 Η περίπτωση του TLG (Thesaurus of Linguae Graecae)

9.1.1 Γενικές πληροφορίες

Το TLG είναι μια ψηφιακή βιβλιοθήκη για την ελληνική λογοτεχνία, από την αρχαιότητα έως την σημερινή εποχή, που ιδρύθηκε το 1979 στον πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας. Είναι μια ψηφιακή συλλογή κειμένων που επιτρέπει να αναλυθούν φιλολογικά, γλωσσολογικά, υφολογικά, μετρικά και ερμηνευτικά. Αποτελεί την πρώτη ουσιαστική προσπάθεια των ανθρωπιστικών επιστημών να δημιουργήσουν ένα ψηφιακό εργαλείο με σκοπό την διευκόλυνση των ερευνητικών αναζητήσεων.

Το TLG αποτελεί μια από τις πιο ολοκληρωμένες, εκτεταμένες και ενημερωμένες κειμενικές πηγές που υπάρχουν σήμερα, καθώς περιέχει πάνω από 100 εκατομμύρια λέξεις σχετικά με πάνω από 10.000 έργα τα οποία σχετίζονται με περισσότερους από 4.000 συγγραφείς. Οι λειτουργίες και τα χαρακτηριστικά του ενημερώνονται συνέχεια τόσο με την προσθήκη νέων έργων όσο και με την ενημέρωση των παλαιότερων εκδόσεων. Δραστηριοποιείται συνεχώς στην αναδιάρθρωση των δεδομένων του και στην ανάπτυξη των εργαλείων του ώστε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις και να διευκολύνει τους χρήστες του είτε πρόκειται για ειδικούς μελετητές είτε όχι. Στόχος είναι να παρέχει τα κατάλληλα μέσα και εργαλεία που διευκολύνουν και προωθούν την έρευνα στους τομείς των κλασικών σπουδών, την φιλολογία, την ιστορία, την αρχαιολογία, την λεξικογραφία, την ιστορία της τέχνης, την φιλοσοφία και τις θρησκευτικές σπουδές.

9.1.2 Χαρακτηριστικά

Ο *θησαυρός της ελληνικής γλώσσας* ή το *θησαυροφυλάκιο της ελληνικής γλώσσας* όπως χαρακτηρίζεται το TLG, όπως έχει ήδη αναφερθεί είναι μια ηλεκτρονική βάση δεδομένων, πλήρους κειμένου, που περιλαμβάνει ιστοριογραφικά, λεξικογραφικά κείμενα και κείμενα σχολιαστών από την εποχή του Ομήρου έως το 600 μ.Χ. Η πρωτοτυπία του έγκειται στο ότι συνδυάζει τις παραδοσιακές μεθοδολογίες της φιλολογικής μελέτης με προηγμένα χαρακτηριστικά της τεχνολογίας των πληροφοριών.

Δεδομένου της έκτασης του υλικού που περιλαμβάνει και των ερευνητικών δραστηριοτήτων του, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα και δημοφιλέστερα, στον τομέα των κλασικών σπουδών, ψηφιακά εργαλεία. Εκτός από το μέγεθος του υλικού που προσφέρει, συμβάλει στη διατήρηση πρωτογενών υλικών και πηγών και τα προστατεύει από την φθορά. Παρέχει γρήγορη, άμεση, αποτελεσματική και οικονομική πρόσβαση σε πλήθος κειμένων.

Επιπλέον, το ευρετήριο λέξεων της ψηφιακής βιβλιοθήκης του TLG περιλαμβάνει 1,2 εκατομμύρια διακριτές μορφές ελληνικών λέξεων από 75 εκατομμύρια λέξεις. Παρέχει στοιχεία για κάθε μια από αυτές όπως η ετυμολογία της, η προγενέστερη εμφάνιση τους, ο αριθμός εμφανίσεων της σε κείμενα και οι μορφολογικές παραλλαγές της. Ακόμη, μπορεί κανείς να βρει σπάνιες λέξεις, την

ερμηνεία, την προέλευση και πολλές ακόμη λεξικολογικές πληροφορίες. Επομένως, το έργο των λεξικογράφων και των μελετητών γενικότερα γίνεται πιο εύκολο με την χρήση του συγκεκριμένου ψηφιακού ευρετηρίου. Σε αυτό οι λέξεις χωρίζονται σε μορφολογικά συναφή σύνολα. Έτσι, όταν αναζητηθεί μια λέξη παρουσιάζονται, εκτός από όλες τις ερμηνείες, η γλωσσολογική της ανάλυση, παραδείγματα της χρήσης της μέσα σε κείμενα αλλά και όλες οι συγγενικές της μορφές.

Αξιοσημείωτο είναι ότι στο πλαίσιο των προσπαθειών του για την ανάπτυξη της ψηφιακής λεξικογραφίας το TLG έχει ψηφιοποιήσει και διαθέτει μια σειρά λεξικών. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι το Liddell-Scott-Jones για την αρχαία ελληνική γλώσσα, το λεξικό του Cunliffe's για την ομηρική ελληνική, του Powell's για τον Ηρόδοτο και του Lexikon zur byzantinischen Graecit (LBG) που ψηφιοποίησε με την συνεργασία της αυστριακής ακαδημίας επιστημών.

Εκτός όμως από την σύνδεση που προσφέρει μεταξύ λέξεων και κειμένων το TLG προσφέρει ακόμη μια ξεχωριστή δυνατότητα. Συγκεκριμένα, συνδέει τα κείμενα με βιβλιογραφικές βάσεις δεδομένων. Οι χρήστες όταν διεξάγουν έρευνα για μια λέξη είναι δυνατό να βρουν πώς αυτή παρουσιάζεται από έναν συγκεκριμένο συγγραφέα.

Γενικότερα, η ψηφιακή βιβλιοθήκη του TLG παρέχει εργαλεία για την διεξαγωγή αναζητήσεων απλών ή σύνθετων, ώστε να καλύψει τις ανάγκες κάθε χρήστη. Η αναζήτηση στο σώμα του TLG είναι ενδιαφέρουσα και παράλληλα απλή και εύκολα διαχειρίσιμη ακόμα και από χρήστες που δεν είναι ιδιαίτερα εξοικειωμένοι με τα ψηφιακά μέσα.

Το TLG είναι σήμερα διαθέσιμο με συνδρομή, σε κολέγια, πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα σε όλο τον κόσμο. Χρησιμοποιείται από χιλιάδες μεμονωμένους χρήστες εκπαιδευτικούς, φοιτητές και ερευνητές των κλασικών σπουδών στους τομείς που προαναφέρθηκαν.

9.1.3 Abridged TL (Συντομευμένη έκδοση)

Η πρόσβαση στη πλήρη έκδοση του TLG είναι δυνατή μόνο με συνδρομή. Ωστόσο, έχει δημιουργηθεί η συντομευμένη έκδοση (*Abridged TL*) η οποία είναι ανοιχτή στο κοινό. Ο αριθμός των κειμένων που είναι διαθέσιμα είναι μικρότερος παρέχονται όμως όλες οι λειτουργίες της μηχανής αναζήτησης.

9.2 Περιγραφή των βασικών εργαλείων του TLG

9.2.1 Canon Search

Ο *Κανόνας των Ελλήνων συγγραφέων και έργων* αποτελεί μια βάση δεδομένων με βιβλιογραφικές πληροφορίες για αρχαίους Έλληνες και βυζαντινούς συγγραφείς και για τα έργα αυτών που περιλαμβάνονται στη βιβλιοθήκη του TLG. Είναι μια αξιόλογη πηγή για την μελέτη της ιστορίας της ελληνικής λογοτεχνίας.

Περιέχει έναν κατάλογο με τους συγγραφείς και με πληροφορίες που σχετίζονται με αυτούς όπως τη χρονολογία, την γεωγραφική προέλευση και τη λογοτεχνική τους δραστηριότητα. Ο κάθε συγγραφέας προσδιορίζεται με έναν τετραψήφιο αριθμό και κάθε έργο με έναν τριψήφιο. Η βάση του Canon περιλαμβάνει ένα σύστημα παραπομπών το οποίο περιγράφει την δομή κάθε κειμένου. Επιπλέον, παρέχει βιβλιογραφικές πληροφορίες για τις υπάρχουσες εκδόσεις κειμένων για κάθε έργο, αλλά και τους τίτλους μεμονωμένων έργων των συγγραφέων και το είδος στο οποίο έχει διατηρηθεί το καθένα.⁵⁷

9.2.2 Text search

Το εργαλείο text search επιτρέπει στους χρήστες να αναζητήσουν μια μορφή ευρετηριασμένης λέξης (wordform), ένα λήμμα ή μια μη ευρετηριασμένη συμβολοσειρά. Παρουσιάζονται όλες οι μορφές τις λέξεις ανεξάρτητα από την ορθογραφική ή γραμματική της παραλλαγή. Με την αναζήτηση ενός λήμματος προβάλλονται όλες οι λεξικές καταχωρήσεις μιας λέξης. Υπάρχει επίσης και η κειμενική αναζήτηση (textualsearch), η οποία ερευνά στα αρχεία κειμένου του TLG και όχι στο ευρετήριο λέξεων.⁵⁸

9.2.3 Browse

Με το συγκεκριμένο εργαλείο είναι δυνατό να μελετηθεί ένα κείμενο ή να συγκριθούν δύο κείμενα μέσω της επιλογής της παράλληλης αναζήτησης (parallel browsing).

9.2.4 Lexica

Το Lexica περιλαμβάνει λεξικογραφικές πηγές. Προσφέρει στους χρήστες την δυνατότητα να βρουν την ερμηνεία και την ετυμολογία των λέξεων σε μια ποικιλία λεξικών όπως το Liddell-Scott- Jones, του Staler's για τον Πίνδαρο και του Powell's για την γλώσσα του Ηροδότου. Ένα πολύ σπουδαίο για την έρευνα και την γνώση, πλεονέκτημα της χρήσης των ψηφιακών αυτών λεξικών είναι ότι οι λέξεις- κλειδιά συνδέονται, όπως προαναφέρθηκε, με τα κείμενα της συλλογής. Συνεπώς, οι χρήστες έχουν την δυνατότητα να περιηγηθούν σε ένα σύνολο κειμένων και να δουν την λέξη που ψάχνουν με διαφορετικά συμφραζόμενα κάθε φορά.

9.2.5 N – Grams

Το συγκεκριμένο εργαλείο αφορά την αντιστοίχιση ή επισήμανση όμοιων φράσεων ανάμεσα σε έργα του ίδιου ή διαφορετικού συγγραφέα.

9.2.6 Statistics

---

⁵⁷(Dubis, 2004, σελ. 5-6)

⁵⁸(Dubis, 2004, σελ. 4-5)

Ένα εργαλείο που χρησιμοποιεί στατιστική ανάλυση για κάθε συγγραφέα, έργο ή λήμμα. Οι χρήστες μπορούν να περιηγηθούν στο σύνολο των περιεχομένων του TLG ή σε ένα συγκεκριμένο συγγραφέα ή λήμμα μέσω του συγκεκριμένου εργαλείου.

9.2.7 Vocabulary tools

Με το εργαλείο «*Vocabulary tools*» είναι δυνατό να δημιουργηθεί λεξιλόγιο με τον εντοπισμό λήμματος που χρησιμοποιείται πιο συχνά από έναν συγγραφέα ή σε ένα συγκεκριμένο έργο.⁵⁹

9.2.8 Perseus Digital Library

Ο Περσέας είναι ένα από τα δημοφιλέστερα ηλεκτρονικά εργαλεία στον τομέα των ψηφιακών ανθρωπιστικών επιστημών. Αποτελεί μια εξελισσόμενη υπερκειμενική βάση δεδομένων με υλικό τόσο για πηγές του αρχαιοελληνικού κόσμου όσο και του ρωμαϊκού πολιτισμού. Ο όγκος των δεδομένων του είναι τεράστιος και εστιάζει στην καλύτερη δυνατή δομή του σκελετού των κειμένων, εικόνων, σχεδίων και χαρτών που συναποτελούν την βιβλιοθήκη του. Περιέχει μια σειρά από λεξικά, εκδόσεις, εγκυκλοπαίδειες, καταλόγους μουσείων, αρχαιολογικά αντικείμενα, ερμηνευτικά υπομνήματα για την μελέτη κειμένων και συχνά δημοσιεύει συλλογές ποικίλων θεμάτων.⁶⁰

Τα πρωτότυπα κείμενα των αρχαίων Ελλήνων και ορισμένων εκπροσώπων της λατινικής γραμματείας καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος του υλικού του. Η ομάδα του *Περσέα* διαρκώς εργάζεται ώστε να αυξάνει το πρόγραμμα με φιλολογικές και ιστορικές μελέτες, ερμηνευτικά υπομνήματα και άλλα.

Η ψηφιακή βιβλιοθήκη του Περσέα αξιοποιεί γλώσσες όπως η αγγλική, η ελληνική, αρχαία και νέα και η λατινική. Όλο το υλικό του, κείμενα, μεταφράσεις, εικόνες, σχέδια, περιγραφές, είναι διαθέσιμο με ελεύθερη πρόσβαση όχι μόνο στο ακαδημαϊκό αλλά και στο ευρύ κοινό. Δεν υπάρχει περιορισμός στην αναπαραγωγή του.

Τα εργαλεία του Περσέα παρέχουν διαφορετικά είδη δεδομένων και δυνατοτήτων για την καλύτερη δυνατή ανάλυση και μελέτη κειμένων. Τα κύρια εργαλεία του, για τα οποία θα γίνει λόγος αναλυτικά σε επόμενη ενότητα, αφορούν την γλώσσα, την αναζήτηση λέξεων και λημμάτων στην ελληνική, την λατινική και την αγγλική (Word Study Tool, Vocabulary tool, Lookup Tool, Dictionary Tool, English Index, English to Greek Word Search, Greek Morphological Analysis, Greek Wordsin Context και Latin Wordsin Context, Word Frequenciesin Greek and Latin, Search for Lemmatized Wordsin Greek and Latin). Σημαντικό είναι το εργαλείο αναζήτησης κειμένων στην αγγλική γλώσσα, το English Index. Ακόμη, η ψηφιακή βιβλιοθήκη του *Περσέα* περιέχει απλά και σύνθετα εργαλεία αρχαιολογικής έρευνας που σχετίζονται με τη συλλογή τέχνης και

⁵⁹ (Whitt, 2016, σελ. 39-40)

⁶⁰ (Rydbeg-Cox και Crane, 2000, σελ. 15-16)

αρχαιολογίας Art and Archaeology Browser). Ενδιαφέρον παρουσιάζει το εξειδικευμένο εργαλείο Virtual Reality Interface, που δίνει την δυνατότητα στο χρήστη να εργαστεί σε ένα περιβάλλον εικονικής πραγματικότητας.

Η πρόσβαση στο υλικό του Περσέα είναι ελεύθερη σε ακαδημαϊκούς, σπουδαστές, ερευνητές αλλά και σε μια ευρύτερη μάζα χρηστών ανεξαρτήτου βαθμού γνώσεων. Ακόμη, επιδιώκετε να αξιοποιηθεί το υλικό της εφαρμογής στην εκπαίδευση. Πράγματι, αξιοποιείται από μεγάλο αριθμό εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.⁶¹ Για την επίτευξη του σκοπού αυτού έχει λάβει μεγάλες χρηματοδοτήσεις.

Γενικότερα η βιβλιοθήκη του Περσέα είναι ένα έργο που ανανεώνει και επεκτείνει τις συλλογές του. Επομένως, έχει ένα αρκετά μεγάλο κόστος συντήρησης, για το λόγο αυτό απαιτούνται πολλοί οικονομικοί πόροι για την σωστή λειτουργία του. Έτσι δικαιολογείται και η ύπαρξη ποικίλων φορέων που το χρηματοδοτούν.⁶²

9.2.9 First thousandyears of Greek

Το *The First Thousand Years of Greek* είναι ένα έργο στο πλαίσιο του Open Greek Language (OGL). Σκοπός του είναι να συλλέξει μια τουλάχιστον έκδοση κάθε ελληνικού έργου που συντάχθηκε από την εποχή του Ομήρου μέχρι τον 3^ο αιώνα π.Χ. Στοχεύει στο να δημιουργήσει ένα ψηφιακό σώμα με ελληνικά κείμενα το περιεχόμενο των οποίων θα συνδέεται με το ψηφιακό λεξικό Liddell-Scott-Joneslexicon και με το Perseusproject.

10 ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Modern Language Translation of Byzantine Sources

Μια βάση δεδομένων με μεταφράσεις βυζαντινών έργων είναι η *Modern Language Translation of Byzantine Sources*. Διαμορφωμένη και συντηρούμενη από την βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου του Princeton. Όλο το υλικό διατίθεται δωρεάν με δυνατότητα λήψης των δεδομένων. Το ψηφιακό περιβάλλον είναι εύχρηστο. Οι χρήστες μπορούν μέσω πολλαπλών επιλογών⁶³ να βρουν το υλικό που τους ενδιαφέρει εύκολα και άμεσα.

10.1 ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ

Οι διαδικτυακές ψηφιακές συλλογές αποτελούν παράδειγμα της μεγάλης ευκαιρίας που προσφέρει η ψηφιοποίηση των πολιτιστικών αγαθών. Ιδίως εύθραυστα αντικείμενα, όπως οι πάπυροι και τα

---

⁶¹ (Πόλκας, 2002, σελ. 33-34)

⁶² (Crane, 1996, σελ. 3-4)

⁶³ Εκτός από τις λέξεις- κλειδιά που μπορεί να πληκτρολογήσει στην αναζήτηση, ο χρήστης έχει επιπλέον την δυνατότητα για πιο συγκεκριμένες αναζητήσεις μέσω ενός αναπτυσσόμενου μενού που υπάρχει.

χειρόγραφα, μπορούν να προβληθούν σε μεγάλο αριθμό ενδιαφερομένων, κάτι που θα ήταν δύσκολο ή αδύνατο να συμβεί σε ένα μουσείο.

Όλες οι μεγάλες και αυξανόμενος αριθμός μικρών βιβλιοθηκών, δημιουργούν online βάσεις δεδομένων και ψηφιακές βιβλιοθήκες για τις πρωτογενείς πηγές που διαθέτουν. Δίνεται η δυνατότητα μελέτης χειρογράφων, παπύρων, προσωπικών εγγράφων, βιβλίων αλλά και εικόνων. Ο χρήστης έχει την ευκαιρία να μελετήσει τόσο το περιεχόμενο των κειμένων όσο και τα ίδια τα χειρόγραφα, ορισμένα εκ των οποίων δεν παραδίδονται σε έντυπη μορφή. Ενδεικτικά, βάσεις δεδομένων με τέτοιου είδους συλλογές είναι τα εξής: Pinakes, Digital Scriptorium, Cedopal, ERC Project PASSIM, Global Medieval Sourcebook, Οξύρρυγχος, papyri.info, Πάπυροι του Houghton, Institut fur Papyrologie, συλλογή του Πανεπιστημίου του Yale.

10.2 ΥΛΙΚΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

10.2.1 ProgrammingHistorian

Το Programming Historian είναι ένα διεθνές έργο που βασίζεται σε εθελοντές του οποίου οι οικονομικές δραστηριότητες διαχειρίζονται η Prog Hist Ltd, μια φιλανθρωπική οργάνωση στην Αγγλία και την Ουαλία. Πρόκειται για μια ιστοσελίδα η οποία οργανώνει εκπαιδευτικά προγράμματα, εύκολα διαχειρίσιμα από αρχάριους χρήστες. Σκοπός είναι να βοηθήσει τους ανθρωπιστές να χρησιμοποιούν ψηφιακά μέσα και τεχνικές για την διευκόλυνση της έρευνας και της διδασκαλίας. Τα σεμινάρια προσφέρονται σε διάφορες γλώσσες.

11 ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ

11.1 Google books

Η Google books είναι μια υπηρεσία της Google.Inc με αναζήτηση πλήρους κειμένου βιβλίων και περιοδικών που έχουν σαρωθεί από την Google με την χρήση οπτικής αναγνώρισης χαρακτήρων (OCR). Τα βιβλία προέρχονται από εκδότες και συγγραφείς μέσω του Προγράμματος Συνεργατών της Google Books και από τους εταίρους της βιβλιοθήκης της Google.⁶⁴ Υπάρχει η δυνατότητα λήψεις βιβλίων σε μορφή pdf, εάν το βιβλίο είναι εκτός πνευματικών δικαιωμάτων ή ο εκδότης το επιτρέπει. Επιπλέον, οι χρήστες μπορούν να αγοράσουν ή να δανειστούν ένα έντυπο βιβλίο ή και ένα ebook από το Google Play Store. Έχουν επίσης δημιουργηθεί σελίδες αναφοράς για κάθε βιβλίο, ώστε να μπορεί να βρει ο επισκέπτης γρήγορα κάθε είδους πληροφορίες σχετικά με το βιβλίο που επιλέγει όπως κριτικές βιβλίων, αναφορές ιστού, χάρτες και άλλα.⁶⁵

⁶⁴“[Where these books come from?](#)” Google books Help, google, (2014)

⁶⁵ <https://books.google.com/intl/en/googlebooks/about/index.html>

11.2 Internet Archive

Το Internet Archive⁶⁶ είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός, μια ψηφιακή βιβλιοθήκη που παρέχει δωρεάν πρόσβαση σε συλλογές ψηφιοποιημένου υλικού⁶⁷. Ως μια οργάνωση που υποστηρίζει ένα ελεύθερο και ανοιχτό Διαδίκτυο, αποστολή του είναι να παρέχει καθολική πρόσβαση στη γνώση. Επιτρέπει στο κοινό να αναρτήσει και να αποσύρει ψηφιακό υλικό αλλά το μεγαλύτερο μέρος των δεδομένων του συλλέγεται αυτόματα από τους ανιχνευτές ιστού.⁶⁸

11.3 PORTALS

Τα Portals είναι σημεία πρόσβασης όπου οι χρήστες μπορούν να πλοηγηθούν στις σελίδες του με σκοπό την αναζήτηση συγκεκριμένων πληροφοριών και την ενημέρωση για θέματα που τους ενδιαφέρουν. Το περιεχόμενο και οι λειτουργίες που εκτελεί η κάθε Πύλη διαφέρουν. Ορίζονται από τους κατασκευαστές ανάλογα με το κοινό στο οποίο απευθύνονται και επιχειρούν να βοηθήσουν.

Στην συνέχεια θα περιγραφούν Πύλες με περιεχόμενο που αφορά τις ανθρωπιστικές επιστήμες. Παρέχουν πρόσβαση σε ψηφιακό περιεχόμενο, καινοτόμα εργαλεία και έργα που προάγουν την έρευνα.

11.4 Dariah

Το Dariah είναι μια ψηφιακή ερευνητική υποδομή για την ενίσχυση και υποστήριξη της ψηφιακής έρευνας και διδασκαλίας στον τομέα των τεχνών και των Ανθρωπιστικών Επιστημών.⁶⁹ Ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2006. Εκπρόσωποι από τέσσερα διαφορετικά ιδρύματα, που ασχολούνταν με τις ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες, αποφάσισαν να δημιουργήσουν ένα ερευνητικό εργαλείο για να παρέχουν υπηρεσίες στις επιστημονικές κοινότητες. Προσφέρει διδακτικό υλικό καθώς και ευκαιρίες διδασκαλίας για την ανάπτυξη ψηφιακών ερευνητικών δεξιοτήτων. Μόνο τα μέλη της ομάδας του Dariah έχουν δυνατότητα πρόσβασης στα εργαλεία, τις υπηρεσίες και τις δραστηριότητές του.

11.5 DigitalBodleian

Το 2015 δημιουργήθηκε το Digital Bodleian, ένα βιβλιογραφικό εργαλείο, με σκοπό να συγκεντρώσει ψηφιοποιημένο υλικό από τις συλλογές των βιβλιοθηκών Bodleian σε μια ενιαία πύλη. Το Digital Bodleian σχεδιάστηκε ώστε να υπάρχει μια συγκεντρωμένη θεματικά βιβλιογραφία. Το περιεχόμενο αυτό είναι διαθέσιμο στο ευρύ κοινό. Το 2020 κυκλοφόρησε μια νέα έκδοση. Με την δημιουργία ενός λογαριασμού δίνεται η δυνατότητα αποθήκευσης αναζητήσεων και άλλων δεδομένων.⁷⁰

---

⁶⁶<https://archive.org/>

⁶⁷Εκτός από εκατομμύρια βιβλία συμπεριλαμβάνει ιστότοπους, εφαρμογές λογισμικού, παιχνιδιών, μουσική, ταινίες, βίντεο και κινούμενες εικόνες.

⁶⁸[Wedcrawlers](#). Περιηγούνται συστηματικά στον Παγκόσμιο ιστό με σκοπό την εύρεση νέων δεδομένων.

⁶⁹<https://www.dariah.eu/>

⁷⁰<https://digital.bodleian.ox.ac.uk/>

11.6 SPBS

Η SPBS (Society for the Promotion of Byzantine Studies) είναι μια επιστημονική εταιρεία που ιδρύθηκε το 1993 με σκοπό την περαιτέρω μελέτη και γνώση της Βυζαντινής ιστορίας, γλώσσας, λογοτεχνίας και του πολιτισμού γενικότερα. Η χρήση των υπηρεσιών που προσφέρει είναι δυνατή μετά από εγγραφή και καταβολή ετήσιας συνδρομής το κόστος της οποίας διαφέρει ανάλογα με την ιδιότητα του χρήστη.⁷¹

11.7 Η Πύλη για την ελληνική γλώσσα και την γλωσσική εκπαίδευση

Η Πύλη για την ελληνική γλώσσα και την γλωσσική εκπαίδευση είναι ένα διαδικτυακό περιβάλλον που σχεδιάστηκε από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας το 2004- 2006. Παρέχει μια σειρά από ηλεκτρονικά εργαλεία όπως ηλεκτρονικά λεξικά και σώματα κειμένων και υποστηρικτικό υλικό για την μελέτη και την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας.⁷² Η πρόσβαση στο υλικό της είναι ελεύθερη.

12 ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 60 ερωτήσεις ομαδοποιημένες σε τρεις κατηγορίες που η κάθε μια αντιστοιχεί στους στόχους της έρευνας. Αρχικά, τίθενται οι προσωπικές που αφορούν την ηλικία, τον τόπο κατοικίας, την ιδιότητα των συμμετεχόντων. Ακολουθούν όσες στοχεύουν στο να γίνει κατανοητό ποια είναι η σχέση των ερωτώμενων με τα ψηφιακά εργαλεία γενικότερα, αν τα χρησιμοποιούν συχνά στην έρευνα και την διδασκαλία, ποια από αυτά χρησιμοποιούν περισσότερο, πόσο εξοικειωμένοι είναι. Στην συνέχεια, σκοπός ήταν να αντιληφθούμε πόσο εμπιστεύονται τις ψηφιακές τεχνολογίες, επειδή προκύπτει από την βιβλιογραφία και την παρατήρηση ότι είναι κεντρικό ζήτημα στη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών. Για το λόγο αυτό οι ερωτήσεις αφορούν τον τρόπο που αντιμετωπίζουν τις σύγχρονες μεθόδους συγκριτικά με τις παραδοσιακές και εάν νιώθουν πιο ασφαλείς με την χρήση παραδοσιακών μεθόδων.

Εξίσου σημαντικό ερώτημα που δημιουργήθηκε κατά την σύνταξη του ερωτηματολογίου ήταν εάν το ακαδημαϊκό κοινό έχει λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση στην ψηφιακή τεχνολογία, είτε από προσωπική επιλογή είτε μέσω του ιδρύματος στο οποίο ανήκουν. Γενικότερα, επιδιώκεται να γίνει κατανοητό κατά πόσο επηρεάζει την στάση των συμμετεχόντων ο τόπος κατοικίας, η ηλικία, η πολιτική του φορέα τους για τις ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες, η κατάρτιση και η εξοικείωση τους.

Η δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου αφορά την χρήση συγκεκριμένων ψηφιακών εργαλείων. Ομαδοποιημένα, ακριβώς όπως παρουσιάστηκαν και στο πρώτο μέρος της εργασίας, ζητείται από τους χρήστες να δηλώσουν πόσο χρήσιμα ήταν για αυτούς όσα έχουν χρησιμοποιήσει. Καλούνται επιλέγοντας σε πενταβάθμια κλίμακα να δηλώσουν πόσο ευχαριστημένοι είναι από αυτά και να

⁷¹<https://www.byzantium.ac.uk/>

⁷²<https://www.greek-language.gr/greekLang/index.html>

αποσαφηνίσουν εάν γνωρίζουν όλες τις λειτουργίες τους. Στόχος είναι να διαπιστώσουμε τι είδους εργαλεία είναι αυτά που επιλέγονται και χρησιμοποιούνται περισσότερο και είναι πιο δημοφιλή.

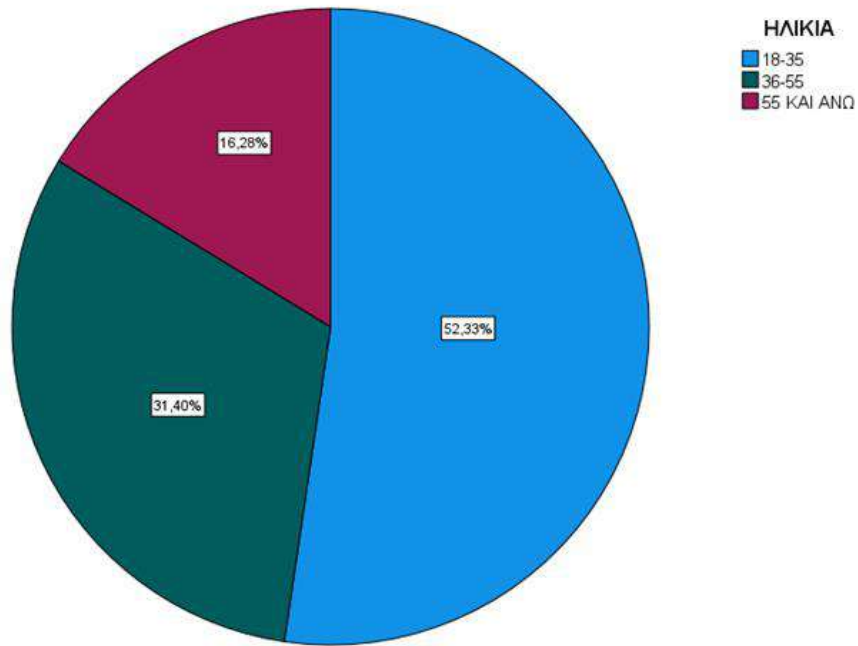
Η τελευταία ομάδα ερωτήσεων σχετίζεται με το TLG. Εξετάζεται πιο συγκεκριμένα καθώς, όπως προαναφέρθηκε, είναι το πιο συχνά χρησιμοποιούμενο εργαλείο από τους Κλασικούς και Βυζαντινούς φιλολόγους. Επιδιώκεται να διαπιστώσουμε κατά πόσο χρησιμοποιούνται όλα τα εργαλεία του και εάν εκμεταλλεύονται πλήρως τις δυνατότητες που προσφέρει. Ερευνάται ο τρόπος χρήσης του, ο σκοπός από τον κάθε χρήστη, εάν χρησιμοποιούνται όλα τα εργαλεία του εξίσου και εάν όχι γιατί.

Στο τέλος του ερωτηματολογίου οι συμμετέχοντες καλούνται να περιγράψουν πως θα ήθελαν να δουν τα ψηφιακά εργαλεία στην επιστήμη τους στο μέλλον, τι αλλαγές θα επιθυμούσαν, εάν έχουν προσδοκίες και απαιτήσεις από αυτά ή εάν είναι ευχαριστημένοι με όσο προσφέρονται σήμερα. Η ερώτηση αυτή τέθηκε με σκοπό να εκφράσουν ελεύθερα τις απόψεις τους για τα ψηφιακά εργαλεία και να γνωστοποιηθούν ζητήματα που ίσως δεν καταγράφηκαν στην έρευνα μας. Οι συμμετέχοντες έδωσαν συγκεκριμένες απαντήσεις οι οποίες παρατίθενται στο τέλος της ανάλυσης μας.

Οι απαντήσεις που έχουν δοθεί παρουσιάζονται αναλυτικά μέσω διαγραμμάτων που προέκυψαν από την χρήση του προγράμματος SPSS.

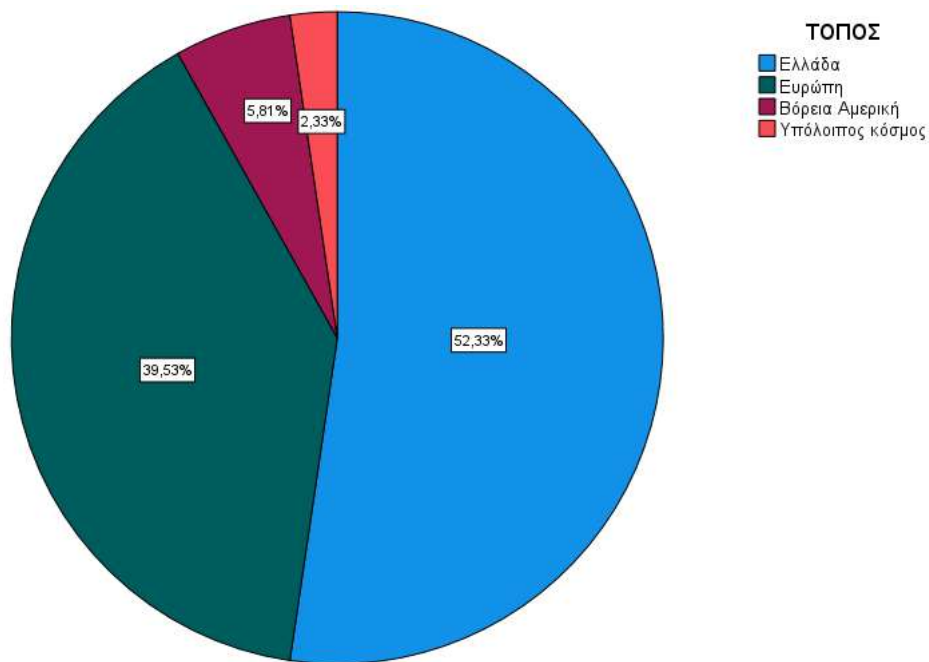
Όλοι οι συμμετέχοντες ήταν άνω των 18 ετών. Το μεγαλύτερο ποσοστό (52,33%) είναι ηλικίας 18-35 και το μικρότερο άνω των 55 (16,28%) ετών. Πιο συγκεκριμένα από τους 46 συμμετέχοντες που απάντησαν ότι ζουν στην Ελλάδα, μόνο οι 5 είναι άνω των 55 ετών, ενώ από τους 45 που ζουν στο εξωτερικό οι 9. Στόχος ήταν να μελετηθεί κατά πόσο ο παράγοντας της ηλικίας επηρεάζει τον τρόπο που αντιμετωπίζουν τα ψηφιακά μέσα και το ποσοστό εξοικείωσης με αυτά, ωστόσο το δείγμα των άνω των 55 ετών είναι πολύ μικρό για να μας δώσει αξιόπιστα αποτελέσματα. Επομένως, υποθέτουμε ότι οι ηλικίες αυτές στην Ελλάδα δεν δείχνουν ενδιαφέρον στην συμμετοχή σε τέτοιου είδους έρευνες. Επομένως, η μελέτη θα επικεντρωθεί στις ηλικίες που συμμετείχαν.

Διάγραμμα 1: Ηλικιακή κατανομή

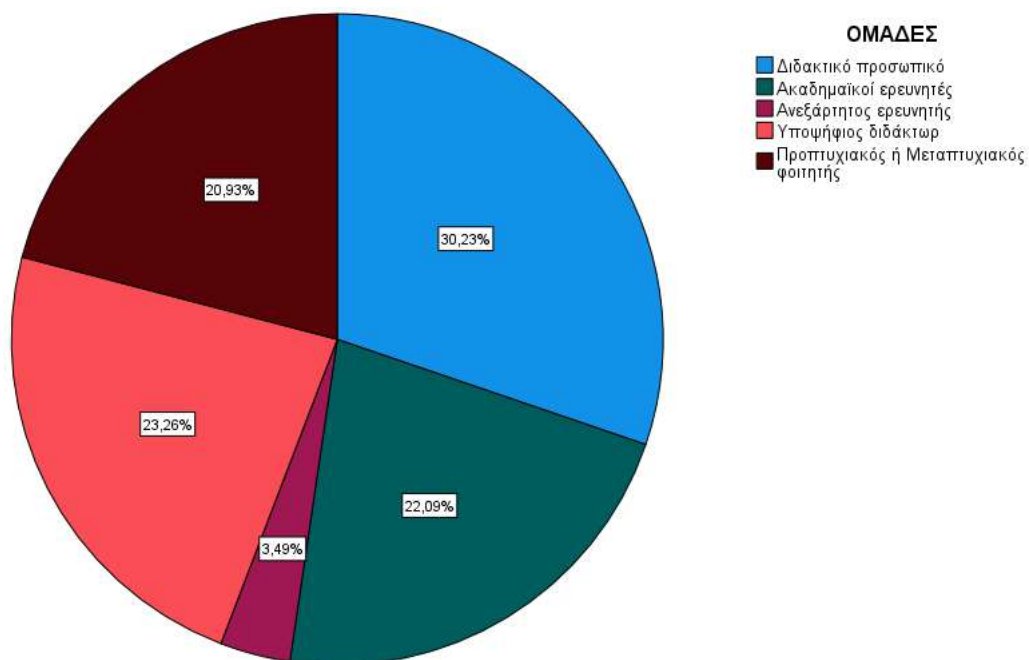
Το 52,33% όσων απάντησαν στο ερωτηματολόγιο ζουν στην Ελλάδα, το 39,53% στην Ευρώπη, ελάχιστοι δήλωσαν ως τόπο κατοικίας την Βόρεια Αμερική και μόλις το 2,33% τον Υπόλοιπο κόσμο. Αντιλαμβανόμαστε ότι τα αποτελέσματα της έρευνάς μας εκφράζουν κυρίως άτομα που ζουν και δρουν στην Ελλάδα και την Ευρώπη.

Διάγραμμα 2: Τόπος Κατοικίας

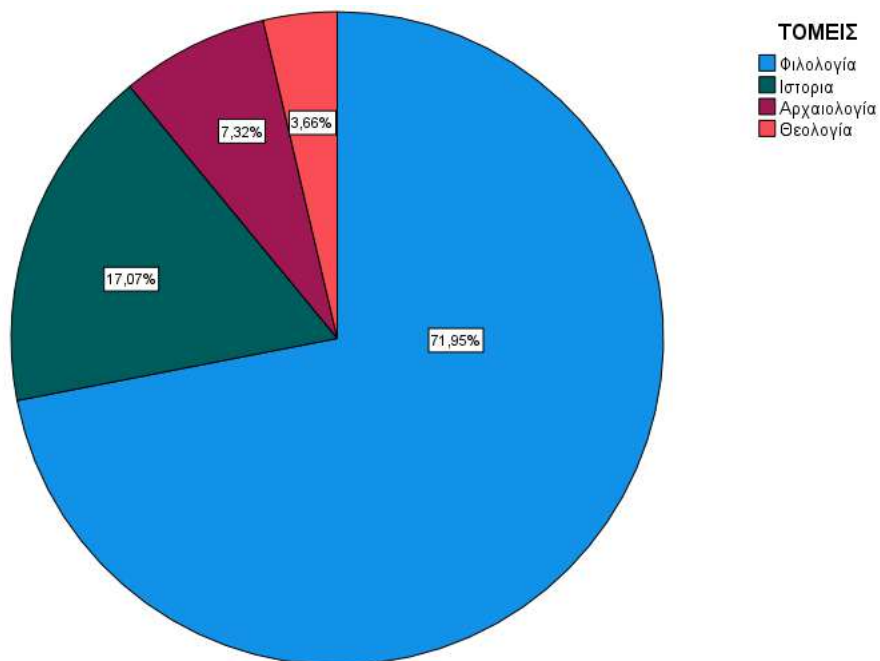
Από το ακόλουθο γράφημα επιβεβαιώνουμε ότι οι περισσότεροι ανήκουν στο διδακτικό προσωπικό (30,23%), αρκετοί είναι υποψήφιοι διδάκτορες (23,26%), ακαδημαϊκοί ερευνητές (22,09%) και προπτυχιακοί και μεταπτυχιακοί φοιτητές (20,93%). Μικρότερο είναι το δείγμα των ανεξάρτητων ερευνητών (3,49%).

Διάγραμμα 3: Ακαδημαϊκή ιδιότητα

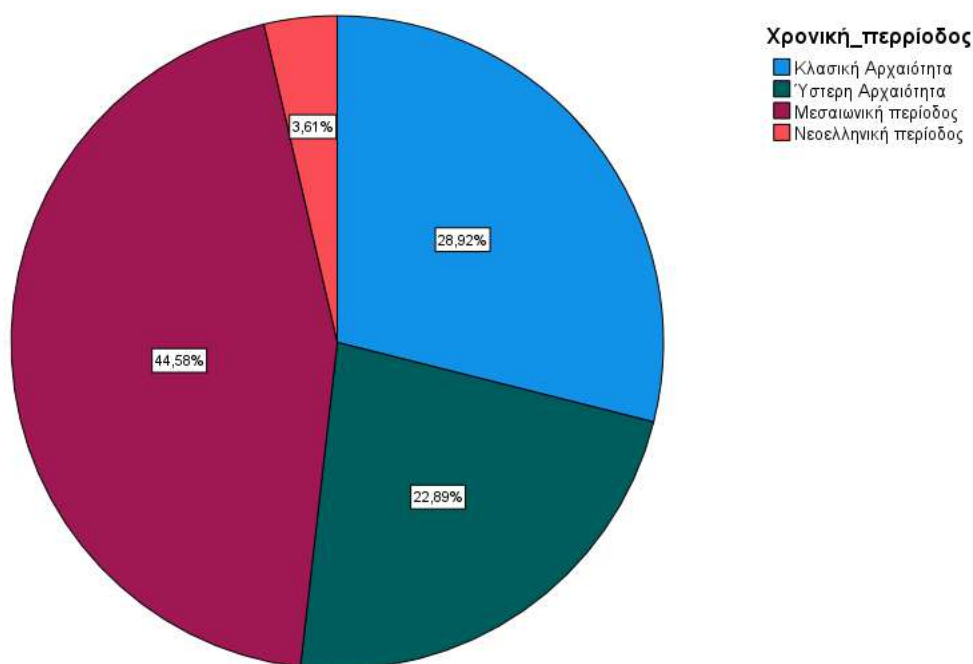
Το εκπαιδευτικό και διδακτικό έργο του 71,95% των συμμετεχόντων σχετίζεται με τον τομέα της Φιλολογίας. Πιο συγκεκριμένα 58 από τους 86 που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο. Ένα μικρότερο ποσοστό, το 17,07% με την Ιστορία και λίγοι ήταν οι συμμετέχοντες που επέλεξαν ως τομέα τους την Αρχαιολογία (7,32%) και την Θεολογία (3,66%). Το ποσοστό αυτό είναι ιδιαίτερα ικανοποιητικό για την εκπλήρωση των στόχων της έρευνας η οποία επικεντρώνεται στον τομέα της Φιλολογίας.

Διάγραμμα 4: Τομέας έρευνας

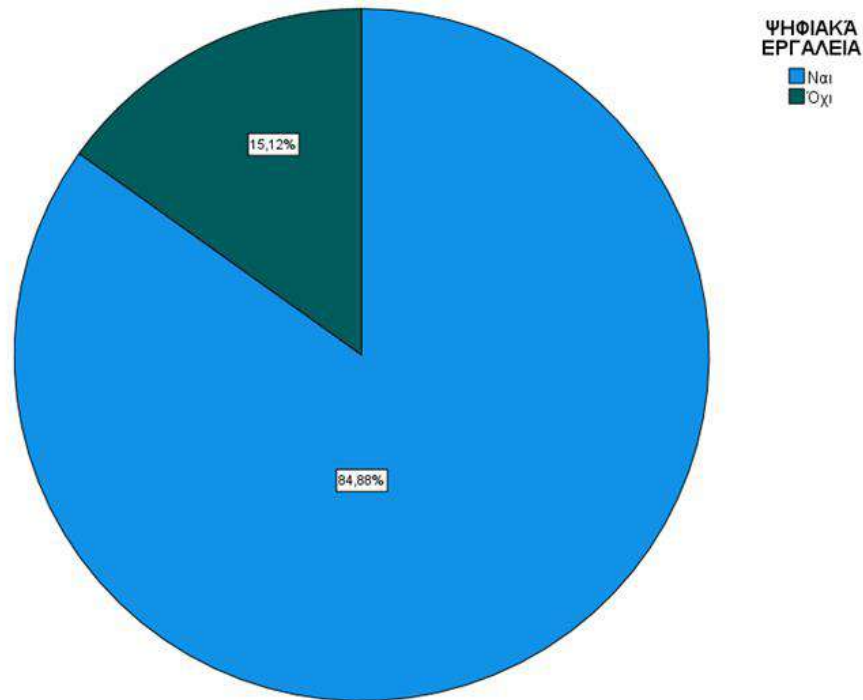
Το κύριο ερευνητικό έργο του μεγαλύτερου αριθμού των συμμετεχόντων (44%) αφορά την Μεσαιωνική περίοδο. Ευλόγως προέκυψε το συγκεκριμένο ποσοστό καθώς απευθυνθήκαμε πρωτίστως σε κλασικούς και βυζαντινούς. Το 28,92% την Κλασική Αρχαιότητα, το 22,89% την Ύστερη Αρχαιότητα και μόλις το 3,61% την Νεοελληνική περίοδο, όπως φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 5: Ιστορική περίοδος ερευνητικών ενδιαφερόντων

Στην ερώτηση *Χρησιμοποιείτε ψηφιακά εργαλεία στο ερευνητικό/ εκπαιδευτικό σας έργο;* Το 15,12% απάντησε ότι δεν τα χρησιμοποιεί. Δεδομένου ότι τα ψηφιακά μέσα έχουν επηρεάσει τις περισσότερες εκφάνσεις του καθημερινού μας βίου και καθορίζουν την εξελικτική πορεία της σημερινής κοινωνίας, το ποσοστό αυτό δεν είναι καθόλου ευκαταφρόνητο. Αντιθέτως, είναι άξιο απορίας τόσο ότι δεν τα χρησιμοποιούν καθόλου όσο και ότι το παραδέχονται. Αναλυτικότερα, 11 συμμετέχοντες, που ζουν στην Ελλάδα, είναι ηλικίας 18-35 και 36-55, ένας από τον τομέα της Παλαιογραφίας, δύο από αυτόν της Ιστορίας και οι υπόλοιποι από την Φιλολογία. Από όσους δήλωσαν ως τόπο κατοικίας το εξωτερικό μόνο 2 έδωσαν αρνητική απάντηση. Ένας από αυτούς ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 18-35 και ένας στην 36-55.

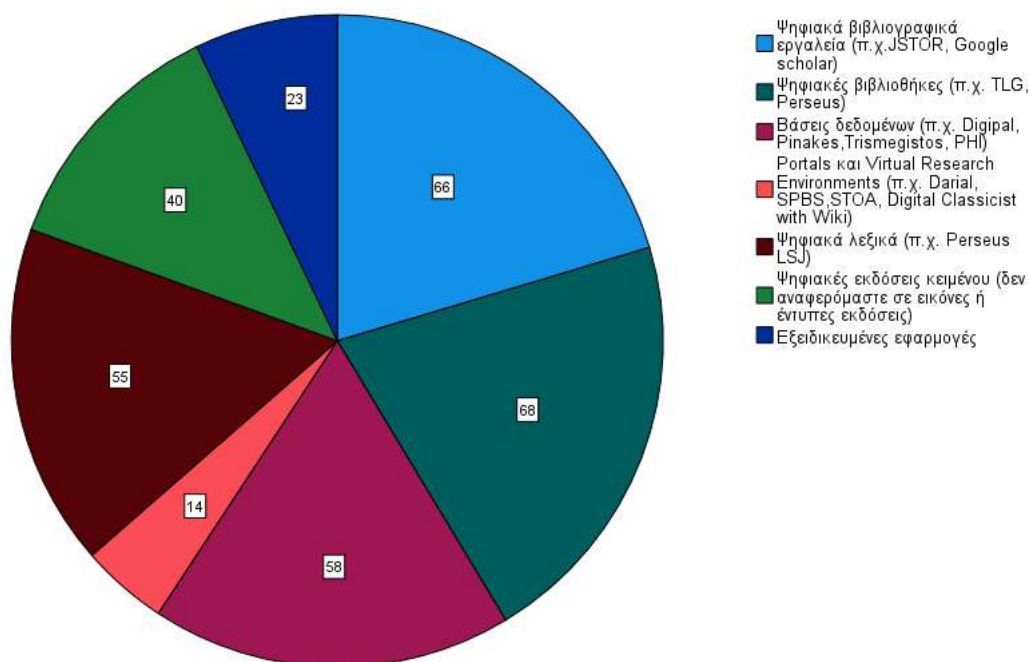
Διάγραμμα 6: Χρησιμοποιείτε ψηφιακά εργαλεία στο ερευνητικό/ εκπαιδευτικό σας έργο;(διευκρινίζουμε ότι εννοούμε εργαλεία έρευνας και όχι ψηφιακά μέσα για την εγγραφή/διάδοση εργασιών όπως το word, το power point, ή εφαρμογές για διαδικτυακές συναντήσεις)

Πιο συγκεκριμένες απαντήσεις για τον τρόπο που έχουν συμπεριλάβει τις ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες στο έργο τους, διδακτικό, εκπαιδευτικό ή ερευνητικό, έδωσαν οι 21. Οι περισσότεροι δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν ψηφιακά λεξικά, ψηφιακές βιβλιοθήκες και ψηφιακά βιβλιογραφικά εργαλεία.(Παράρτημα 1)

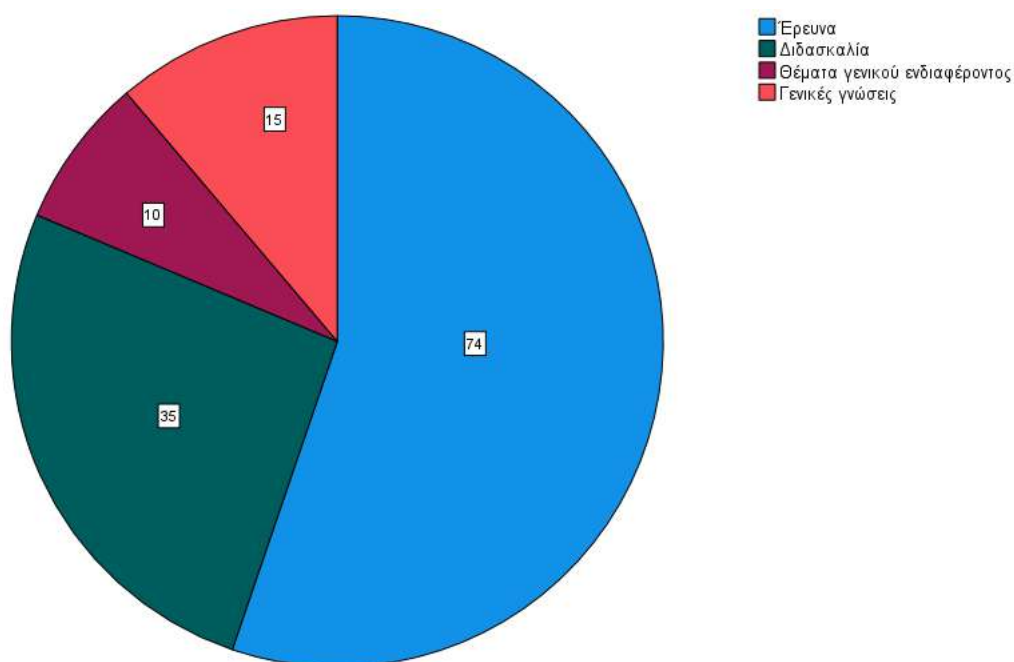
Στην ερώτηση *Ποιο από τα παρακάτω είδη χρησιμοποιείτε περισσότερο;* αξιοσημείωτο είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό δήλωσε ότι χρησιμοποιεί ψηφιακά βιβλιογραφικά εργαλεία, ψηφιακές βιβλιοθήκες, ακολουθούν οι βάσεις δεδομένων και τα ψηφιακά λεξικά, λιγότεροι χρησιμοποιούν ψηφιακές εκδόσεις κειμένων και εξειδικευμένες εφαρμογές ενώ δεν φαίνεται να χρησιμοποιούνται τακτικά τα Portals και τα Virtual Research Environments. Ωστόσο, στο δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου όπου ζητήθηκε να δηλώσουν πόσο ικανοποιημένοι μέινανε από ορισμένα εργαλεία, ήταν αρκετοί αυτοί που εξέφρασαν άποψη και για αυτές τις δύο κατηγορίες. Αναλυτικά ο αριθμός των ατόμων σε κάθε επιλογή παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα. Όλοι οι συμμετέχοντες ήταν 86 και είχαν την δυνατότητα να επιλέξουν περισσότερες από μια απαντήσεις.

Διάγραμμα 7: Είδη που χρησιμοποιούνται περισσότερο

Οι περισσότεροι από τους ερωτώμενους χρησιμοποιούν ψηφιακά μέσα για έρευνα, συγκεκριμένα οι 74 από τους 86. Αμέσως επόμενος σκοπός είναι η διδασκαλία, ακολουθεί η απόκτηση γνώσεων και ελάχιστοι για θέματα γενικού ενδιαφέροντος. Το διάγραμμα παρουσιάζει τον αριθμό των ατόμων σε κάθε επιλογή.

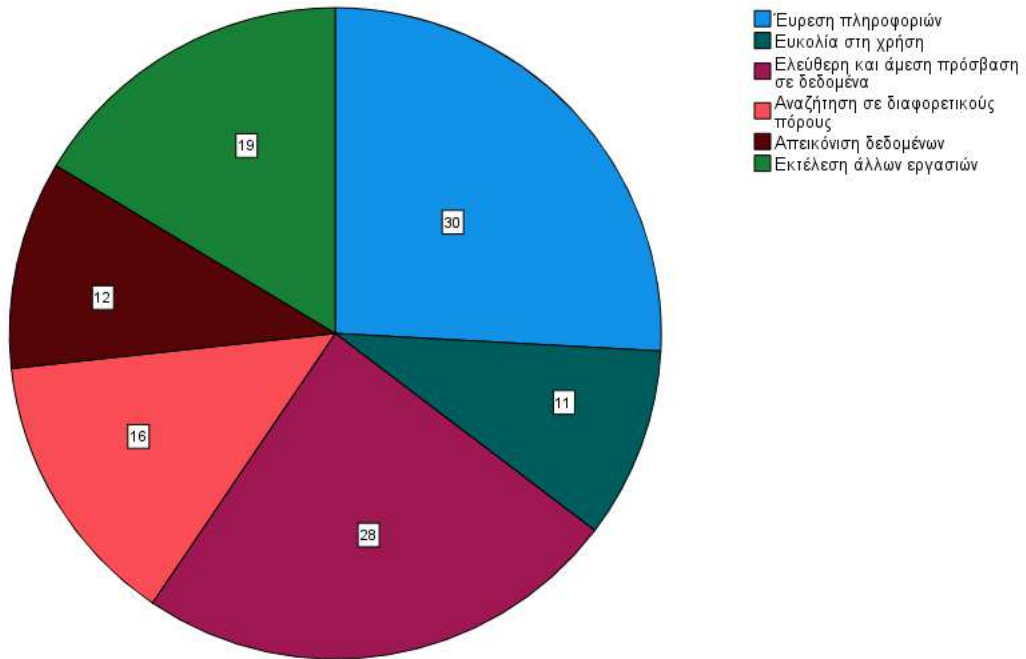
Διάγραμμα 8: Σκοποί χρήσης ψηφιακών εργαλείων

Ως βασικά πλεονεκτήματα χρήσης των ψηφιακών εργαλείων, 30 από τους 86 συμμετέχοντες, θεωρούν την ελεύθερη πρόσβαση. Ακολουθεί ως επιλογή η εύρεση πληροφοριών και η ευκολία στη χρήση με μικρή διαφορά μεταξύ τους. Λίγοι θεωρούν ότι η απεικόνιση δεδομένων και η ευκολία στη χρήση αποτελεί βασικό πλεονέκτημα ενός εργαλείου. Ο μικρός αριθμός των

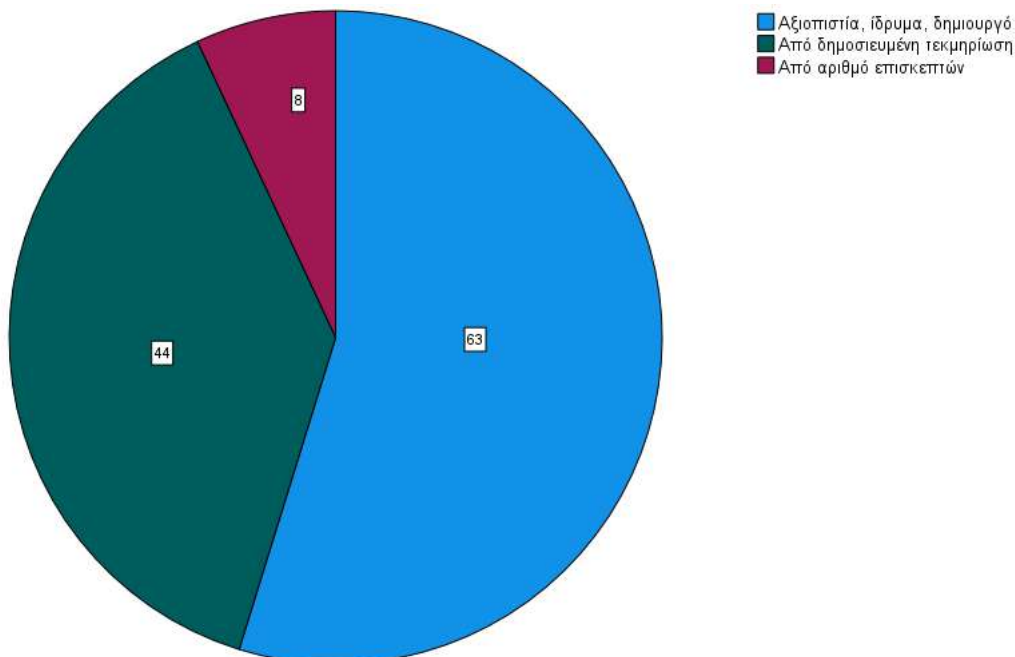
συμμετεχόντων στην επιλογή «ευκολία στη χρήση», δεν ήταν αναμενόμενος καθώς σε επόμενη ερώτηση (Διάγραμμα 11) σημαντικό ποσοστό δήλωσε ότι η πολυπλοκότητα ενός εργαλείου στη χρήση του τους αποθαρρύνει από το να το επιλέξουν.

Διάγραμμα 9: Βασικά πλεονεκτήματα χρήσης ψηφιακών εργαλείων

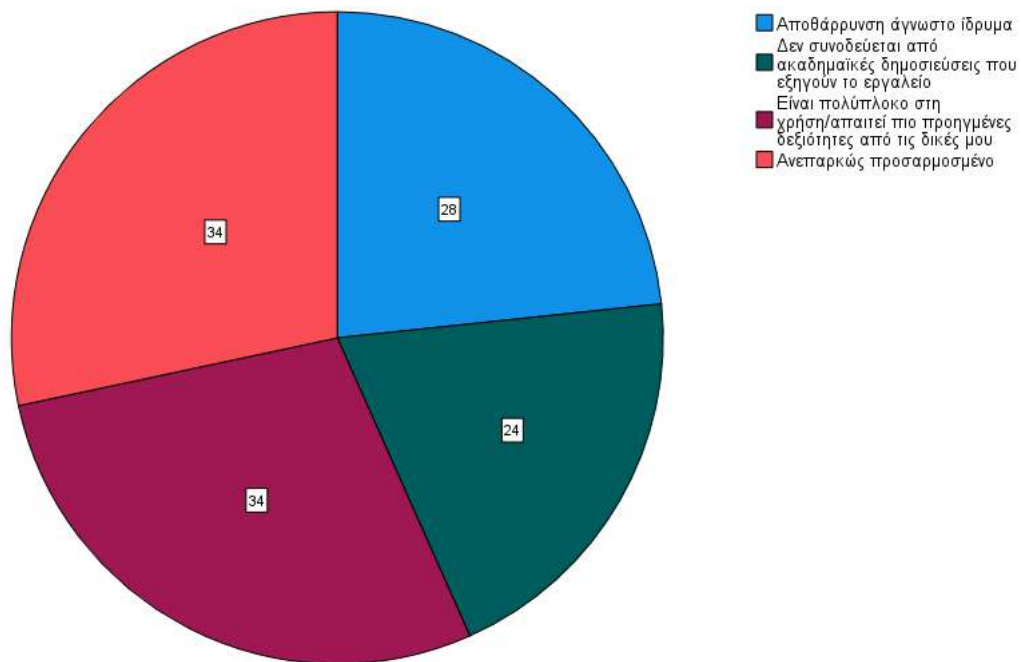
Στη ερώτηση *Πώς ελέγχετε την αξιοπιστία ενός εργαλείου πριν το χρησιμοποιήσετε;* Η απάντηση που συγκέντρωσε το μεγαλύτερο ποσοστό, 63 από τους 86 συμμετέχοντες, ήταν από το ίδρυμα φιλοξενίας και τον δημιουργό. Σημαντικός αριθμός δήλωσε ότι ελέγχει την αξιοπιστία ενός εργαλείου από δημοσιευμένη τεκμηρίωση και ελάχιστοι από τον αριθμό των επισκεπτών.

Διάγραμμα 10: Έλεγχος αξιοπιστίας εργαλείων που χρησιμοποιούν

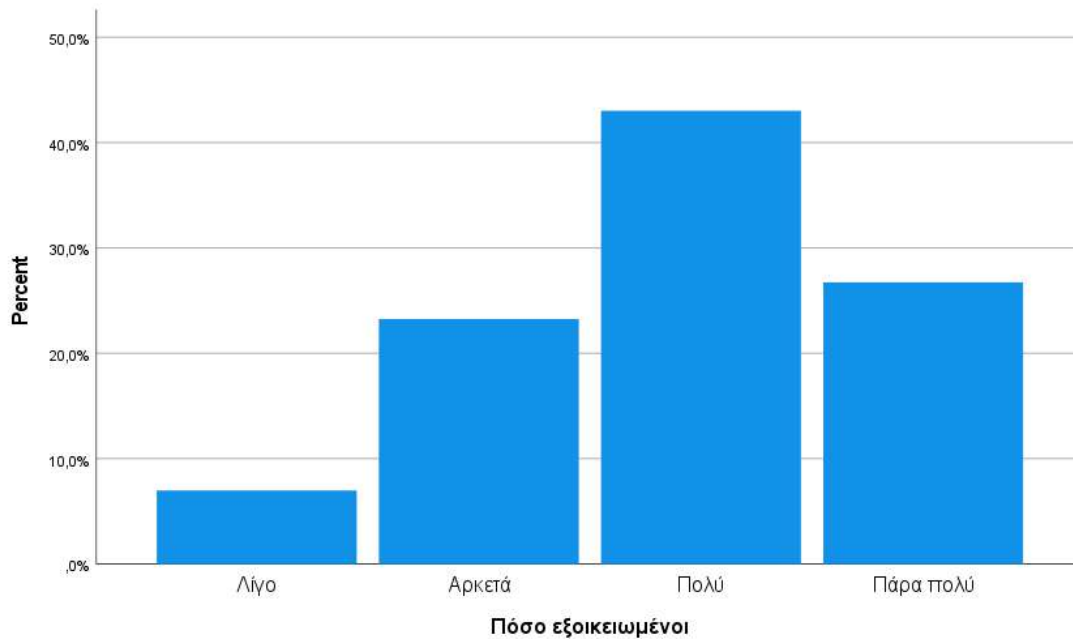
Μελετώντας τους λόγους που αποθαρρύνουν τους χρήστες να χρησιμοποιήσουν ένα ψηφιακό εργαλείο διαπιστώσαμε πως οι απαντήσεις ποικίλουν. Υπήρχε και στην συγκεκριμένη ερώτηση δυνατότητα να επιλέξουν περισσότερες από μια απαντήσεις. Φαίνεται πως όλοι οι προτεινόμενοι λόγοι λαμβάνονται υπόψη. Η πολυπλοκότητα στη χρήση ήταν αναμενόμενο να είναι αποθαρρυντική. Αυτό δείχνει ότι πρέπει να γίνουν προσπάθειες προσβασιμότητας από τους δημιουργούς. Ιδιαίτως τα εργαλεία που αφορούν τις ανθρωπιστικές σπουδές είναι σημαντικό να είναι εύχρηστα καθώς δεν έχουν όλοι οι χρήστες στους οποίους απευθύνεται προηγμένες δεξιότητες στη πληροφορική.

Διάγραμμα 11: Τι είναι αυτό που σας αποθαρρύνει από το να χρησιμοποιήσετε ένα ψηφιακό εργαλείο;

Στη συνέχεια ρωτήθηκαν πόσο εξοικειωμένοι είναι με την χρήση ψηφιακών μέσων. Η απάντηση δόθηκε σε διαβαθμισμένη κλίμακα από το 1(καθόλου) έως το 5 (απόλυτα). Κανείς δεν δήλωσε καθόλου εξοικειωμένος για το λόγο αυτό το διάγραμμα που ακολουθεί δεν παραθέτει την επιλογή. Παρατηρήθηκε ότι το ποσοστό των ατόμων που δεν δηλώνουν ιδιαίτερα εξοικειωμένοι επικεντρώνεται στις ηλικίες 18-35 και προέρχονται από τον τομέα της φιλολογίας. Ενώ περιμέναμε ότι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία θα ήταν οι λιγότερο εξοικειωμένοι, αυτό δεν ισχύει. Το δείγμα των άνω των 55 ετών ήταν μεν μικρό, κανείς όμως δεν δήλωσε λίγο ή καθόλου εξοικειωμένος, εν αντιθέσει από τους 14 οι 4 δήλωσαν αρκετά εξοικειωμένοι, οι 7 πολύ και οι υπόλοιποι πάρα πολύ. Στο διάγραμμα 12 παρουσιάζονται οι απαντήσεις του συνόλου του δείγματος σε ποσοστά.

Διάγραμμα 12: Εξοικείωση με τα ψηφιακά εργαλεία

Επειδή ένας από τους στόχους της έρευνας ήταν να διερευνηθεί κατά πόσο αυτή αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην χρήση και εξοικείωση με τα ψηφιακά εργαλεία και μέσα, αναλύσαμε τα αποτελέσματα των απαντήσεων με το πρόγραμμα SPSS και καταλήξαμε στις παρακάτω διαπιστώσεις.

Για τις σχέσεις ανάμεσα σε δύο ερωτήσεις/μεταβλητές χρησιμοποιήθηκαν οι πίνακες συνάφειας όπου για κάθε «διασταύρωση» τιμών δύο μεταβλητών υπολογίζεται η συχνότητα των κοινών απαντήσεων και τα αντίστοιχα ποσοστά. Τα στατιστικά μέτρα για τις αριθμητικές μεταβλητές που χρησιμοποιούμε είναι (παρατίθεται η αγγλική ορολογία που εμφανίζεται στα αποτελέσματα από το πρόγραμμα SPSS): Η μέση τιμή (mean) ή αλλιώς ο μέσος όρος των παρατηρήσεών μας, η διάμεσος (median) που μας δείχνει την τιμή κάτω (και πάνω) από την οποία βρίσκεται το 50% των παρατηρούμενων τιμών μας, η τυπική απόκλιση (std. deviation) που είναι ένα μέτρο διακύμανσης των τιμών και επίσης η ελάχιστη (minimum) και η μέγιστη (maximum) τιμή.

Οι τύποι συντελεστών συσχέτισης χρησιμοποιούνται για να βρουν πόσο ισχυρή είναι μια σχέση μεταξύ των δεδομένων. Οι τύποι επιστρέφουν μια τιμή μεταξύ -1 και 1, όπου:

- Το 1 δείχνει μια ισχυρή θετική σχέση.
- -1 υποδηλώνει μια ισχυρή αρνητική σχέση.
- Το αποτέλεσμα του μηδενός δείχνει ότι δεν υπάρχει σχέση

Στη δική μας περίπτωση, όπως δείχνει ο Πίνακας 1, ο συντελεστής συσχέτισης είναι μεγαλύτερος του ενός. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει θετική συσχέτιση δηλαδή ισχυρή σχέση μεταξύ των δύο μεταβλητών, την ηλικία και το ποσοστό εξοικείωσης με τα ψηφιακά μέσα. Ο συγκεκριμένος έλεγχος πραγματοποιήθηκε για όλες τις μεταβλητές και η συσχέτισή είναι θετική.

Πίνακας 1: Δοκιμές Κανονικότητας

Tests of Normality						
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statisti c	df	Sig.	Statisti c	df	Sig.
ΗΛΙΚΙΑ	,326	86	<,001	,746	86	<,001
Πόσο εξοικειωμένοι	,245	86	<,001	,858	86	<,001
a. Lilliefors Significance Correction						

Η συγκεκριμένη προσέγγιση πραγματοποιήθηκε, μέσω του προγράμματος SPSS, με την χρήση του Συντελεστή Συχνότητας Spearman'srho. Ο συντελεστής συσχέτισης μεταξύ ηλικία και εξοικείωσης με τα ψηφιακά μέσα είναι 0,112 και είναι στατιστικά σημαντικός. Το P-Value είναι 0,305 άρα υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ των δυο μεταβλητών. Επηρεάζει άμεσα η μια την άλλη. Ο παραπάνω έλεγχος πραγματοποιήθηκε σε όλες τις μεταβλητές και υπήρχε θετική συσχέτιση. Άρα, η ηλικία συνδέεται με την εξοικείωση περισσότερο από άλλες συσχετίσεις όπως ο τομέας έρευνας.

Πίνακας 2: Συντελεστής Συχνότητας Spearman'srho

Correlations				
			ΗΛΙΚΙΑ A	Πόσο εξοικειωμένοι
Spearman'srho	ΗΛΙΚΙΑ	Correlation Coefficient	1,000	,112
		Sig. (2-tailed)	.	,305
		N	86	86
	Πόσο εξοικειωμένοι	Correlation Coefficient	,112	1,000
		Sig. (2-tailed)	,305	.
		N	86	86

Διαπιστώθηκε επίσης, ότι οι απαντήσεις που δόθηκαν στην συγκεκριμένη ερώτηση από όσους ζουν στην Ευρώπη διαφέρουν από τους κατοίκους της Ελλάδας. Για το λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε στατιστική ανάλυση των δεδομένων, μέσω του προγράμματος SPSS, με την εφαρμογή καταλλήλων μεθόδων ανάλογα με το είδος της μεταβλητής.

Η προσέγγιση στην συγκεκριμένη έρευνα γίνεται με την χρήση ενός μέσου πίνακα διασταύρωσης ποιοτικών μεταβλητών (Crosstabs) ώστε να αναδειχθεί η συσχέτιση μεταξύ της nominal

μεταβλητής «τόπος κατοικίας» και της ordinal μεταβλητής που σχετίζεται με το βαθμό εξοικείωσης στα ψηφιακά εργαλεία και μέσα.

Ο πίνακας 3 αναφέρει μια περιγραφική ανάλυση των αποτελεσμάτων. Δείχνει δηλαδή ότι δόθηκαν 86 απαντήσεις και ότι δεν υπήρχε καμία παραλειπόμενη μεταβλητή (missing value).

Πίνακας 3: Περιγραφική ανάλυση αποτελεσμάτων

CaseProcessingSummary						
	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
		t		t		t
ΤΟΠΟΣ * Πόσο εξοικειωμένοι	86	100,0 %	0	0,0%	86	100,0 %

Στον πίνακα 4 (Crosstabulation table) αρχικά ελέγχουμε τα κελιά Expected Count.⁷³ Σύμφωνα με την υποσημείωση που υπάρχει στον τρίτου πίνακα, βάσει εμπειρικού κανόνα, αν το 20% των κελιών αυτών είχαν αναμενόμενη συχνότητα (expected count) κάτω από 5, το αποτέλεσμα της έρευνας μας θα ήταν αναξιόπιστο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, τιμές κάτω του 5 παρουσιάζουν τα κελιά όπου το δείγμα της έρευνας ήταν πολύ μικρό. Δεν θα λάβουμε υπόψη τις τιμές των κελιών που αφορούν την Βόρεια Αμερική και τον Υπόλοιπο κόσμο καθώς οι συμμετέχοντες ήταν τέσσερις και τρεις αντίστοιχα.

Στα κελιά Count (καταμέτρηση περιπτώσεων) δηλώνετε το πλήθος των παρατηρήσεων για κάθε κατηγορία. Συγκεκριμένα από όσους δήλωσαν ότι ζουν στην Ελλάδα, τέσσερις δηλώνουν λίγο εξοικειωμένοι, δεκαπέντε συμμετέχοντες παρουσιάζονται στις επιλογές αρκετά και πολύ και έντεκα υποστηρίζουν ότι είναι πάρα πολύ εξοικειωμένοι. Αντίστοιχα απ όσους δήλωσαν ότι ζουν στην Ευρώπη μόνο ένας δηλώνει λίγο, πέντε αρκετά, δεκαοχτώ πολύ και δέκα συμμετέχοντες πάρα πολύ εξοικειωμένοι.

Τα κελιά % within ΤΟΠΟΣ δείχνουν πως δεδομένου ότι κάποιος ζει στην Ελλάδα η πιθανότητα να είναι λίγο εξοικειωμένος με τα ψηφιακά μέσα είναι 8,9%, αρκετά 33,3%, πολύ 33,3% και πάρα πολύ 24,4%. Τα αντίστοιχα ποσοστά για όποιον ζει στην Ευρώπη είναι, όπως φαίνεται και στον πίνακα, 2,9% ,14,7%, 52,9% και 29,4%.

Το επόμενο κελί % within Πόσο εξοικειωμένοι εξετάζεται δεδομένων των στοιχείων της στήλης. Δηλαδή, αν ένα άτομο είναι λίγο εξοικειωμένο πόσες είναι οι πιθανότητες να ζει στην Ελλάδα. Λίγο εξοικειωμένο φαίνεται να είναι το 66,7%, αρκετά το 75%, πολύ το 40,5% και το 47,8 δηλώνει πάρα πολύ.

⁷³Exp.count: (αναμενόμενη καταμέτρηση περιπτώσεων) = πρόκειται για το πλήθος που θα εμφανίζονταν εάν οι δύο μεταβλητές ήταν εντελώς ανεξάρτητες μεταξύ τους.

Στα κελία *Total* παρουσιάζονται τα συνολικά ποσοστά όσων ζουν στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, που στο σύνολο των ατόμων έδωσαν τις συγκεκριμένες απαντήσεις. Αυτό που παρατηρείται από τα αποτελέσματα (Total) είναι ότι ενώ τα ποσοστά όσων δηλώνουν πολύ και πάρα πολύ εξοικειωμένοι και ζουν στην Ελλάδα, δεν διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από αυτούς που έδωσαν αντίστοιχες απαντήσεις και ζουν στην Ευρώπη, δεν ισχύει το ίδιο και για τα ποσοστά των λιγότερο εξοικειωμένων. Από τους ερωτώμενους με τόπο κατοικίας την Ελλάδα το 4,7% βεβαιώνει ότι είναι λίγο εξοικειωμένο και 17,4% αρκετά, ενώ όσοι κατοικούν στην Ευρώπη μόνο το 1,2% είναι λίγο εξοικειωμένο και το 5,8% αρκετά.

Πίνακας 4: Πίνακας διασταύρωσης. Τόπος-Εξοικείωση

ΤΟΠΟΣ * Πόσο εξοικειωμένοι Crosstabulation							
			Πόσο εξοικειωμένοι				Total
			Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	
ΤΟΠΟΣ	Ελλάδα	Count	4	15	15	11	45
		ExpectedCount	3,1	10,5	19,4	12,0	45,0
		% within ΤΟΠΟΣ	8,9%	33,3%	33,3%	24,4%	100,0%
		% within Πόσο εξοικειωμένοι	66,7%	75,0%	40,5%	47,8%	52,3%
		% of Total	4,7%	17,4%	17,4%	12,8%	52,3%
	Ευρώπη	Count	1	5	18	10	34
		ExpectedCount	2,4	7,9	14,6	9,1	34,0
		% within ΤΟΠΟΣ	2,9%	14,7%	52,9%	29,4%	100,0%
		% within Πόσο εξοικειωμένοι	16,7%	25,0%	48,6%	43,5%	39,5%
		% of Total	1,2%	5,8%	20,9%	11,6%	39,5%
	Βόρεια Αμερική	Count	1	0	3	1	5
		ExpectedCount	,3	1,2	2,2	1,3	5,0
		% within ΤΟΠΟΣ	20,0%	0,0%	60,0%	20,0%	100,0%
		% within Πόσο εξοικειωμένοι	16,7%	0,0%	8,1%	4,3%	5,8%
		% of Total	1,2%	0,0%	3,5%	1,2%	5,8%
	Υπόλοιπος κόσμος	Count	0	0	1	1	2
		ExpectedCount	,1	,5	,9	,5	2,0
		% within ΤΟΠΟΣ	0,0%	0,0%	50,0%	50,0%	100,0%
		% within Πόσο εξοικειωμένοι	0,0%	0,0%	2,7%	4,3%	2,3%
		% of Total	0,0%	0,0%	1,2%	1,2%	2,3%

Total	Count	6	20	37	23	86
	ExpectedCount	6,0	20,0	37,0	23,0	86,0
	% within ΤΟΠΟΣ	7,0%	23,3%	43,0%	26,7%	100,0%
	% within Πόσο εξοικειωμένοι	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	7,0%	23,3%	43,0%	26,7%	100,0%

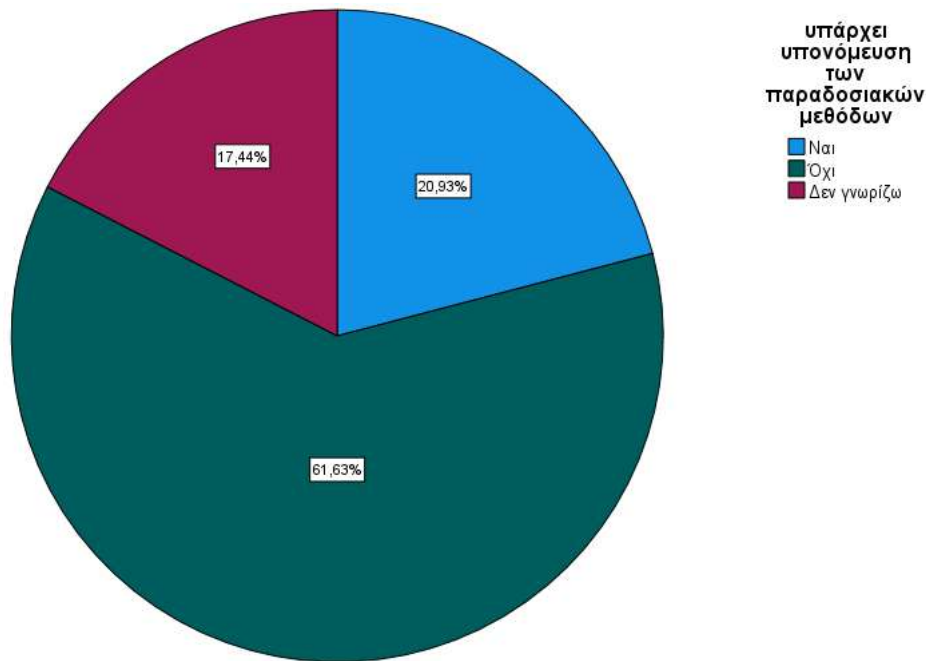
Στον πίνακα 5 τα κελιά ChiSquare Pearson και LikelihoodRatio δείχνουν τον δείκτη χ^2 , τον στατιστικό δείκτη ο οποίος χρησιμοποιείται για την εκτίμηση της στατιστικής σημαντικότητας, και τον λόγο πιθανοφάνειας ο οποίος στα μεγάλα δείγματα συμπίπτει με την τιμή του χ^2 . Τα αμέσως επόμενα κελιά (Linear by Linear association) παραθέτουν την γραμμική συσχέτιση. Με τη χρήση του συγκεκριμένου στατιστικού μέτρου εξετάζεται εάν υφίσταται (γραμμική) συσχέτιση ανάμεσα στις δύο μεταβλητές. Στην παρούσα ανάλυση εξετάζουμε το PValue που είναι 0,364, είναι μεγαλύτερο του 5% επομένως μπορούμε να αποδεχτούμε ανεξαρτησία μεταξύ των δυο υπό εξέταση μεταβλητών, δηλαδή του τύπου κατοικίας και του βαθμού εξοικείωσης με τα ψηφιακά μέσα.

Πίνακας 5: Αποτελέσματα ελέγχου

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,832 ^a	9	,364
Likelihood Ratio	11,236	9	,260
Linear-by-Linear Association	2,555	1	,110
N of Valid Cases	86		
a. 10 cells (62,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,14.			

Στην συνέχεια ζητήθηκε να απαντήσουν σε ερωτήσεις σχετικά με τα ψηφιακά εργαλεία και τις παραδοσιακές μεθόδους έρευνας. Από όσους ερωτήθηκαν εάν πιστεύουν πως οι τρέχουσες τάσεις της έρευνας εστιάζουν υπερβολικά στις ψηφιακές πτυχές της ανθρωπιστικής έρευνας σε βάρος των παραδοσιακών προσεγγίσεων, ίσως ακόμη και να υπονομεύσουν τη συνέχιση των τελευταίων το μεγαλύτερο ποσοστό (61,63%) έδωσε αρνητική απάντηση. (Διάγραμμα 13)

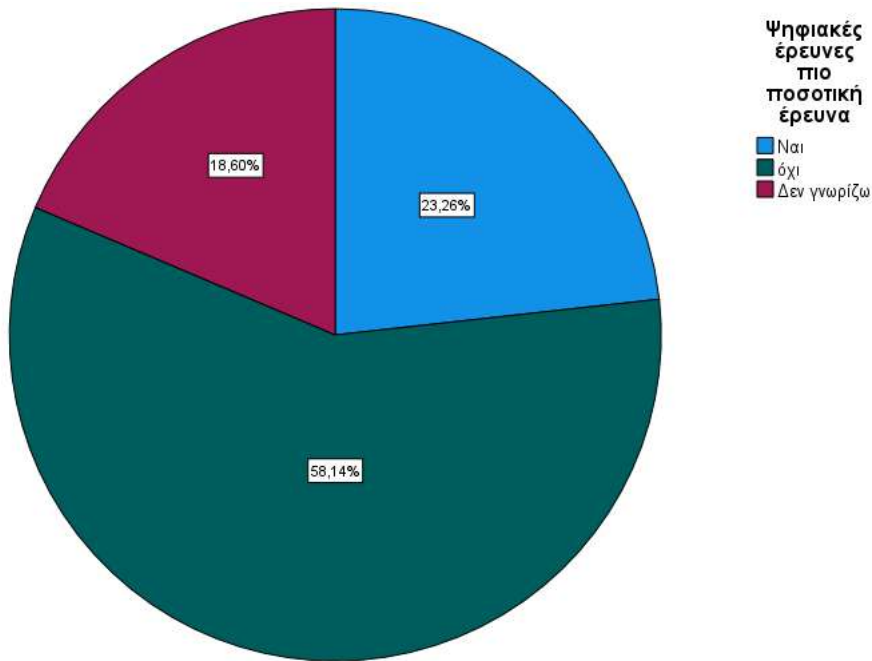
Διάγραμμα 13: Κατά τη γνώμη σας, οι τρέχουσες τάσεις της έρευνας εστιάζουν υπερβολικά στις ψηφιακές πτυχές της ανθρωπιστικής έρευνας σε βάρος των παραδοσιακών προσεγγίσεων, ίσως ακόμη και να υπονομεύσουν τη συνέχιση των τελευταίων;

Απάντησαν καταφατικά 18 ερωτώμενοι. Οι 12 ήταν από την Ελλάδα, από αυτούς ένας από τον τομέα της ιστορίας, ένας από της Παλαιογραφίας και οι υπόλοιποι από της φιλολογίας. Ένας δήλωσε άνω των 55 ετών και οι υπόλοιποι ήταν ηλικίας 18-35. Οι 6 με τόπο κατοικίας το εξωτερικό, 3 από τον τομέα της ιστορίας και 3 από αυτόν της φιλολογίας, 2 άνω των 55 ετών, 2 ηλικίας 36-55 και 3 από 18 έως 35 ετών. Όλοι δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν ψηφιακά μέσα και είναι εξοικειωμένοι σε μεγάλο βαθμό με την χρήση αυτών.

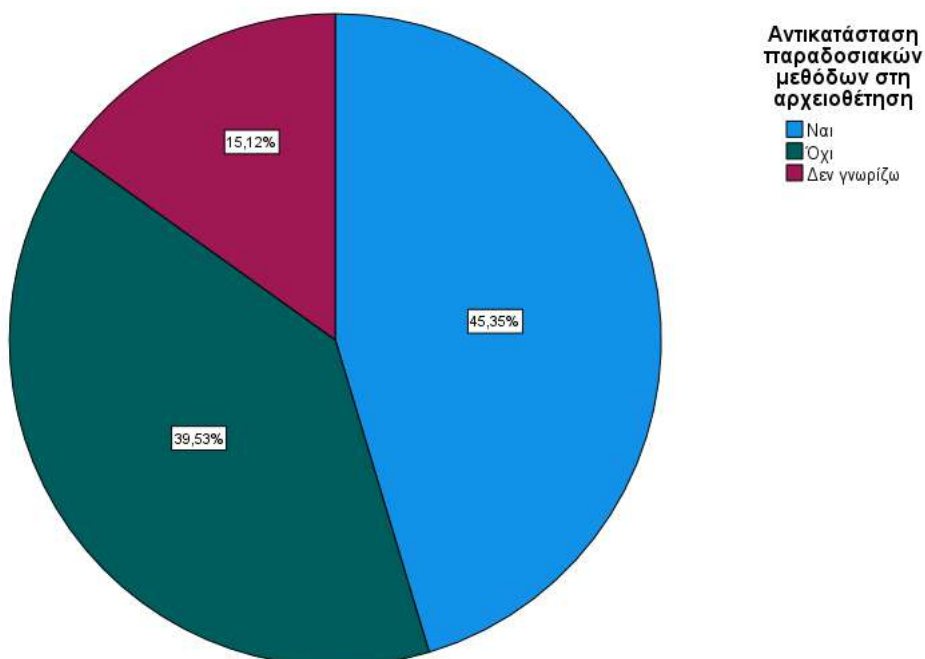
Όπως φαίνεται από το διάγραμμα 13, το 58% δεν θεωρεί ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες κάνουν την έρευνα πιο ποσοτική αντί να επικεντρώνεται σε υψηλότερες πνευματικά προσεγγίσεις, το 23% πιστεύει ότι ισχύει η άποψη αυτή ενώ το 18% δήλωσε άγνοια πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα. Οι 20 από τους 86 που πιστεύουν ότι ισχύει η παραπάνω θέση ανήκουν σε όλες τις ηλικιακές κλίμακες (οι 8 ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 36-55, οι 7 στην 18-35 και οι 5 είναι άνω των 55 ετών). Οι 8 από αυτούς στην προηγούμενη ερώτηση είχαν δώσει επίσης θετική απάντηση, επομένως πιστεύουν φαίνεται να έχουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στις παραδοσιακές μεθόδους έρευνας, ωστόσο, μόνο τρεις από αυτούς θεωρούν ότι τα ψηφιακά εργαλεία και μέσα μπορούν να αντικαταστήσουν τις παραδοσιακές μεθόδους στην αποθήκευση και την αρχειοθέτηση σημαντικού υλικού, όπως δήλωσαν στην ερώτηση που ακλουθεί.

Διάγραμμα 14: Πιστεύετε ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες κάνουν την έρευνα πιο ποσοτική αντί να επικεντρώνεται σε υψηλότερες πνευματικά προσεγγίσεις;

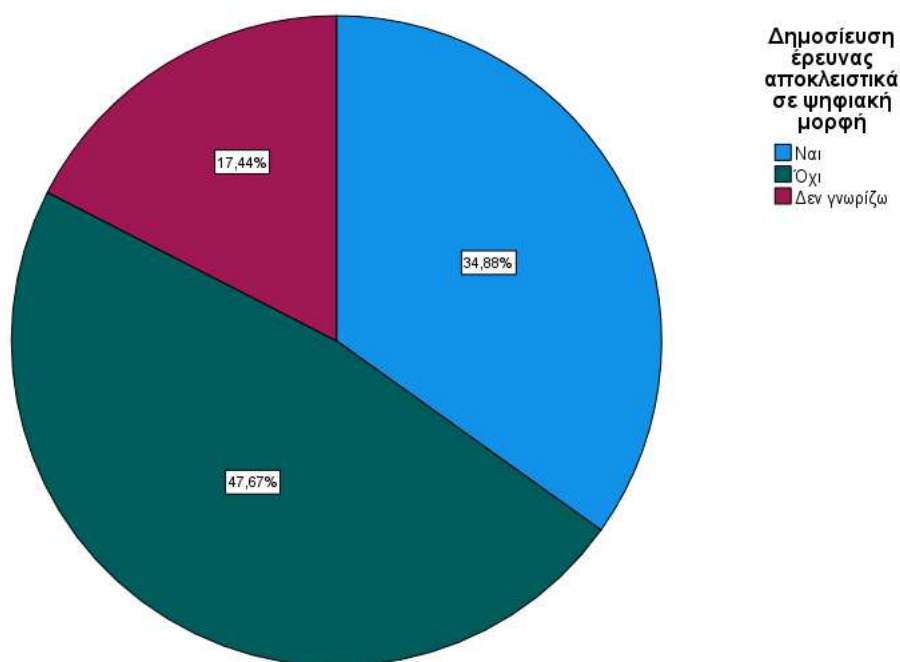
Στην ερώτηση τα ψηφιακά εργαλεία και μέσα μπορούν να αντικαταστήσουν τις παραδοσιακές μεθόδους στην αποθήκευση και την αρχειοθέτηση σημαντικού υλικού; όπως παρατηρούμε στο διάγραμμα, το 45% των συμμετεχόντων απάντησαν θετικά. Το ποσοστό όμως όσων έδωσαν αρνητική απάντηση (39%) είναι αξιοπρόσεκτο. Αξίζει να σημειωθεί ότι από το ποσοστό όλοι, εκτός από έναν, δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν ψηφιακά εργαλεία και μέσα στο ερευνητικό και εκπαιδευτικό τους έργο. Γίνεται αντιληπτό ότι οι περισσότεροι θα ένιωθαν ανασφάλεια εάν αποθήκευαν ή αρχειοθετούσαν σημαντικό υλικό μόνο σε ψηφιακή μορφή.

Διάγραμμα 15: Αντικατάσταση παραδοσιακών μεθόδων στην αρχειοθέτηση

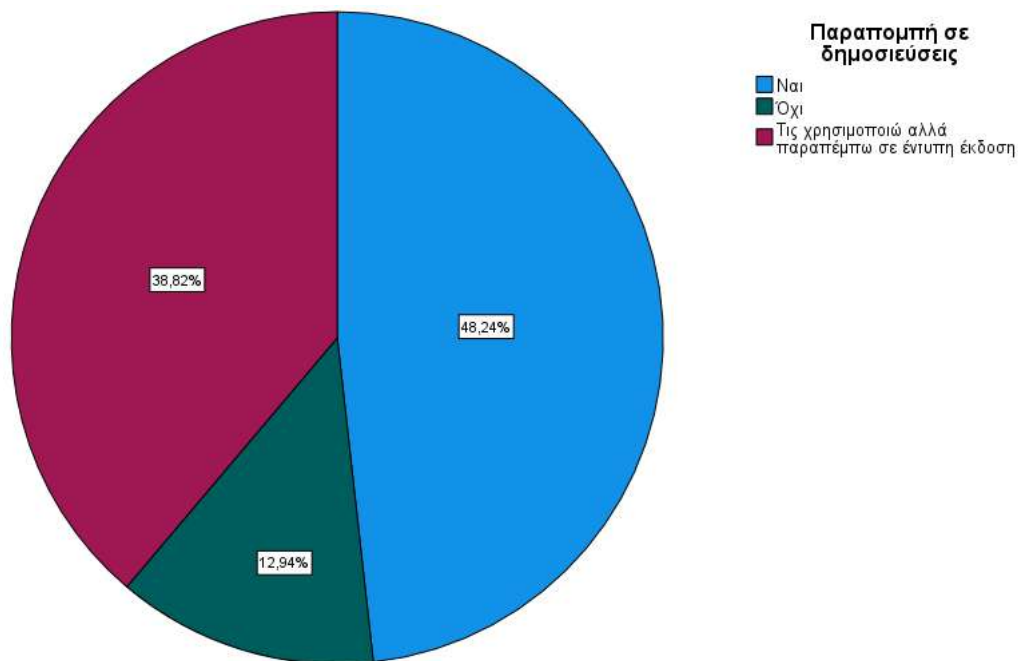
Λαμβάνοντας υπόψη τις προηγούμενες απαντήσεις είναι αναμενόμενο το 47,67% να δηλώνει ότι δεν θα επέλεγε ούτε έχει δημοσιεύσει ποτέ την έρευνά του αποκλειστικά σε ψηφιακή μορφή αν είχε την επιλογή να τη δημοσιεύσετε σε έντυπη μορφή. Διαπιστώνουμε ότι το μεγάλο ποσοστό των αρνητικών απαντήσεων σε αυτή την ερώτηση έρχεται σε αντίθεση με τις θετικές απαντήσεις που δόθηκαν στις δυο προηγούμενες.

Διάγραμμα 16: Δημοσίευση έρευνας αποκλειστικά σε ψηφιακή μορφή

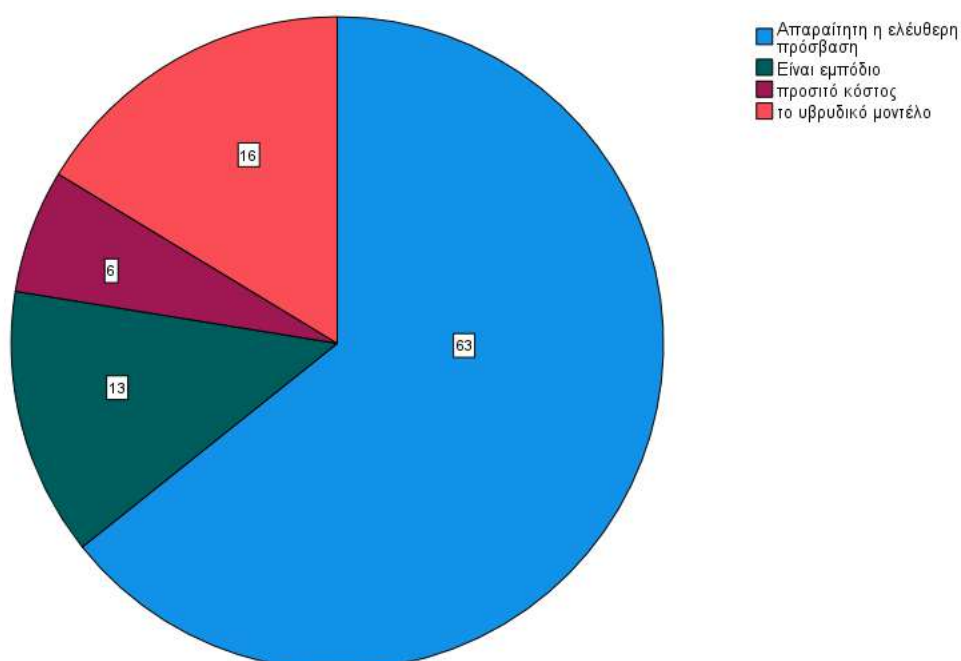
Το 48,24% του δείγματος δηλώνει ότι παραπέμπει τακτικά σε ψηφιακές πηγές στις δημοσιεύσεις του, ωστόσο σημαντικό είναι και το ποσοστό που δηλώνει ότι ενώ τις χρησιμοποιεί παραπέμπει σε έντυπη μορφή.

Διάγραμμα 17: Παραπομπή σε ψηφιακές πηγές στις δημοσιεύσεις

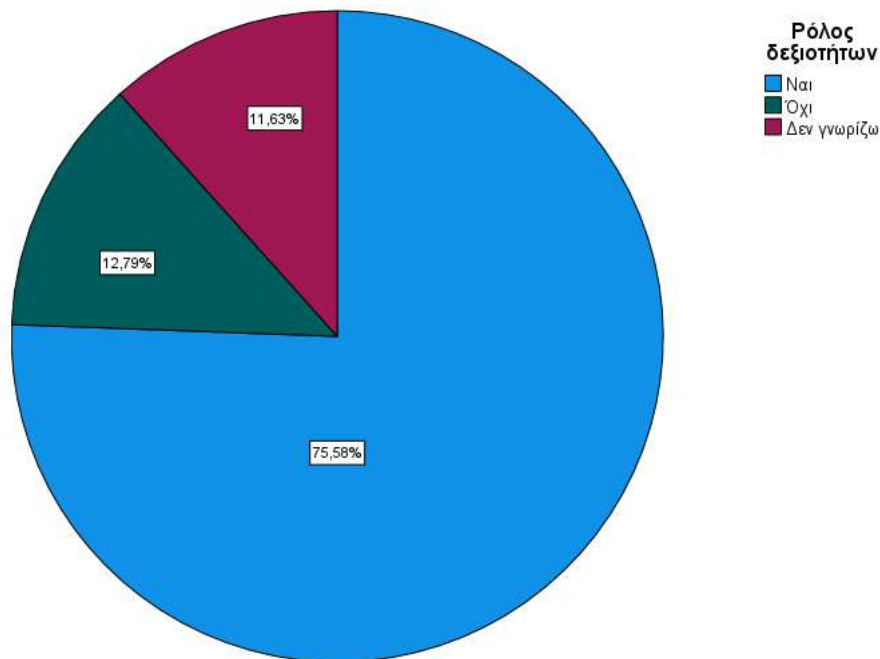
Η ελεύθερη πρόσβαση στα ψηφιακά ερευνητικά εργαλεία έχει ιδιαίτερη σημασία όπως φαίνεται και στο διάγραμμα καθώς 63 από τους 86 συμμετέχοντες θεωρούν ότι είναι απαραίτητη. Αρκετοί δήλωσαν ότι το υβριδικό μοντέλο (δωρεάν πρόσβαση στις κύριες λειτουργίες και πληρωμή που απαιτείται για πιο εξειδικευμένα χαρακτηριστικά) που υιοθετήθηκε από πολλά ιδρύματα είναι μια δίκαιη λύση (16 στους 86). Λιγότεροι επέλεξαν την απάντηση «Είναι εμπόδιο, αλλά καταλαβαίνω τα ζητήματα βιωσιμότητας για τα ιδρύματα φιλοξενίας» και ελάχιστοι ότι προσθέτοντας το κόστος για πολλά εργαλεία, είναι προσιτό για αυτούς ή το ίδρυμά τους και δεν νιώθουν αποκλεισμένοι από ερευνητικούς πόρους. Συμπεραίνουμε ότι η ελεύθερη πρόσβαση είναι βασικός παράγων για την επιλογή ενός εργαλείου.

Διάγραμμα 18: Ελεύθερη πρόσβαση σε ψηφιακά ερευνητικά εργαλεία

Αξιοσημείωτο είναι το αποτέλεσμα στην επόμενη ερώτηση *Πιστεύετε ότι οι δεξιότητές σας (ή η έλλειψή τους) στη χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας παίζουν ρόλο στο αποτέλεσμα της έρευνάς σας;* όπου το 75,58% απάντησε θετικά. Αν αναλογιστούμε ότι σε προηγούμενη ερώτηση δήλωσαν ότι η πολυπλοκότητα ενός εργαλείου τους αποθαρρύνει από το να το χρησιμοποιήσουν, γίνεται αντιληπτό ότι η ευκολία στη χρήση σε συνδυασμό με τις δυνατότητες του χρήστη αποτελούν βασικούς παράγοντες για την επιλογή ενός εργαλείου.

Διάγραμμα 19: Ρόλος δεξιοτήτων στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας

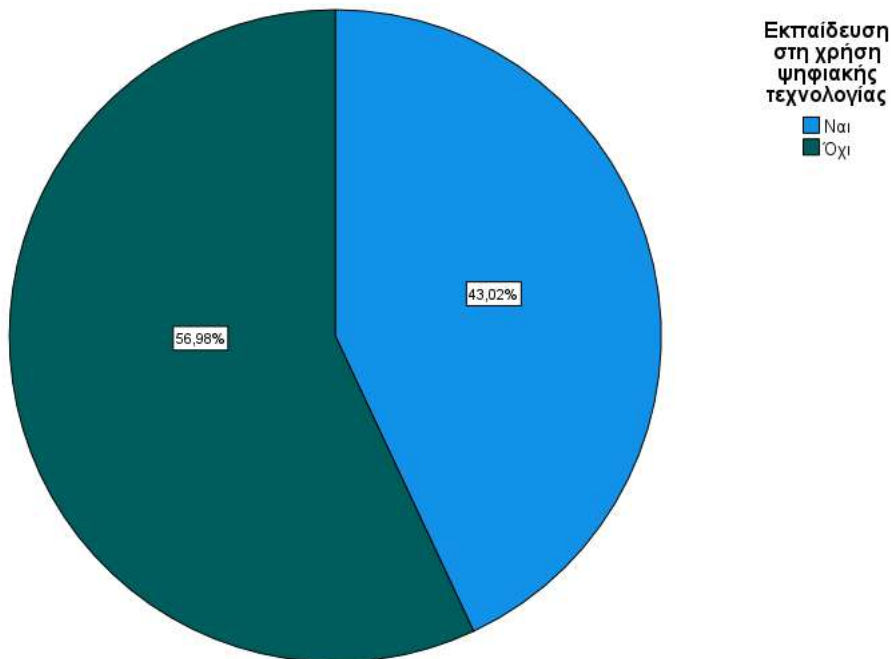
Οι ερωτήσεις που ακολουθούν αφορούν την εκπαίδευση στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας. Τα διαγράμματα προβάλλουν τα ποσοστά των απαντήσεων που δόθηκαν από το σύνολο του δείγματος και σχετίζονται με την εκπαίδευση στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας και στο ρόλο των ιδρυμάτων στην προώθηση της εκπαίδευσης αυτής.

Με σκοπό να μελετηθεί η διαφορά στις ευκαιρίες εκπαίδευσης που υπάρχουν σε Ελλάδα και εξωτερικό, τα αποτελέσματα των συγκεκριμένων απαντήσεων μελετήθηκαν αναλυτικότερα μέσω των επιλογών που προσφέρει η εφαρμογή SPSS και συγκεκριμένα με την δημιουργία πινάκων συσχέτισης.

Η προσέγγιση στη συγκεκριμένη έρευνα θα πραγματοποιηθεί μέσω του συντελεστή συσχέτισης R-Pearson, ένας παραμετρικός συντελεστής συσχέτισης ο οποίος ενδείκνυται για ποσοτικές μεταβλητές, με μέτρο Scale. Βασικές προϋποθέσεις για την χρήση του συγκεκριμένου συντελεστή είναι να ισχύει η υπόθεση κανονικότητας και η γραμμική συσχέτιση, ζητήματα τα οποία έχουν διερευνηθεί και παρουσιάζονται στους παρακάτω πίνακες.

Στο διάγραμμα 20 παρουσιάζεται η διαφορά μεταξύ θετικών και αρνητικών απαντήσεων στην ερώτηση σχετικά με το αν έχουν λάβει ή όχι εκπαίδευση στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας. Το 59,98% δηλώνει ότι δεν έχει λάβει καμία εκπαίδευση ενώ το 43,02% έδωσε θετική απάντηση. Οι περισσότεροι δεν έχουν λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση η διαφορά ωστόσο με όσους έλαβαν δεν είναι μεγάλη.

Διάγραμμα 20: Εκπαίδευση στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας σε ακαδημαϊκό πλαίσιο

Στους επόμενους πίνακες προβάλλονται αναλυτικότερα οι απαντήσεις που δόθηκαν στην συγκεκριμένη ερώτηση. Ο πίνακας 6 δείχνει ότι οι συγκεκριμένες ερωτήσεις απαντήθηκαν από όλο το δείγμα.

Πίνακας 6: Περίληψη Επεξεργασίας Υπόθεσης

CaseProcessingSummary						
	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
ΤΟΠΟΣ * Εκπαίδευση στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας	86	100,0 %	0	0,0%	86	100,0 %

Στον πίνακα 7 παρουσιάζονται αναλυτικά οι απαντήσεις που δόθηκαν από συμμετέχοντες σε Ελλάδα και εξωτερικό. Ειδικότερα, 31 από τους 45 που ζουν στην Ελλάδα και 15 από τους 34 που

ζουν στην Ευρώπη, δεν έχουν λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας. Παρατηρείται ότι η διαφορά δεν είναι μεγάλη.

Πίνακας 7: Απαντήσεις στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας Crosstabulation

ΤΟΠΟΣ * Εκπαίδευση στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας Crosstabulation					
			Εκπαίδευση στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας		Total
			Ναι	Όχι	
ΤΟΠΟΣ	Ελλάδα	Count	14	31	45
		ExpectedCount	19,4	25,6	45,0
		% within ΤΟΠΟΣ	31,1%	68,9%	100,0%
		% within Εκπαίδευση στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας	37,8%	63,3%	52,3%
		% of Total	16,3%	36,0%	52,3%
	Ευρώπη	Count	19	15	34
		ExpectedCount	14,6	19,4	34,0
		% within ΤΟΠΟΣ	55,9%	44,1%	100,0%
		% within Εκπαίδευση στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας	51,4%	30,6%	39,5%
		% of Total	22,1%	17,4%	39,5%
	Βόρεια Αμερική	Count	2	3	5
		ExpectedCount	2,2	2,8	5,0
		% within ΤΟΠΟΣ	40,0%	60,0%	100,0%
		% within Εκπαίδευση στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας	5,4%	6,1%	5,8%
		% of Total	2,3%	3,5%	5,8%
	Υπόλοιπος κόσμος	Count	2	0	2
		ExpectedCount	,9	1,1	2,0
		% within ΤΟΠΟΣ	100,0%	0,0%	100,0%
		% within Εκπαίδευση στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας	5,4%	0,0%	2,3%
		% of Total	2,3%	0,0%	2,3%
Total		Count	37	49	86
		ExpectedCount	37,0	49,0	86,0
		% within ΤΟΠΟΣ	43,0%	57,0%	100,0%
		% within Εκπαίδευση στη χρήση ψηφιακής	100,0%	100,0%	100,0%

	τεχνολογίας			
	% of Total	43,0%	57,0%	100,0%

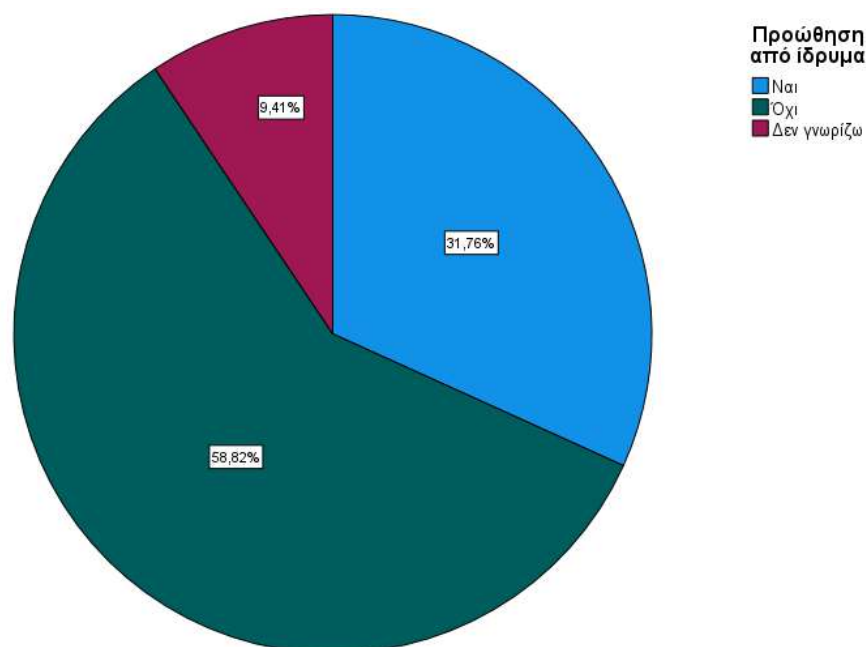
Πίνακας 8: Αποτελέσματα Chi-Square Test

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,566 ^a	3	,056
Likelihood Ratio	8,350	3	,039
Linear-by-Linear Association	5,267	1	,022
N of Valid Cases	86		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,86.

Όπως δείχνουν οι απαντήσεις στην επόμενη ερώτηση, τα ιδρύματα δεν προωθούν την εκπαίδευση στα ψηφιακά μέσα. Τα αποτελέσματα των συγκεκριμένων ερωτημάτων διερευνήθηκαν περαιτέρω καθώς ένας από τους σκοπούς της έρευνας είναι να διερευνήσουμε κατά πόσο διαφέρουν οι απαντήσεις όσων ζουν στην Ελλάδα από τους συμμετέχοντες που προέρχονται από το εξωτερικό.

Διάγραμμα 21: Προώθηση εξέλιξης σε θέματα τεχνολογίας από ιδρύματα

Ειδικότερα, όπως γίνεται αντιληπτό από την μελέτη των απαντήσεων, στην Ελλάδα οι περισσότεροι δεν έχουν λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση. Το ίδιο περίπου ποσοστό δεν θεωρεί ότι το ίδρυμα του προωθεί ικανοποιητικά την προσωπική τους εξέλιξη σε θέματα τεχνολογίας. Το

ποσοστό των ερωτηθέντων που ζουν στην Ευρώπη και απάντησαν ότι δεν έχουν λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση, είναι μικρότερο περίπου κατά 10%.

Σκοπός μας, όπως προαναφέρθηκε, είναι να διερευνηθεί κατά πόσο τα Ελληνικά ιδρύματα προωθούν την εκπαίδευση στα ψηφιακά μέσα, συγκριτικά με τα Ευρωπαϊκά ιδρύματα. Οι σχέσεις των δύο αυτών μεταβλητών αναλύθηκε μέσω των προγραμμάτων που προσφέρει η εφαρμογή SPSS.

Στον πίνακα 9 φαίνεται ότι όλο το δείγμα απάντησε στην ερώτηση για τον τόπο κατοικίας αλλά ένας δεν απάντησε στην ερώτηση σχετικά με το αν το ίδρυμα του προωθεί την εκπαίδευση στα ψηφιακά μέσα. Επομένως υπάρχει μια παραλειπόμενη μεταβλητή, η απουσία της οποίας όμως δεν θα επηρεάσει το αποτέλεσμα.

Πίνακας 9: Περιγραφική ανάλυση αποτελεσμάτων

CaseProcessingSummary						
	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
ΤΟΠΟΣ * Προώθηση από ίδρυμα	85	98,8%	1	1,2%	86	100,0%

Στον πίνακα 10 τα κελιά Expected Count. Τα περισσότερα από αυτά έχουν αναμενόμενη συχνότητα πάνω από 5, άρα το αποτέλεσμα της έρευνας είναι αξιόπιστο.

Στα κελιά Count (καταμέτρηση περιπτώσεων) παρουσιάζεται το πλήθος των παρατηρήσεων για κάθε κατηγορία. Παρατηρείται ότι από όσους ζουν στην Ελλάδα οι 11 δήλωσαν ότι το ίδρυμα τους προωθεί την εκπαίδευση στο συγκεκριμένο τομέα, οι 29 απάντησαν «Όχι» και 4 επέλεξαν την απάντηση «Δεν γνωρίζω». Από τους ερωτώμενους με τόπο κατοικίας στη Ευρώπη οι 14 απάντησαν θετικά οι 16 αρνητικά και 4 δήλωσαν άγνοια.

Από τα τις πληροφορίες των επόμενων κελιών αντιλαμβανόμαστε ότι δεδομένου ότι κάποιος ζει στην Ελλάδα, οι πιθανότητες να απάντησε θετικά είναι 25% και αρνητικά 65,9%, ενώ σε ποσοστό 9,1% να μην γνωρίζει την απάντηση στη συγκεκριμένη ερώτηση.

Πίνακας 10: Πίνακας διασταύρωσης. Τόπος-Προώθηση από ίδρυμα

ΤΟΠΟΣ * Προώθηση από ίδρυμα Crosstabulation						
		Προώθηση από ίδρυμα			Total	
		Ναι	Όχι	Δεν γνωρίζω		
ΤΟΠΟΣ	Ελλάδα	Count	11	29	4	44
		ExpectedCount	14,0	25,9	4,1	44,0
		% within ΤΟΠΟΣ	25,0%	65,9%	9,1%	100,0

						%
		% within Προώθηση από ίδρυμα	40,7%	58,0%	50,0%	51,8%
		% of Total	12,9%	34,1%	4,7%	51,8%
Ευρώπη		Count	14	16	4	34
		ExpectedCount	10,8	20,0	3,2	34,0
		% within ΤΟΠΟΣ	41,2%	47,1%	11,8%	100,0%
		% within Προώθηση από ίδρυμα	51,9%	32,0%	50,0%	40,0%
		% of Total	16,5%	18,8%	4,7%	40,0%
Βόρεια Αμερική		Count	2	3	0	5
		ExpectedCount	1,6	2,9	,5	5,0
		% within ΤΟΠΟΣ	40,0%	60,0%	0,0%	100,0%
		% within Προώθηση από ίδρυμα	7,4%	6,0%	0,0%	5,9%
		% of Total	2,4%	3,5%	0,0%	5,9%
Υπόλοιπος κόσμος		Count	0	2	0	2
		ExpectedCount	,6	1,2	,2	2,0
		% within ΤΟΠΟΣ	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within Προώθηση από ίδρυμα	0,0%	4,0%	0,0%	2,4%
		% of Total	0,0%	2,4%	0,0%	2,4%
Total		Count	27	50	8	85
		ExpectedCount	27,0	50,0	8,0	85,0
		% within ΤΟΠΟΣ	31,8%	58,8%	9,4%	100,0%
		% within Προώθηση από ίδρυμα	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	31,8%	58,8%	9,4%	100,0%

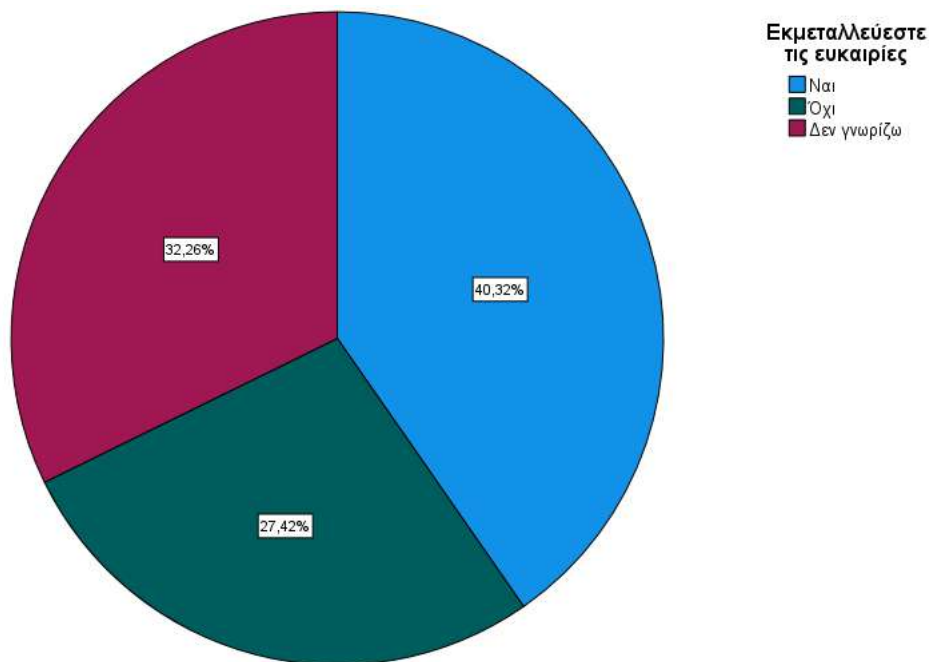
Πίνακας 11: Pearson Chi-Square

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,941 ^a	6	,551
Likelihood Ratio	6,125	6	,409
Linear-by-Linear Association	,511	1	,475
N of Valid Cases	85		

a. 8 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,19.

Στη συνέχεια, το 40,32% έχουν δηλώσει ότι εκμεταλλεύονται όσες ευκαιρίες τους έχουν δοθεί για εκπαίδευση/ επιμόρφωση στα ψηφιακά μέσα, το 27,42% απάντησε αρνητικά και ένα μεγάλο ποσοστό, το 32,26% επέλεξε την απάντηση «Δεν γνωρίζω». (Διάγραμμα 22) Αυτό σημαίνει ότι ίσως δεν ενημερώνονται επαρκώς ή δεν αναζητούν αυτοβούλως ευκαιρίες που υπάρχουν για την βελτίωση των δεξιοτήτων τους στις νέες τεχνολογίες.

Διάγραμμα 22: Εκμετάλλευση ευκαιριών που δίνονται

Σκοπός της έρευνας μας ήταν να μελετηθεί κατά πόσο εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες επιμόρφωσης στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Η διερεύνηση των αποτελεσμάτων των δυο αυτών ερωτήσεων γίνεται με την χρήση ενός μέσου πίνακα διασταύρωσης ποιοτικών μεταβλητών (Crosstabs). Ο πίνακας δείχνει αναλυτικά ότι από όσους ζουν στην Ελλάδα οι 9 απάντησαν πως εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες που δίνονται για εκπαίδευση, οι 6 απάντησαν αρνητικά και οι 14 επέλεξαν την απάντηση «Δεν γνωρίζω». Αυτό ίσως δείχνει ότι δεν γνωρίζουν εάν υπάρχουν ευκαιρίες επιμόρφωσης στο συγκεκριμένο τομέα επομένως, ακούσια δεν τις εκμεταλλεύονται . Αντίστοιχα από αυτούς που ζουν στην Ευρώπη οι 16 απάντησαν «Ναι», οι 8 «Όχι» και μόνο οι 5 δήλωσαν ότι δεν γνωρίζουν. Όπως διαπιστώνεται από τις απαντήσεις που δόθηκαν, οι συγκεκριμένες ομάδες, δεν εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες επιμόρφωσης το ίδιο σε Ελλάδα και Ευρώπη.

Πίνακας 12: Πίνακας διασταύρωσης. Τόπος- Εκμετάλλευση ευκαιριών για επιμόρφωση

ΤΟΠΟΣ * Εκμεταλλεύεστε τις ευκαιρίες Crosstabulation				
	Εκμεταλλεύεστε τις ευκαιρίες			Total
	Ναι	Όχι	Δεν	

					γνωρίζω	
ΤΟΠ ΟΣ	Ελλάδα	Count	9	6	14	29
		ExpectedCount	11,7	8,0	9,4	29,0
		% within ΤΟΠΟΣ	31,0%	20,7%	48,3%	100,0%
		% within Εκμεταλλεύεστε τις ευκαιρίες	36,0%	35,3%	70,0%	46,8%
		% of Total	14,5%	9,7%	22,6%	46,8%
	Ευρώπη	Count	16	8	5	29
		ExpectedCount	11,7	8,0	9,4	29,0
		% within ΤΟΠΟΣ	55,2%	27,6%	17,2%	100,0%
		% within Εκμεταλλεύεστε τις ευκαιρίες	64,0%	47,1%	25,0%	46,8%
		% of Total	25,8%	12,9%	8,1%	46,8%
	Βόρεια Αμερική	Count	0	2	1	3
		ExpectedCount	1,2	,8	1,0	3,0
		% within ΤΟΠΟΣ	0,0%	66,7%	33,3%	100,0%
		% within Εκμεταλλεύεστε τις ευκαιρίες	0,0%	11,8%	5,0%	4,8%
		% of Total	0,0%	3,2%	1,6%	4,8%
	Υπόλοιπος κόσμος	Count	0	1	0	1
		ExpectedCount	,4	,3	,3	1,0
		% within ΤΟΠΟΣ	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%
		% within Εκμεταλλεύεστε τις ευκαιρίες	0,0%	5,9%	0,0%	1,6%
		% of Total	0,0%	1,6%	0,0%	1,6%
Total	Count	25	17	20	62	
	ExpectedCount	25,0	17,0	20,0	62,0	
	% within ΤΟΠΟΣ	40,3%	27,4%	32,3%	100,0%	
	% within Εκμεταλλεύεστε τις ευκαιρίες	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	40,3%	27,4%	32,3%	100,0%	

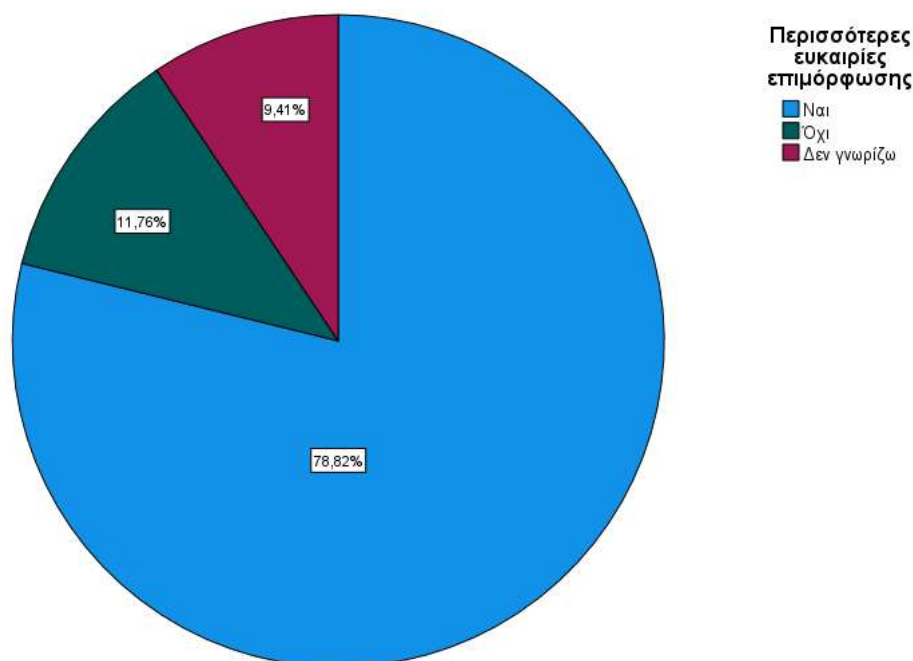
Πίνακας 13: Pearson Chi-Square

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic

			Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	12,563 ^a	6	,051
Likelihood Ratio	13,270	6	,039
Linear-by-Linear Association	1,804	1	,179
N of Valid Cases	62		
a. 6 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,27.			

Όπως φαίνεται στα ακόλουθα διαγράμματα, το μεγαλύτερο ποσοστό θα ήθελε να δίνονται περισσότερες ευκαιρίες επιμόρφωση και εκμεταλλεύονται όσες έχουν μέχρι σήμερα δοθεί. Οι 11 που δεν θα επιθυμούσαν να έχουν περισσότερες ευκαιρίες επιμόρφωσης, σε προηγούμενη ερώτηση ανέφεραν απόλυτα εξοικειωμένοι με ψηφιακά εργαλεία και προγράμματα. Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι έδωσαν αρνητική απάντηση διότι θεωρούν ότι δεν χρειάζονται περαιτέρω επιμόρφωση.

Διάγραμμα 23: Θα επιθυμούσατε να έχετε περισσότερες ευκαιρίες επιμόρφωσης;

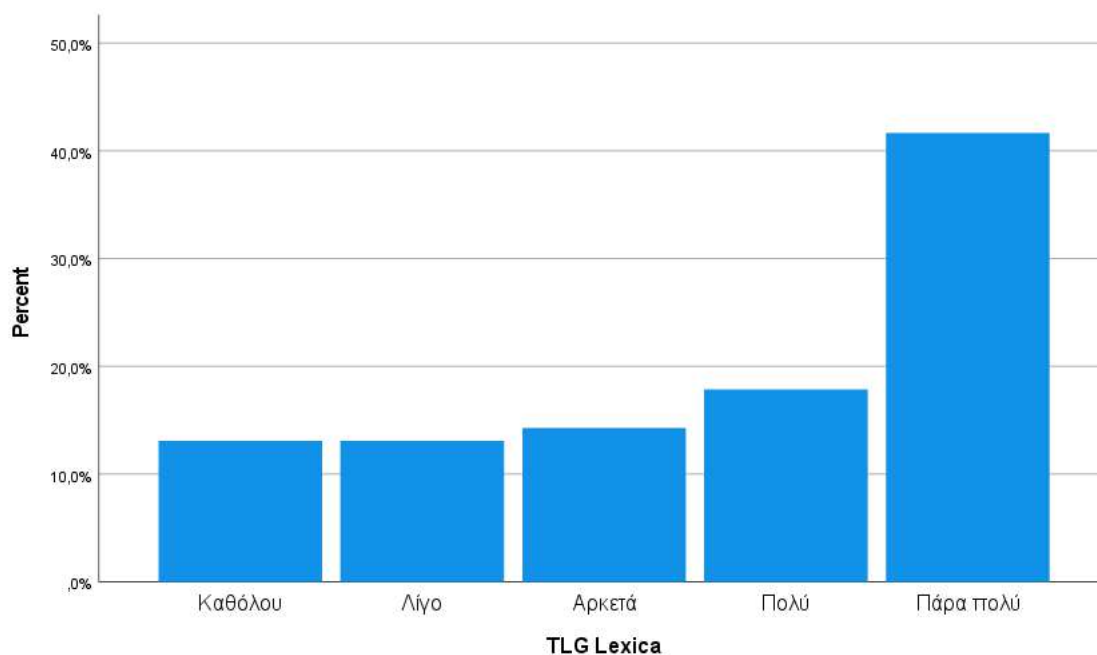
Στην επόμενη ενότητα του ερωτηματολογίου ζητείται να αξιολογηθούν ανά κατηγορία, ορισμένα από τα πιο δημοφιλή ψηφιακά εργαλεία.

Η πρώτη κατηγορία που παρατίθεται είναι τα ψηφιακά λεξικά. Όπως φαίνεται το TLG Lexica και το Perseus LSJ έχουν αφήσει τους περισσότερους χρήστες απόλυτα ικανοποιημένους. Λιγότερο δημοφιλή φαίνεται ότι είναι τα λεξικά Suda On Line, Lexikon zur byzantinische Grazitat και DIAL-G.

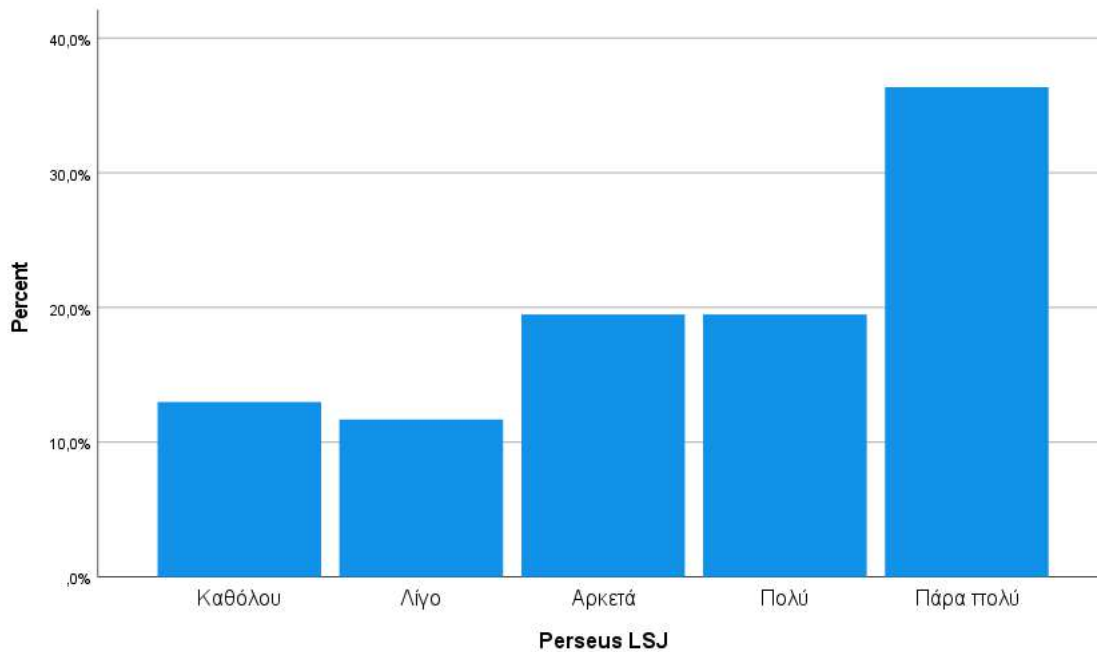
Πιο αναλυτικά, 84 από τους 86 συμμετέχοντες αξιολόγησαν το TLG. Από τα ψηφιακά λεξικά που παρατίθενται στο ερωτηματολόγιο ήταν αυτό με τις περισσότερες συμμετοχές. Οι 34 δήλωσαν απόλυτα ευχαριστημένοι. Υπήρχαν ωστόσο και 11 ερωτώμενοι που δήλωσαν ότι δεν έμειναν καθόλου ικανοποιημένοι από το συγκεκριμένο ψηφιακό λεξικό. Από αυτούς οι 8 ζουν στην Ελλάδα, εκτός από έναν όλοι δήλωσαν ότι είναι πολύ εξοικειωμένοι με τα ψηφιακά μέσα, ο τομέας έρευνας 2 εξ αυτών είναι η ιστορία, δυο η αρχαιολογία και των υπολοίπων φιλολογία. Ένας μόνο είναι άνω των 55 ετών, 5 μεταξύ 18 και 35 ετών και οι υπόλοιποι δήλωσαν 36-55 ετών. Το PerseusLSJ αξιολογήθηκε από 77 άτομα. Από αυτούς οι 8 δήλωσαν καθόλου ικανοποιημένοι και οι 27 απόλυτα.

Δεν εξέφρασε άποψη ο ίδιος αριθμός χρηστών και για τα υπόλοιπα ψηφιακά λεξικά, γιατί προφανώς δεν τα γνωρίζουν ή δεν τα έχουν χρησιμοποιήσει. Για το Suda ONLine εξέφρασαν την άποψή τους 69 χρήστες, για το Lexikon zur byzantinische Grazitat 72 και για το DIALG 63.

Διάγραμμα 24. Αξιολόγηση TLG Lexica

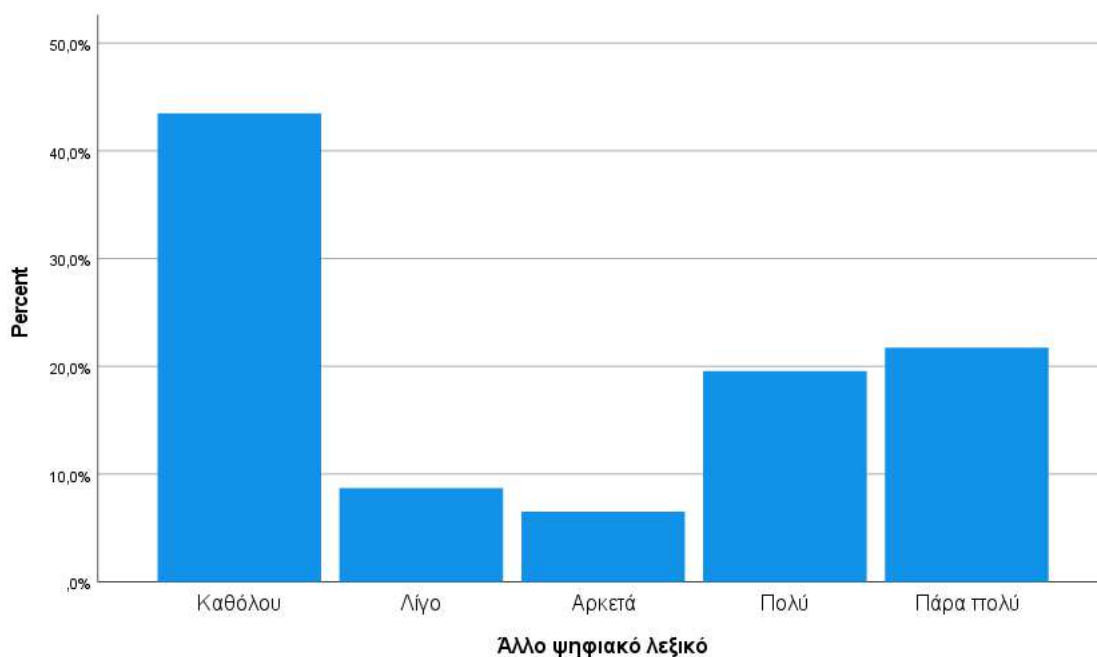

Διάγραμμα 25. Αξιολόγηση Perseus LSJ

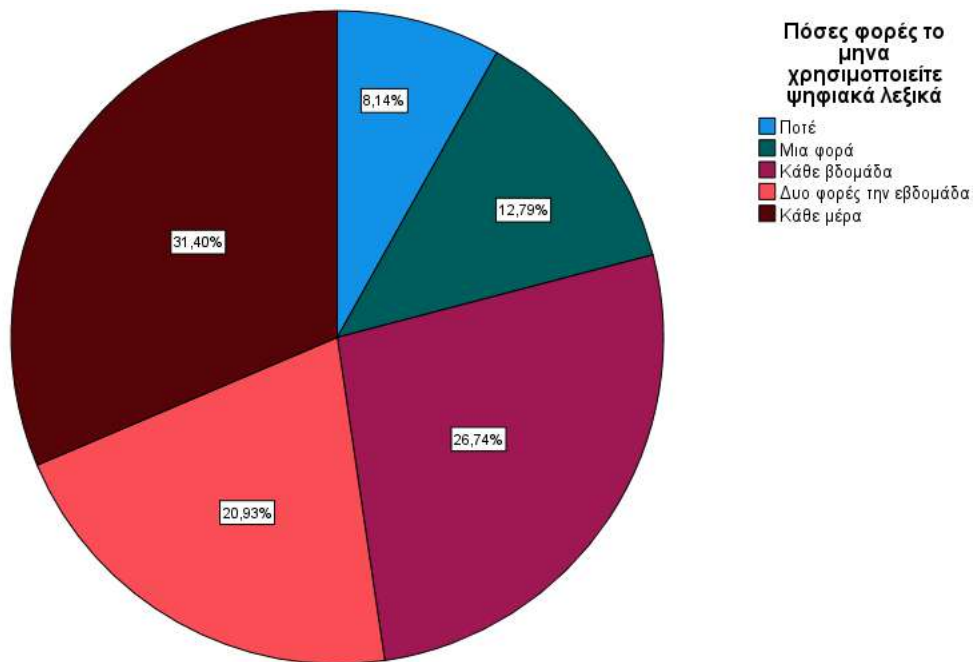
Στην συνέχεια ζητήθηκε να αναφέρουν άλλα λεξικά που ίσως έχουν χρησιμοποιήσει και να τα αξιολογήσουν. Εάν και στον πίνακα αξιολόγησης συμμετείχαν 44 μόνο οι 26 ανέφεραν συγκεκριμένα σε πιο λεξικό αναφέρονται. Οι απαντήσεις που δόθηκαν ποικίλουν, αναφέρονται περισσότερο και λιγότερο γνωστά λεξικά. (Παράρτημα 2) Η αξιολόγησή τους παρουσιάζεται στο ακόλουθο διάγραμμα. Όπως φαίνεται από τις απαντήσεις οι χρήστες δεν έμειναν ευχαριστημένοι με τα περισσότερα από αυτά.

Διάγραμμα 26. Άλλο ψηφιακό λεξικό

Επιπλέον, ζητήθηκε να επισημάνουν πόσο συχνά χρησιμοποιούν ψηφιακά λεξικά κατά μέσο όρο. Είναι ιδιαίτερα χρήσιμα εργαλεία και χρησιμοποιούνται συχνά από τους χρήστες όπως δείχνουν οι απαντήσεις που δόθηκαν και παρουσιάζονται στο ακόλουθο διάγραμμα.

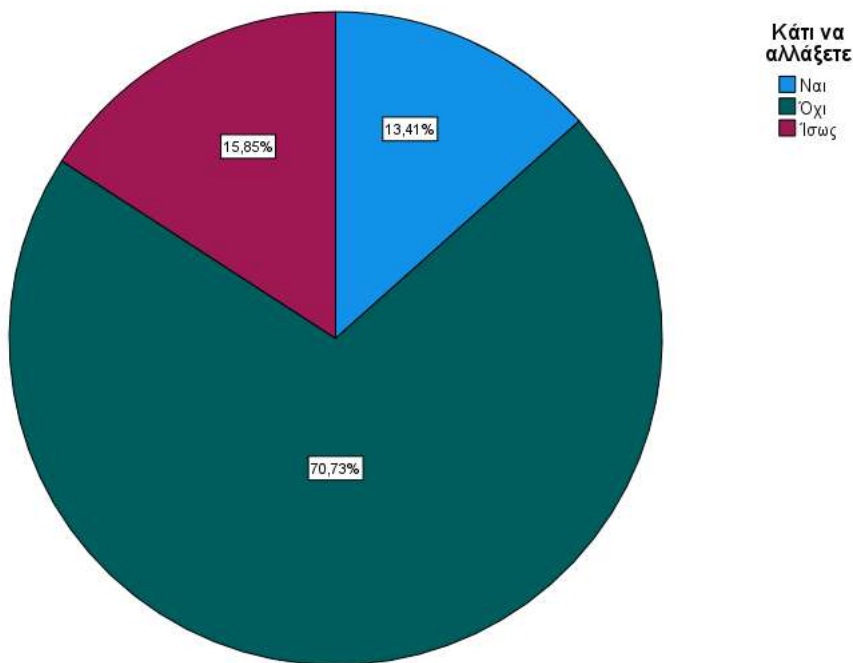
Διάγραμμα 27: Πόσες φορές το μήνα κατά μέσο όρο χρησιμοποιείτε ψηφιακά λεξικά;

Στην ερώτηση αν θα άλλαζαν κάτι σε αυτά, αναφέρουν την ελεύθερη προσβασιμότητα, την ανάγκη για νεοελληνική μετάφραση και γενικότερα την βελτίωση της λειτουργικότητας των ψηφιακών λεξικών. (Παράρτημα 3)

Στην ερώτηση αν θα άλλαζαν κάτι στα εργαλεία που χρησιμοποιούν, το 70,73% δήλωσε πως όχι, ενώ από όσους απάντησαν καταφατικά δόθηκαν τρεις πιο συγκεκριμένες απαντήσεις. Δήλωσαν ότι επιθυμούν προσβασιμότητα, ενημέρωση, βελτιωμένες τεχνικές αναζητήσεις και νεοελληνική μετάφραση.

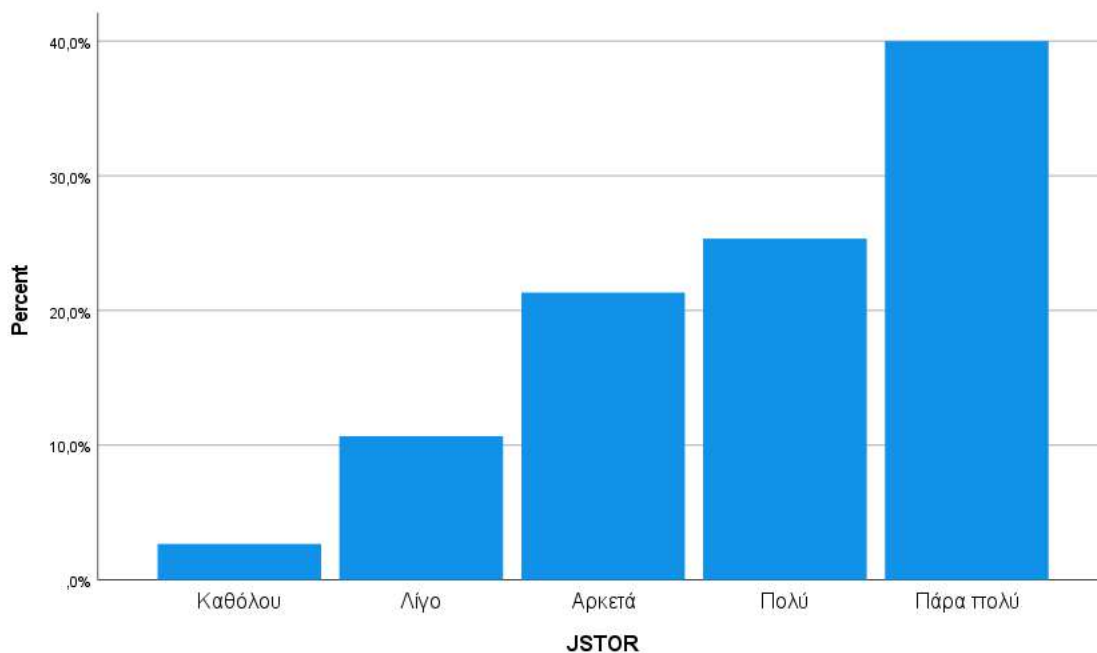
Διάγραμμα 28:Υπάρχει κάτι που θα αλλάζατε στα εργαλεία αυτά;

Ακολούθησε η αξιολόγηση των ψηφιακών βιβλιογραφικών εργαλεία. Σε αντίθεση με την περίπτωση των λεξικών, εδώ οι απαντήσεις ποικίλουν. Όλες οι πιθανές απαντήσεις έχουν επιλεγεί από σημαντικό αριθμό χρηστών και αυτό ισχύει σε όλες τις επιλογές που δόθηκαν.

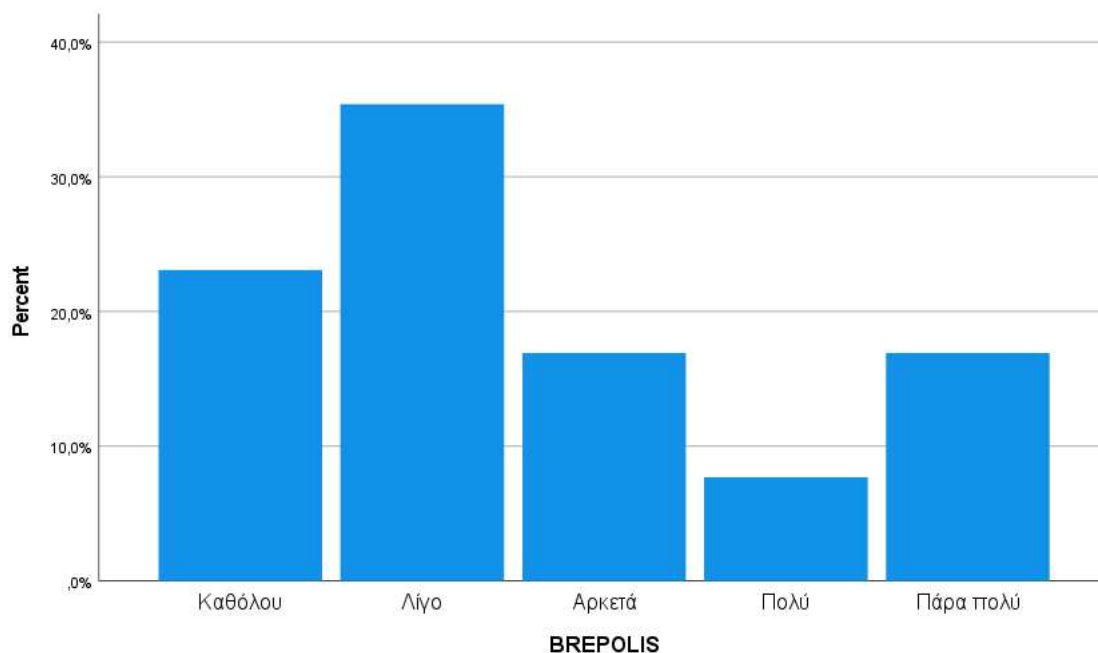
Η εφαρμογή JSTOR αφήνει απόλυτα ευχαριστημένους τους χρήστες. Από τους 76 που το αξιολόγησαν οι 28 δήλωσαν απόλυτα ευχαριστημένοι, οι 20 πολύ, οι 18 αρκετά, οι 8 λίγο και μόνο 2 καθόλου.

Διάγραμμα 29. Αξιολόγηση JSTOR

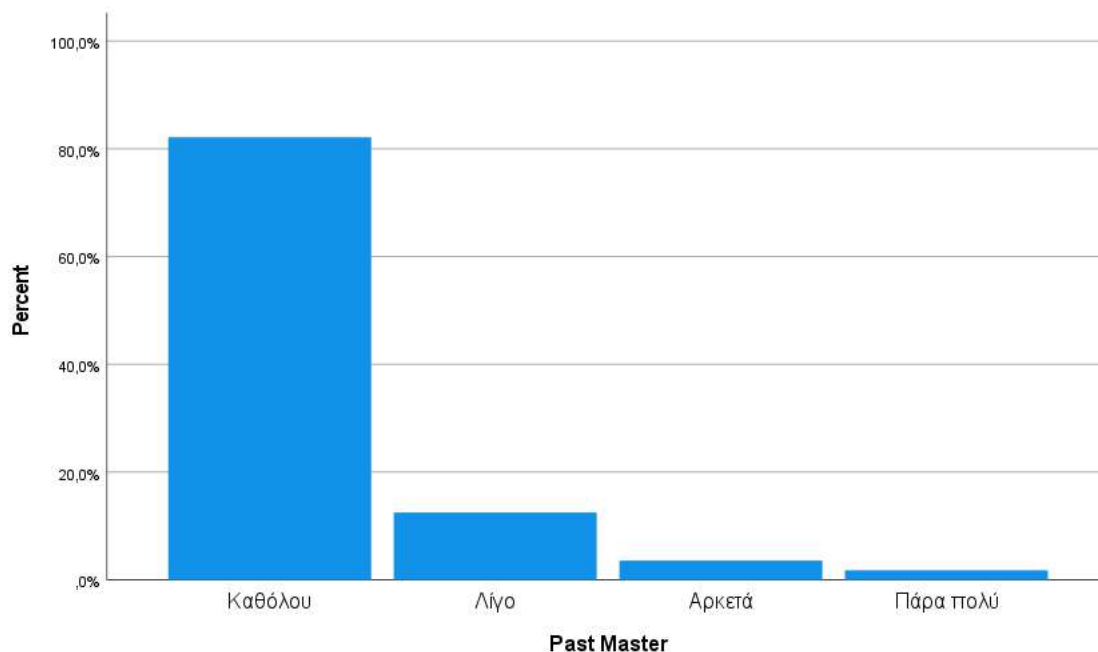
Για την εφαρμογή Brepolis από τους 64 που την έχουν χρησιμοποιήσει και την αξιολόγησαν, οι περισσότεροι (21 χρήστες) δήλωσαν λίγο ευχαριστημένοι.

Διάγραμμα 30. Αξιολόγηση Brepolis

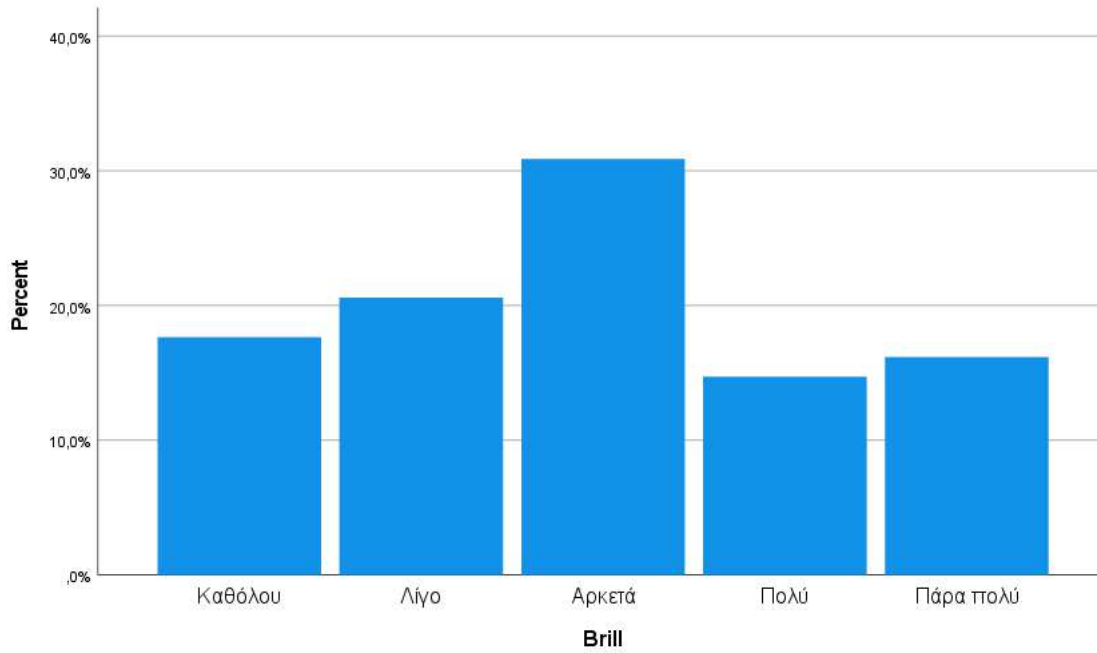
54 χρήστες αξιολόγησαν το PastMaster. Από αυτούς οι 45 δεν έμειναν καθόλου ικανοποιημένοι από το συγκεκριμένο εργαλείο.

Διάγραμμα 31. Αξιολόγηση Past Master

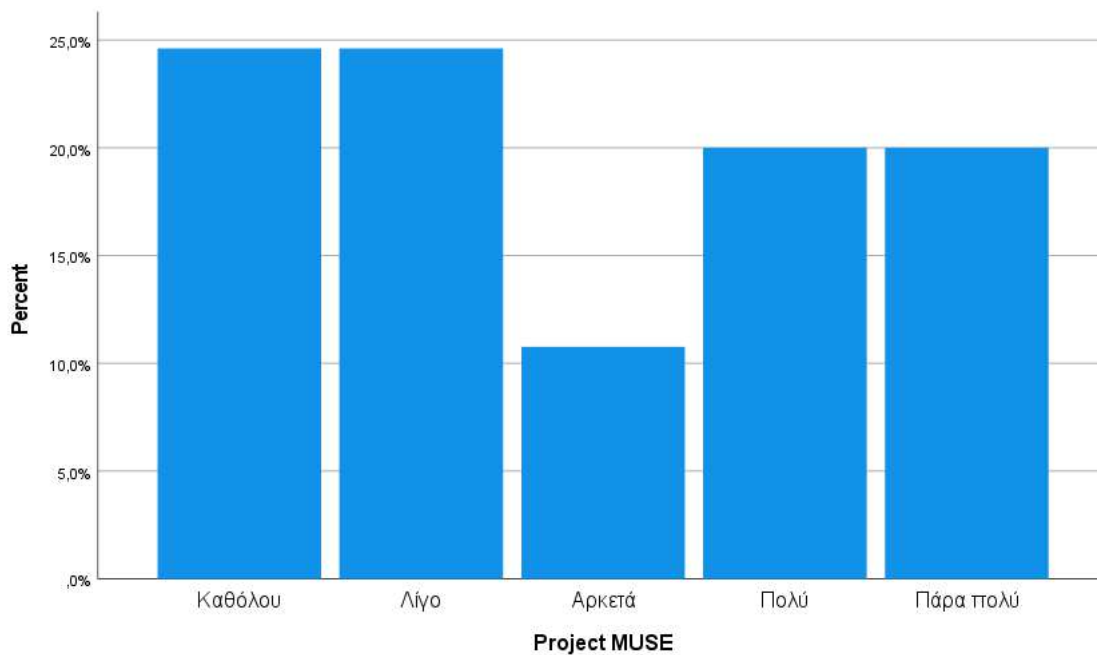
Στο διάγραμμα 34 παρουσιάζονται οι απαντήσεις που δόθηκαν για το βιβλιογραφικό εργαλείο Brill. Οι χρήστες που το αξιολόγησαν συνολικά ήταν 68.

Διάγραμμα 32. Αξιολόγηση Brill

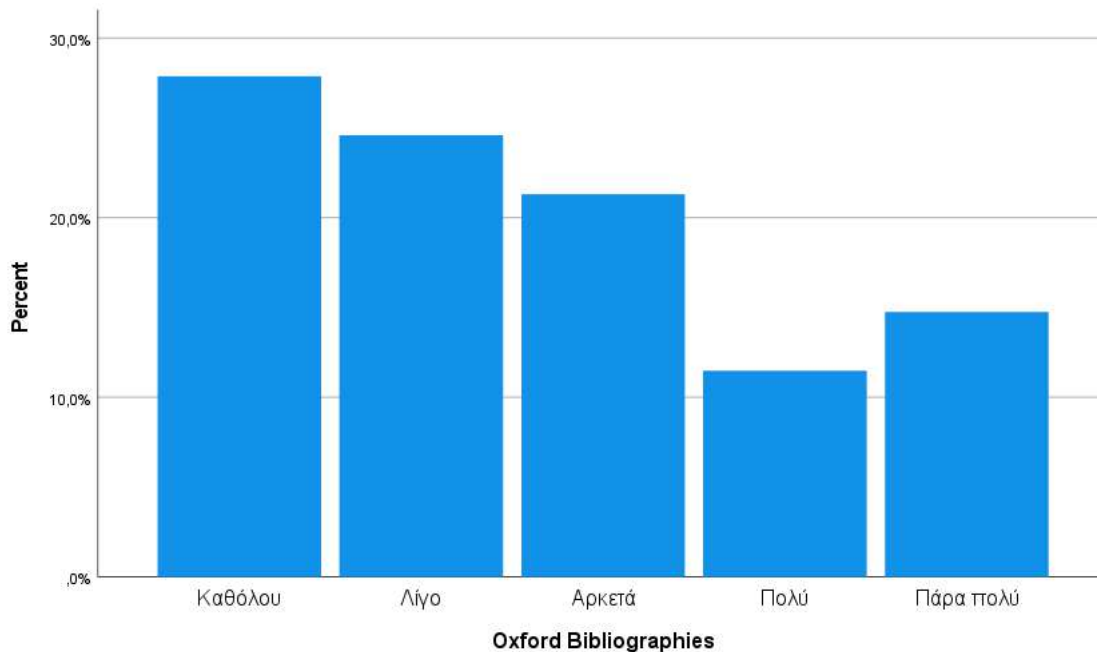
Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι απαντήσεις που δόθηκαν για το Project Muse. Το σύνολο των χρηστών που το αξιολόγησαν ήταν 59.

Διάγραμμα 33. Αξιολόγηση Project MUSE

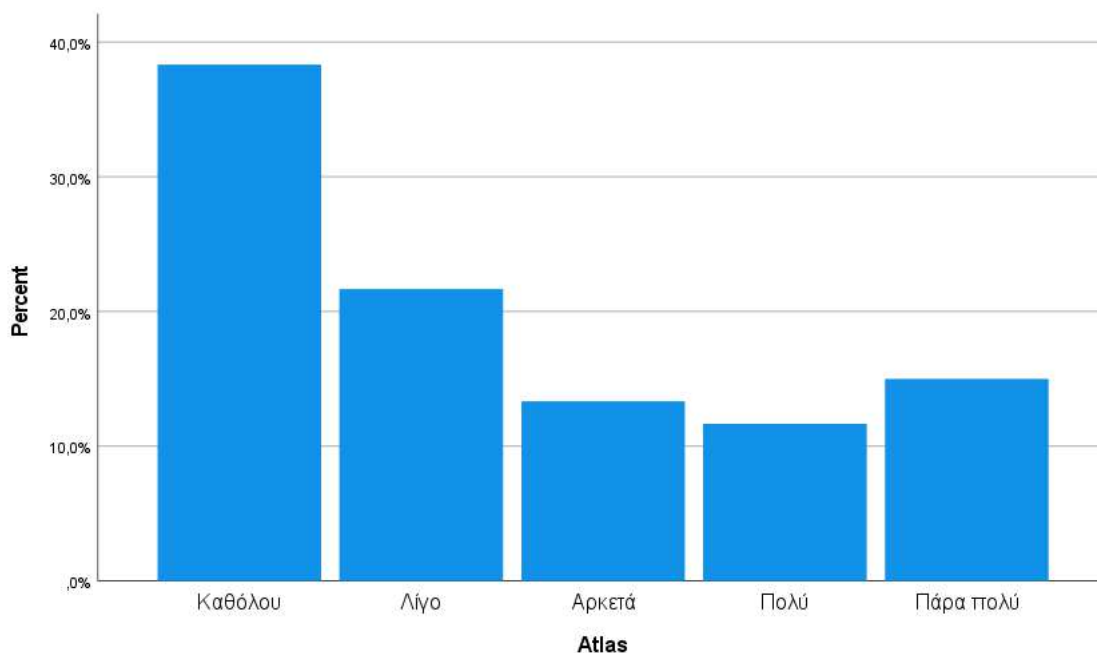
Οι χρήστες που αξιολόγησαν το Oxford Bibliographies ήταν 65. Το Διάγραμμα 36 δείχνει ότι υπήρξαν επίσης ποικίλες απαντήσεις.

Διάγραμμα 34. Αξιολόγηση Oxford Bibliographies

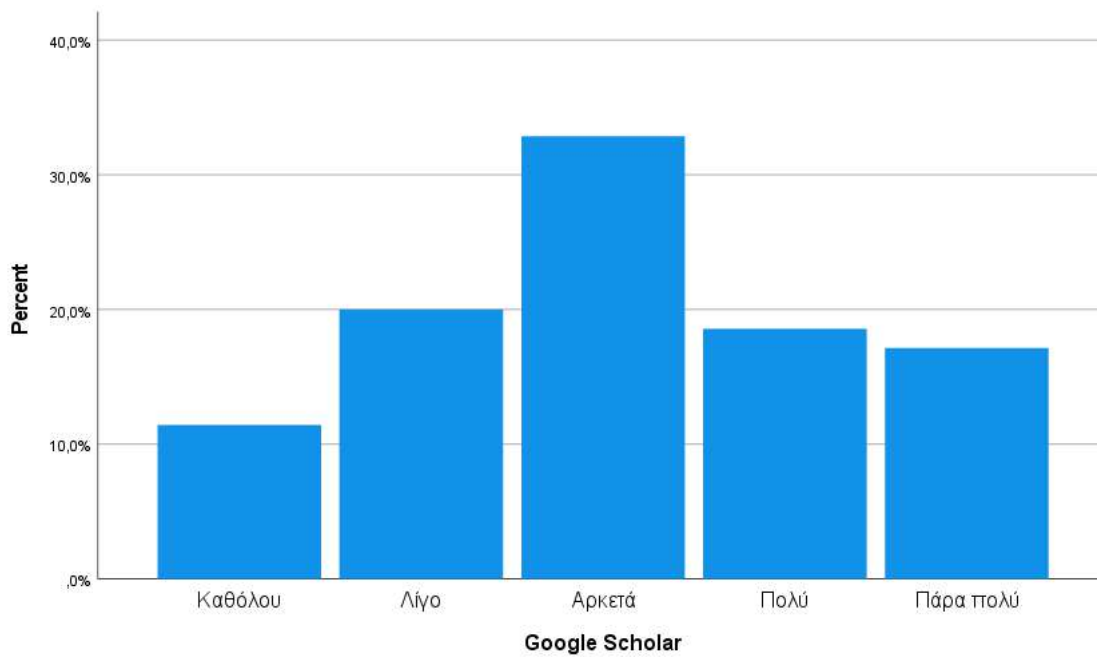
Στην περίπτωση του Atlas, οι περισσότεροι από τους 54 χρήστες του Atlas, όπως δείχνει το ακόλουθο διάγραμμα, δεν έμειναν καθόλου ικανοποιημένοι από την εφαρμογή.

Διάγραμμα 35. Αξιολόγηση Atlas

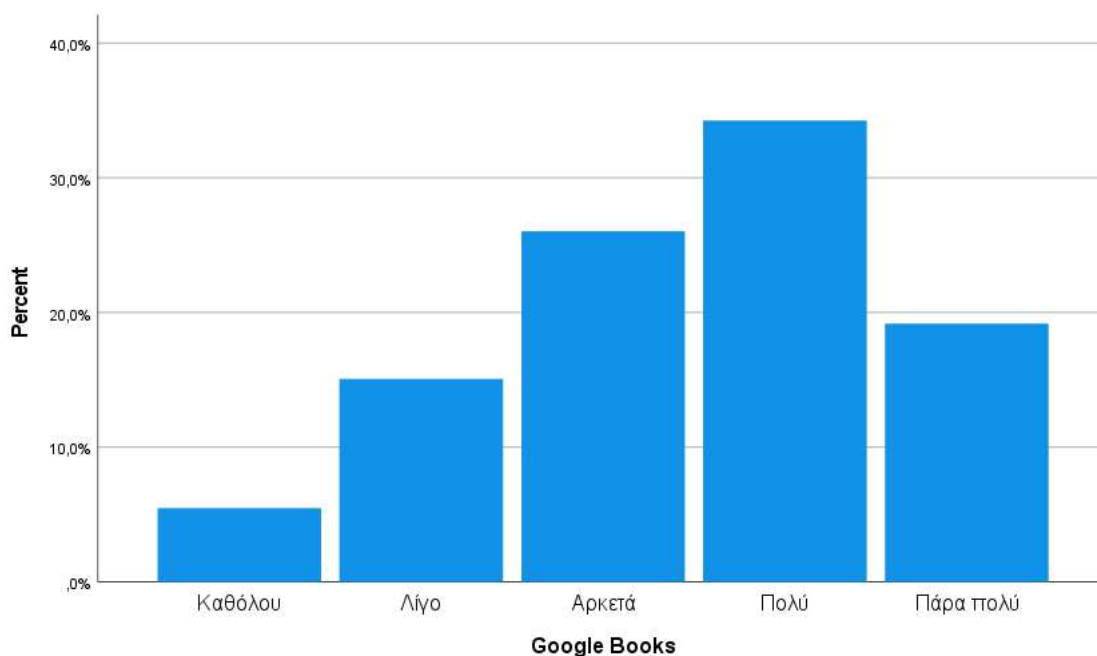
Αρκετά ικανοποιημένοι είναι οι χρήστες του GoogleScholar. Στο Διάγραμμα 38 δίνονται αναλυτικά τα ποσοστά σε κάθε απάντηση.

Διάγραμμα 36. Google Scholar

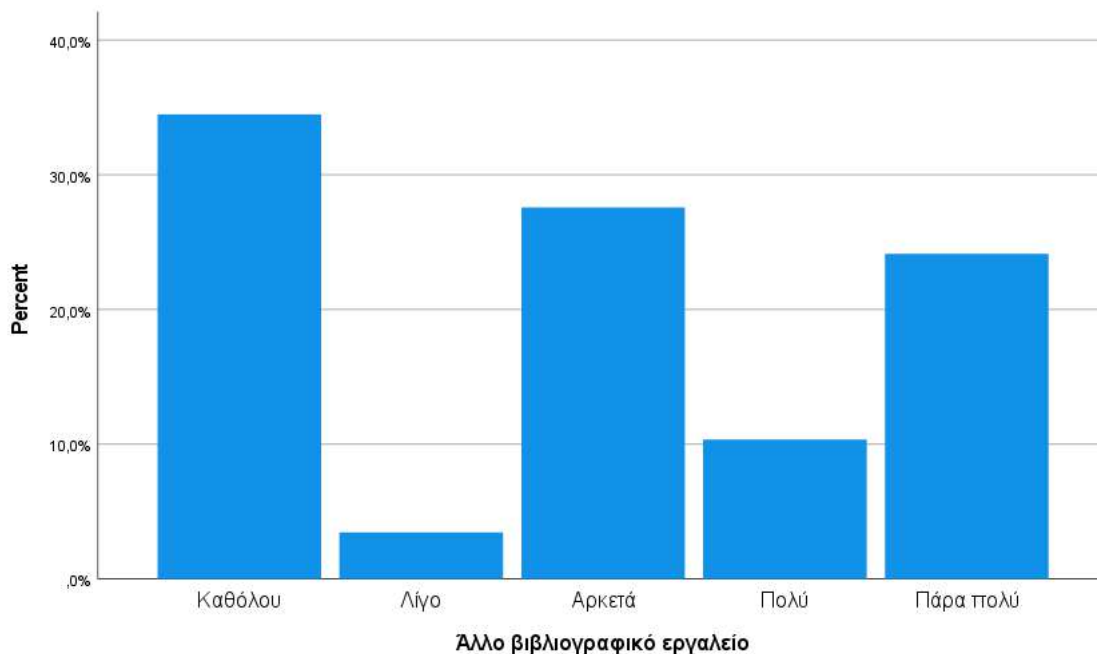
Θετικές κριτικές δέχτηκε το Google Books καθώς μεγάλος αριθμός δηλώνει πολύ και πάρα πολύ ικανοποιημένος.

Διάγραμμα 37. Αξιολόγηση Google Books

Ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να αναφέρουν και να αξιολογήσουν κάποιο άλλο βιβλιογραφικό εργαλεία που έχουν χρησιμοποιήσει. Αν και δόθηκαν αξιολογήσεις δεν έδωσαν συγκεκριμένες απαντήσεις για τα εργαλεία στα οποία αναφέρονται.

Διάγραμμα 38. Άλλο βιβλιογραφικό εργαλείο

Οι συμμετέχοντες δήλωσαν πόσο συχνά κατά μέσο όρο χρησιμοποιούν ψηφιακά βιβλιογραφικά εργαλεία. Οι απαντήσεις που δόθηκαν και παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 39 δείχνουν ότι είναι δημοφιλή και χρήσιμα εργαλεία καθώς χρησιμοποιούνται κατά μέσο όσο αρκετές φορές το μήνα.

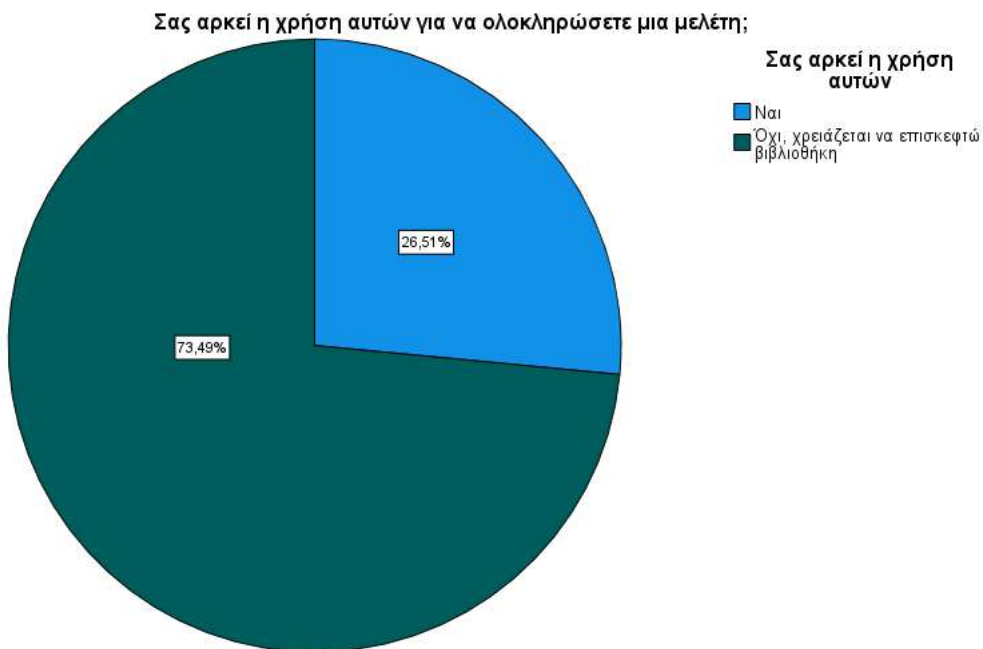
Διάγραμμα 39. Πόσες φορές το μήνα επισκέπτεστε ψηφιακά βιβλιογραφικά εργαλεία;

Παρά τη χρησιμότητά τους όμως φαίνεται ότι δεν αρκεί η χρήση αυτών για την ολοκλήρωση μιας μελέτης. Το 73,49% δήλωσε ότι χρειάζεται να επισκεφτούν και φυσική βιβλιοθήκη.

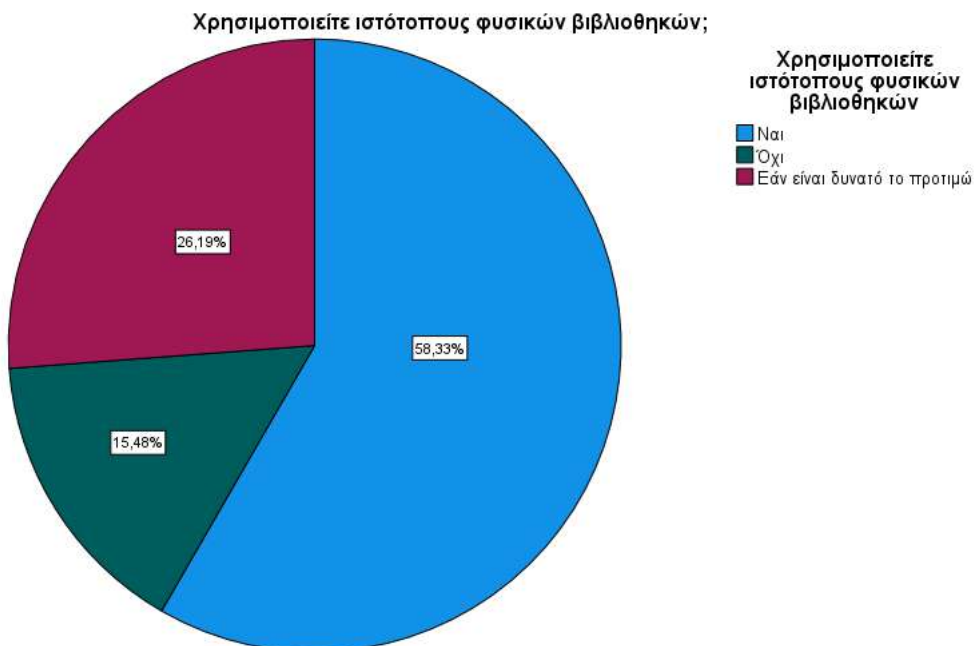
Διαπιστώνουμε ότι παρότι χρησιμοποιούνται ευρέως σαν εργαλεία, οι χρήστες εικάζεται ότι είτε δεν νιώθουν απόλυτη εμπιστοσύνη σε αυτά είτε ότι το υλικό τους δεν επαρκή.

Διάγραμμα 40. Αρκεί η χρήση ψηφιακών βιβλιογραφικών εργαλείων για την ολοκλήρωση μιας μελέτης;

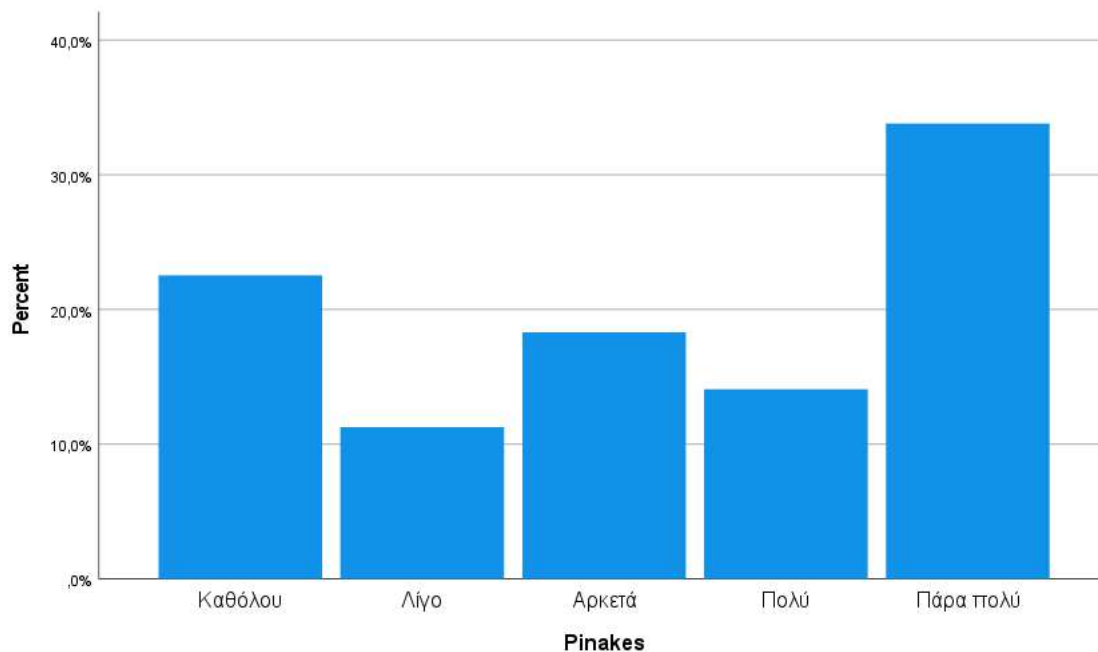
Οι ερωτήσεις που ακολουθούν αφορούν τους ιστότοπους φυσικών βιβλιοθηκών. Το 58,33% χρησιμοποιεί τέτοιου είδους ιστότοπους ένα σημαντικό όμως ποσοστό (26,19%) προτιμά να πηγαίνει στην βιβλιοθήκη εάν είναι δυνατό.

Διάγραμμα 41. Χρήση ιστότοπων φυσικών βιβλιοθηκών

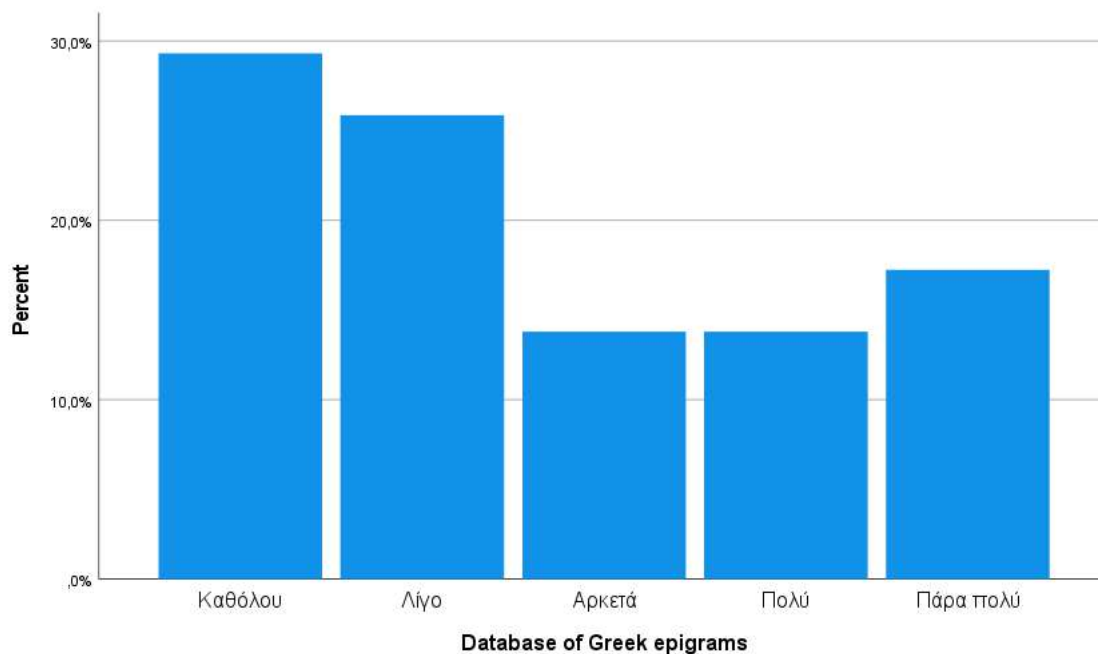

Οι επόμενη ομάδα εργαλείων για την οποία ζητήθηκε να εκφράσουν την άποψή τους ήταν οι Βάσεις δεδομένων. Οι Pinakes, Papiry.info, Trismegistos και Η Πύλη της Ελληνικής γλώσσας έχουν αφήσει απόλυτα ικανοποιημένους τους χρήστες. Τα διαγράμματα που ακολουθούν δείχνουν τα ποσοστά που έλαβε κάθε επιλογή γι αυτά.

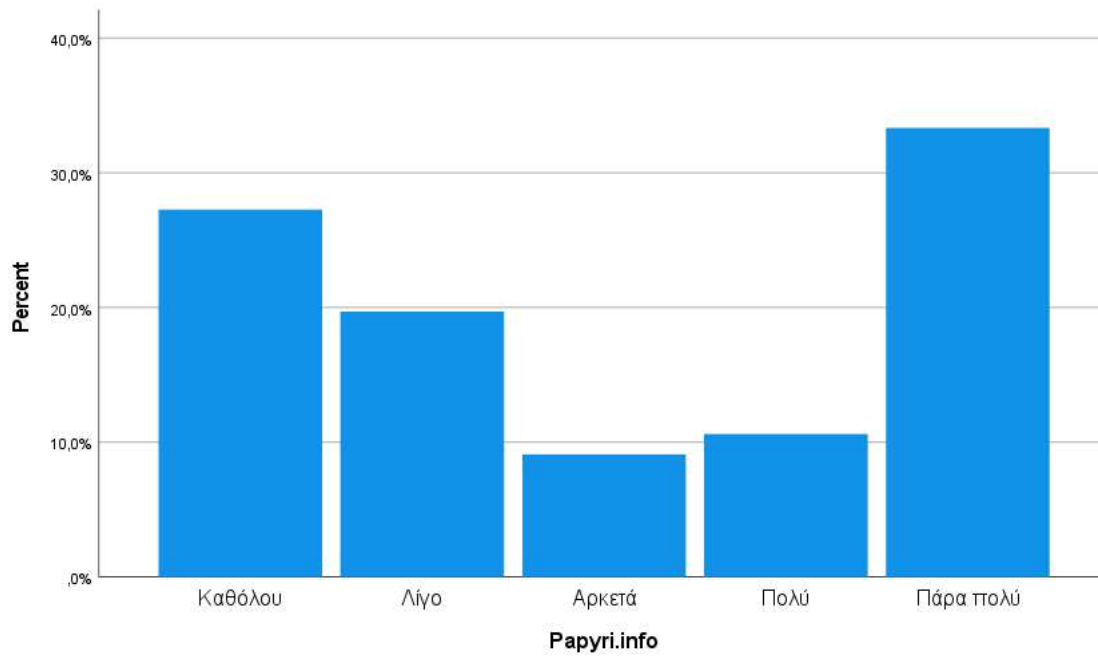
Διάγραμμα 42. Αξιολόγηση Pinakes

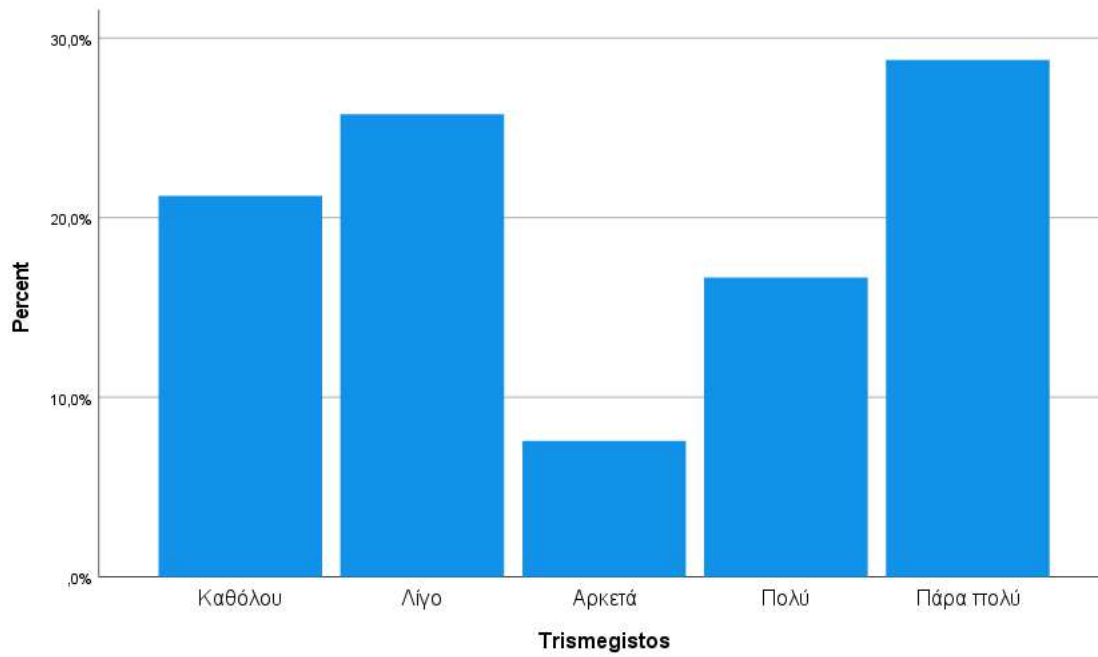
Διάγραμμα 43. Αξιολόγηση Database of Greek epigrams

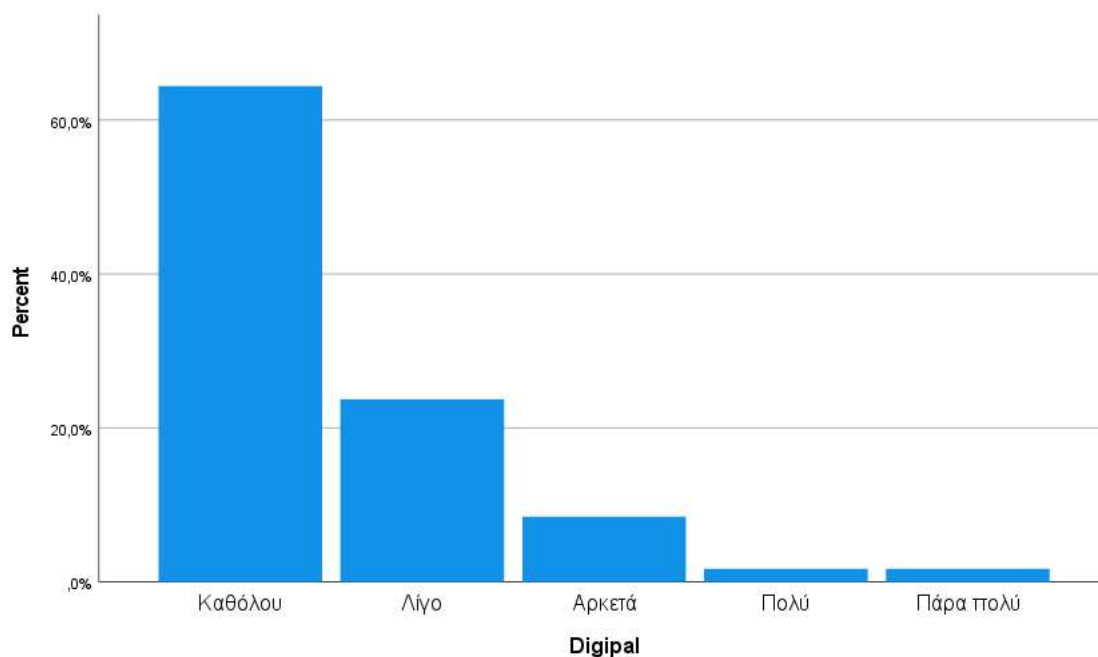
Διάγραμμα 44. Αξιολόγηση Papyri.info

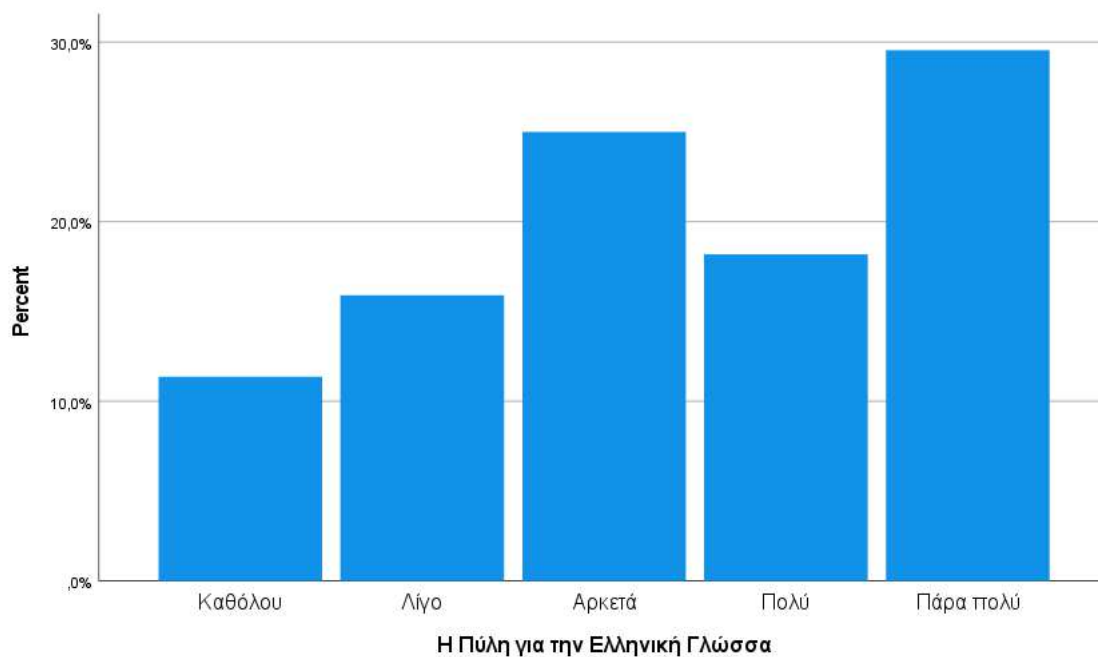
Διάγραμμα 45. Αξιολόγηση Trismegistos

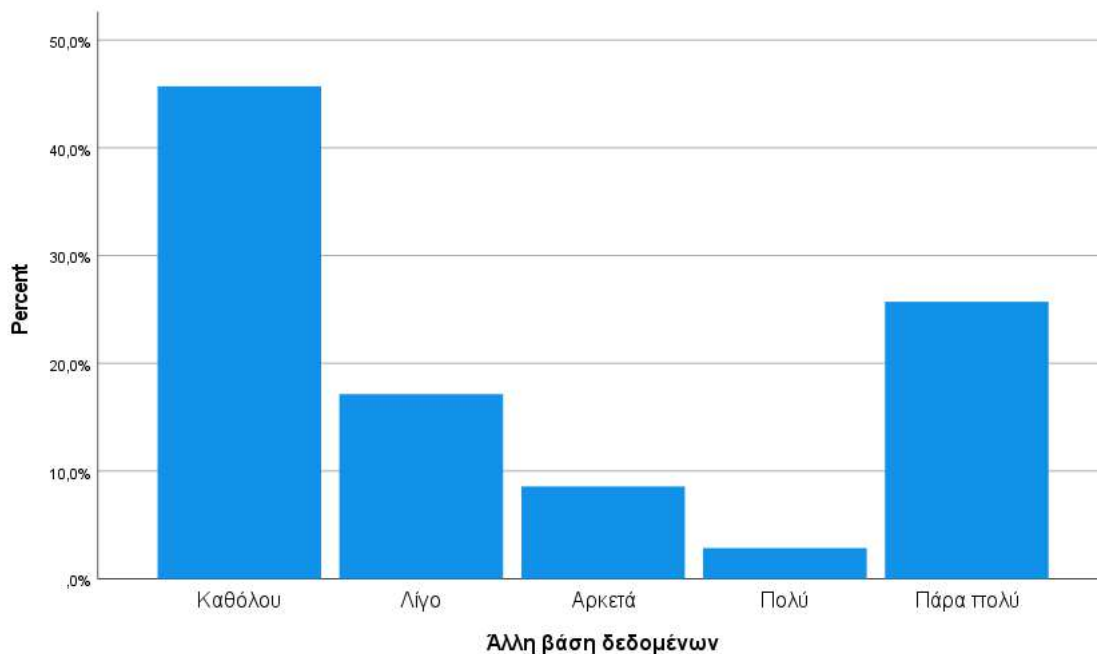
Διάγραμμα 46. Αξιολόγηση Digital

Διάγραμμα 47. Αξιολόγηση Η Πύλη της Ελληνικής Γλώσσας

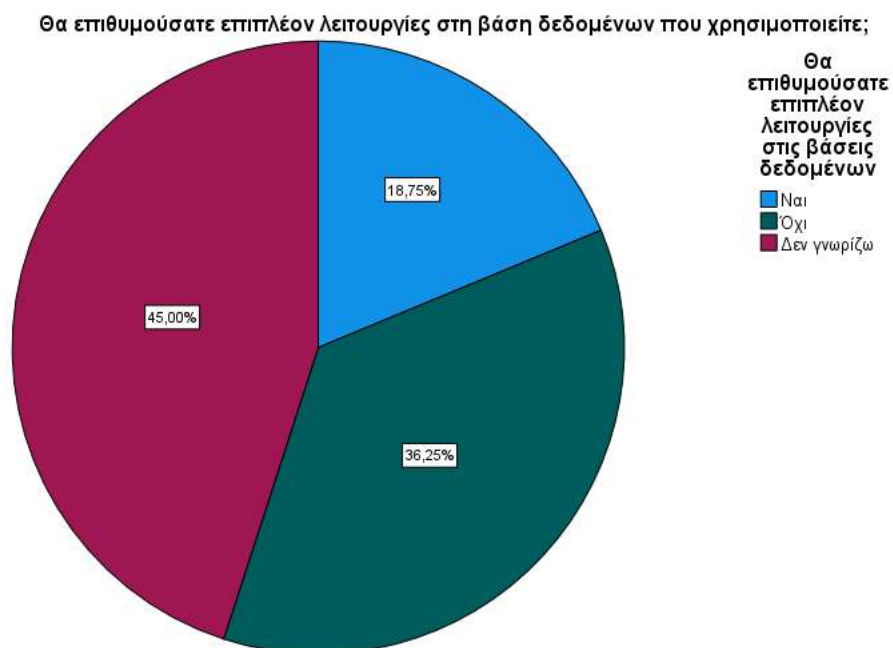

Διάγραμμα 48. Άλλη βάση δεδομένων

Στη συνέχεια ερωτήθηκαν εάν θα επιθυμούσαν περισσότερες λειτουργίες στις βάσεις δεδομένων που ήδη χρησιμοποιούν. Το 45% δεν γνωρίζει εάν η βάση δεδομένων που χρησιμοποιεί θα μπορούσε να αποκτήσει επιπλέον λειτουργίες που θα διευκόλυναν το έργο τους.

Διάγραμμα 49: Επιθυμία για επιπλέον λειτουργίες σε βάση δεδομένων που χρησιμοποιούν

Ενδεχομένως η απάντησή τους αυτή να σημαίνει ότι οι γνώσεις και δεξιότητές τους στις σύγχρονες τεχνολογίες είναι περιορισμένες και δεν μπορούν να σκεφτούν ή να φανταστούν τι είδους επιπλέον λειτουργίες θα μπορούσαν να έχουν στη διάθεσή τους. Μπορεί επίσης να δείχνει ότι εφόσον

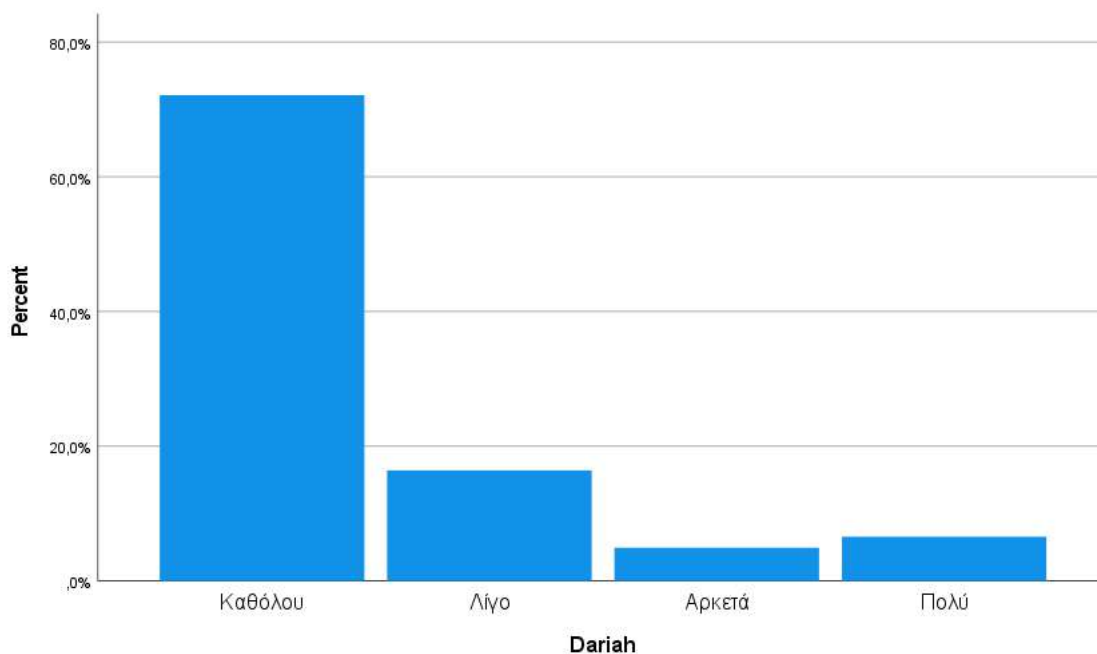
καλύπτονται μέχρι τώρα οι ανάγκες τους από τις βάσεις δεδομένων που χρησιμοποιούν δεν αναρωτήθηκαν αν θα χρειαζόνταν κάποια επιπλέον λειτουργία.

Ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες που απάντησαν θετικά στη παραπάνω ερώτηση να γίνουν πιο συγκεκριμένοι. Από τους 16 οι 10 έδωσαν πιο συγκεκριμένες απαντήσεις. Δήλωσαν ότι θα ήθελαν οι βάσεις δεδομένων που χρησιμοποιούν να παρέχουν ελεύθερη πρόσβαση στο σύνολο των δεδομένων τους, να διευκολύνουν περισσότερο τους χρήστες, να παρέχουν διασύνδεση με άλλες βάσεις δεδομένων και να εμπλουτίσουν το υλικό τους.(Παράρτημα 4)

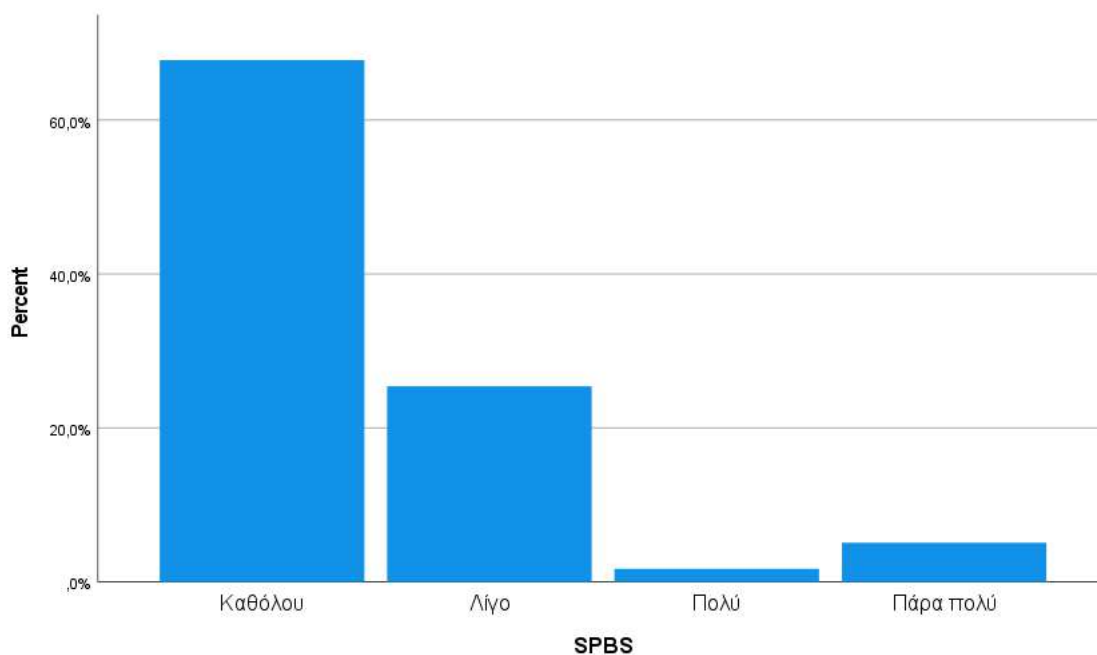
Τα Portals είναι η επόμενη ομάδα ψηφιακών εργαλείων που ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να εκφράσουν πόσο ικανοποιημένοι μείνανε. Δεν ήταν μεγάλος ο αριθμός όσων απάντησαν στις σχετικές με τα Portals ερωτήσεις, συγκριτικά με τα υπόλοιπα ψηφιακά εργαλεία, και αυτό δείχνει ότι η χρήση τους από το δείγμα μας είναι περιορισμένη.

Όπως φαίνεται και στα διαγράμματα που ακολουθούν, τα συγκεκριμένα Portals δεν ανταποκρίθηκαν στις προσδοκίες των χρηστών. Πιο συγκεκριμένα, καθόλου ικανοποιημένοι δήλωσαν ότι έμεινα 46 από τους 58 που χρησιμοποίησαν το Darial, 41 από τους 58 για το SPBS, 40 από τους 65 για το Proquest, 17 από τους 66 για το The hud of Specific Library και 15 από τους 65 για το ACM. Ελάχιστες θετικές απαντήσεις έχουν δοθεί όπως παρουσιάζονται στα ακόλουθα διαγράμματα.

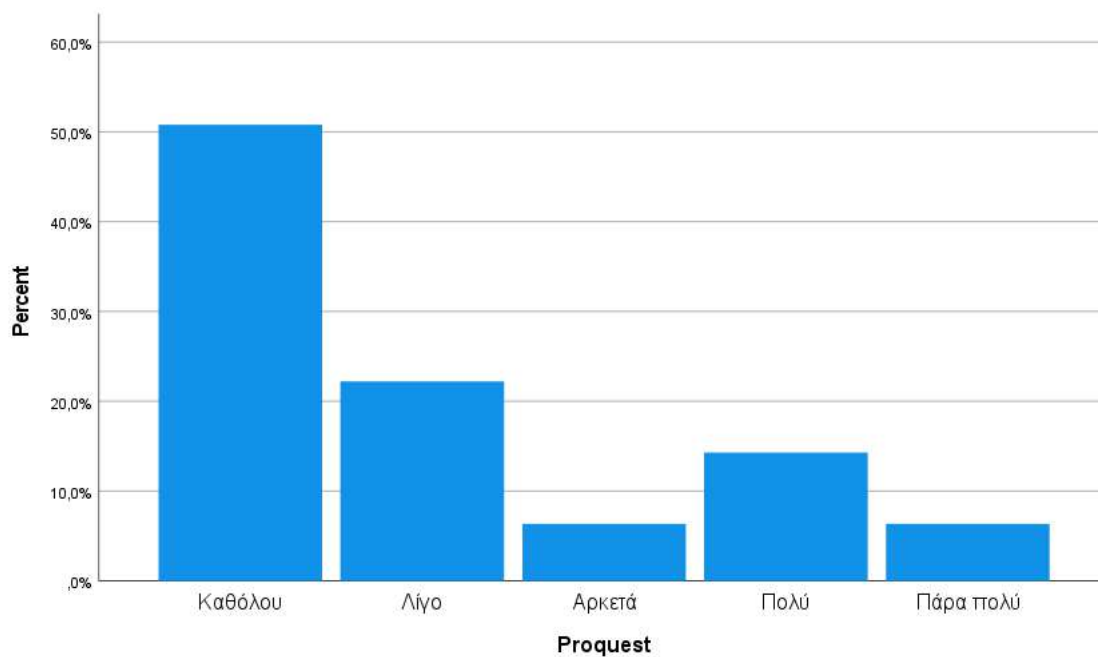
Διάγραμμα 50. Αξιολόγηση Darial

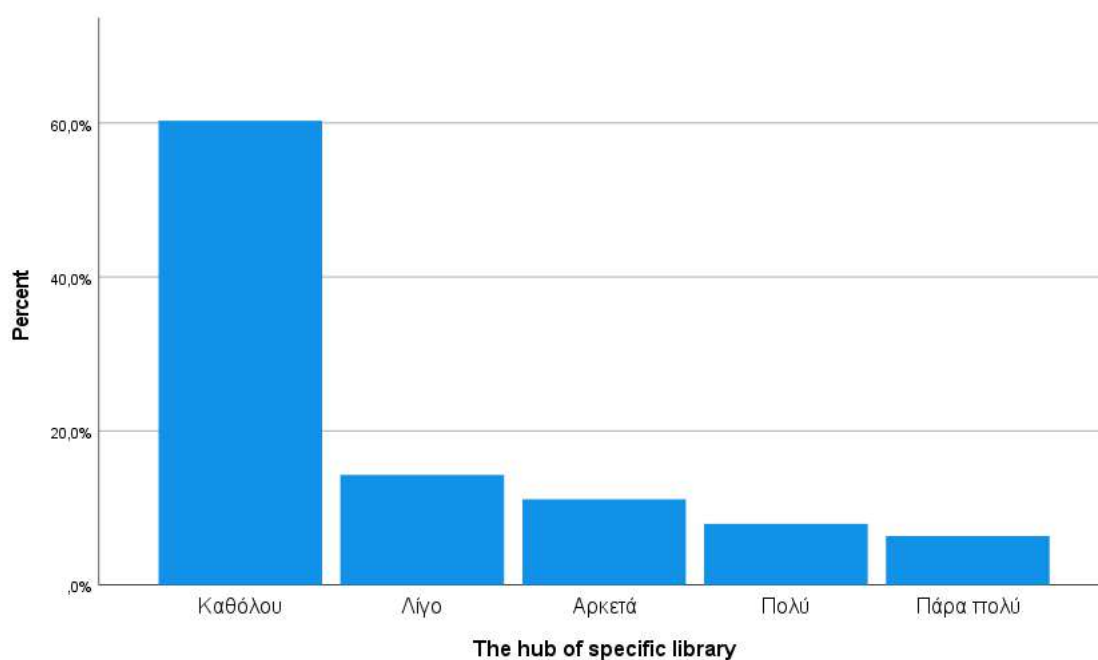
Διάγραμμα 51. Αξιολόγηση SPBS

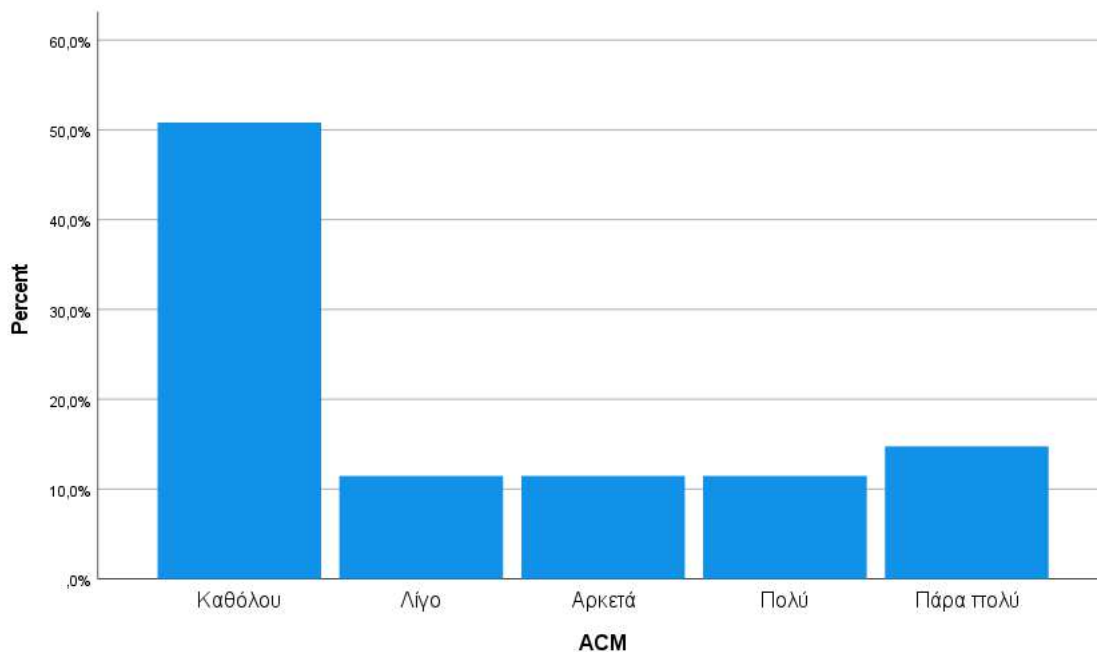
Διάγραμμα 52. Αξιολόγηση Proquest

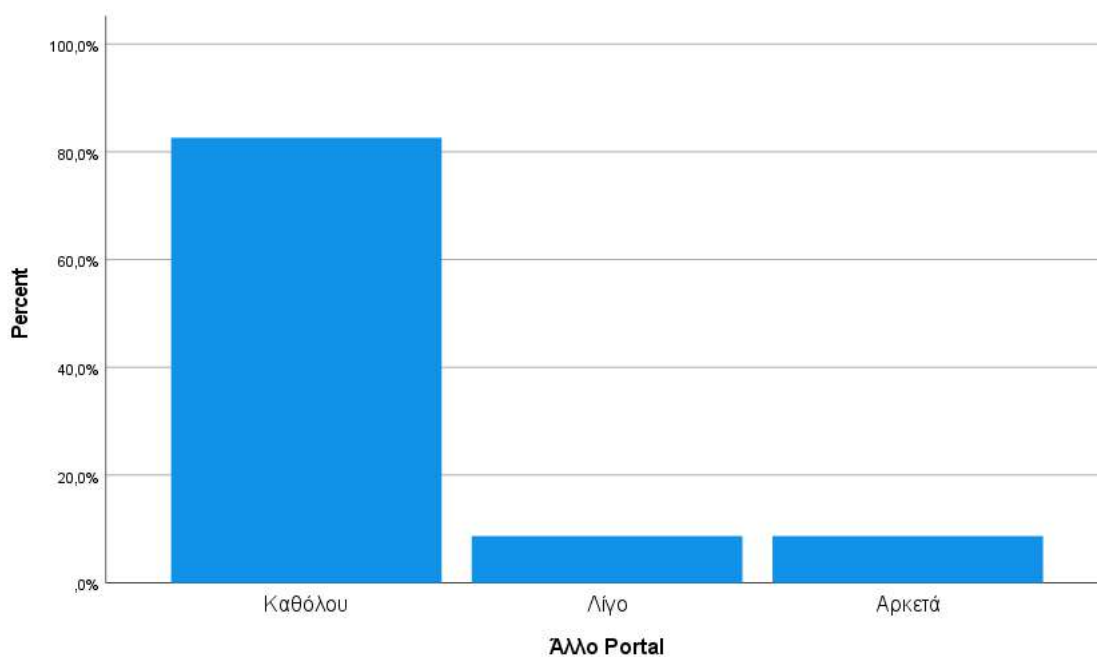
Διάγραμμα 53. Αξιολόγηση The hub of specific library

Διάγραμμα 54. Αξιολόγηση ACM

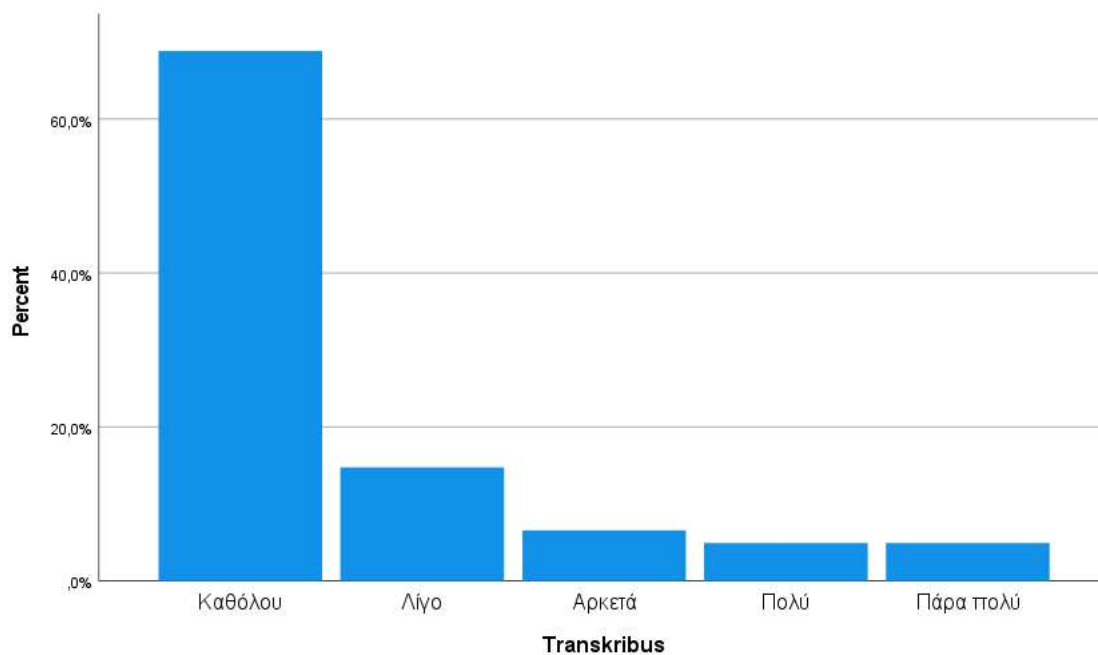

Διάγραμμα 55. Άλλο Portal

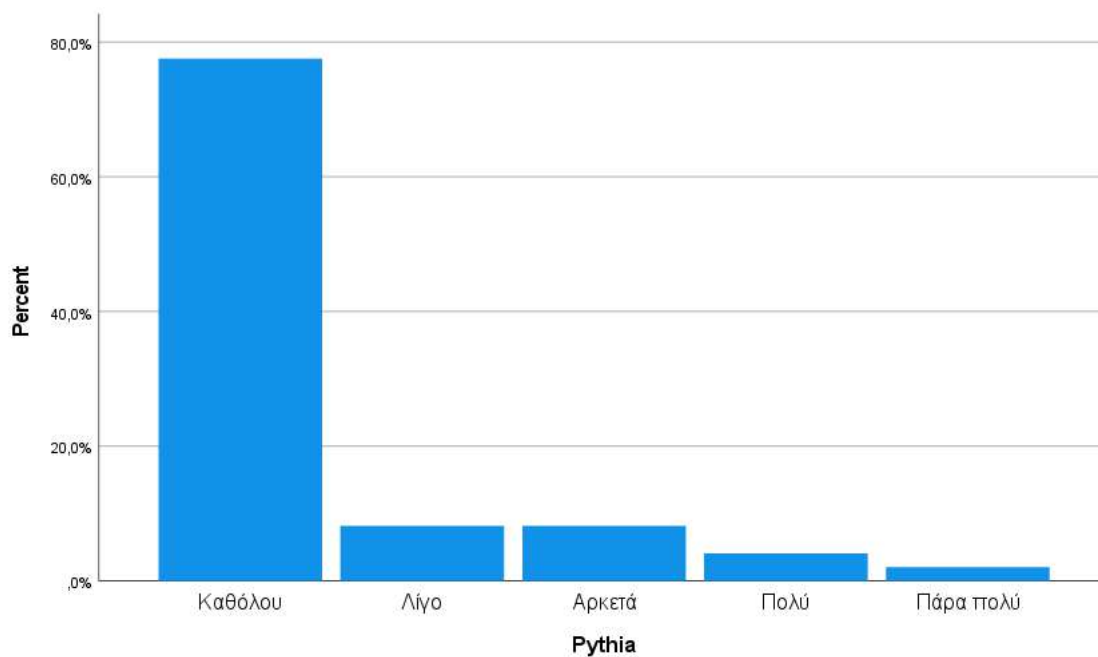

Στις εξειδικευμένες εφαρμογές που διαθέσαμε προς αξιολόγηση δόθηκαν επίσης πολλές αρνητικές απαντήσεις. Οι περισσότεροι δήλωσαν ότι δεν έχουν μείνει καθόλου ικανοποιημένοι από την χρήση αυτών. Υποθέτουμε ότι η πολυπλοκότητα στη χρήση ορισμένων ήταν βασικός λόγος της αρνητικής κριτικής που δέχτηκαν καθώς σε προηγούμενη ερώτηση οι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι είναι βασικός παράγοντας για να επιλέξουν ή να απορρίψουν ένα εργαλείο.

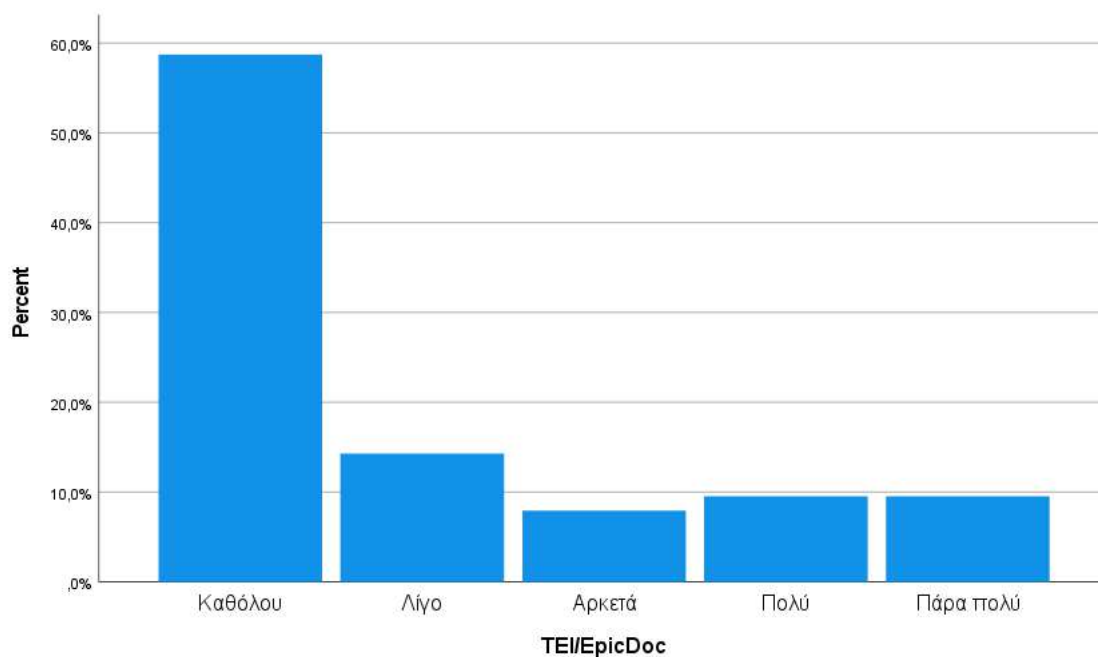
Διάγραμμα 56. Αξιολόγηση Transkribus

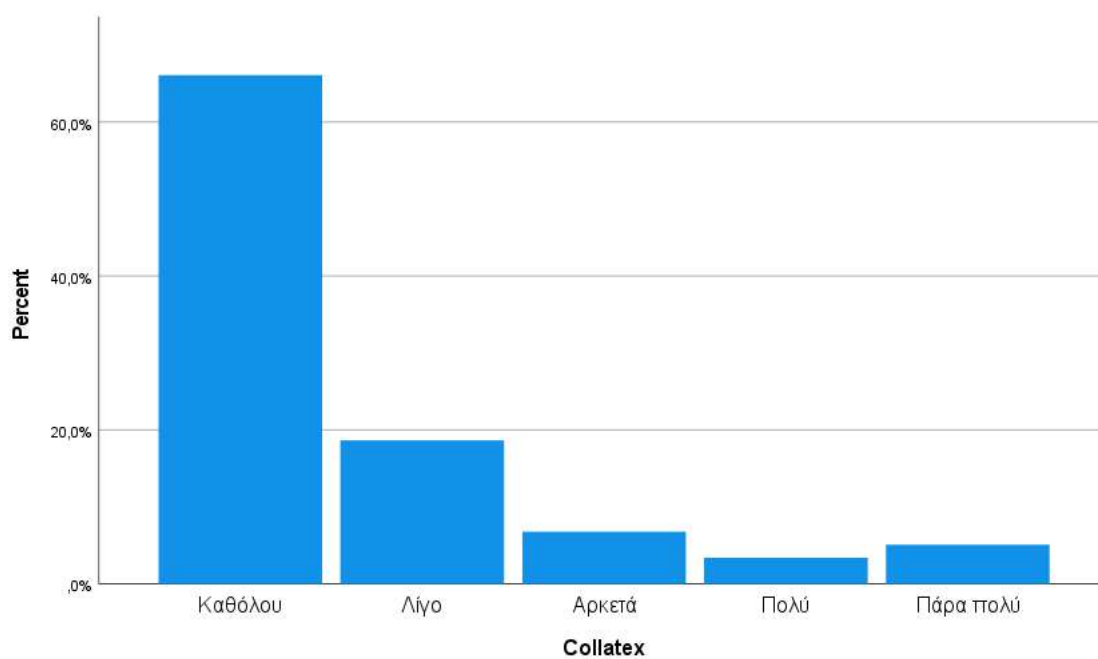
Διάγραμμα 57. Αξιολόγηση Pythia

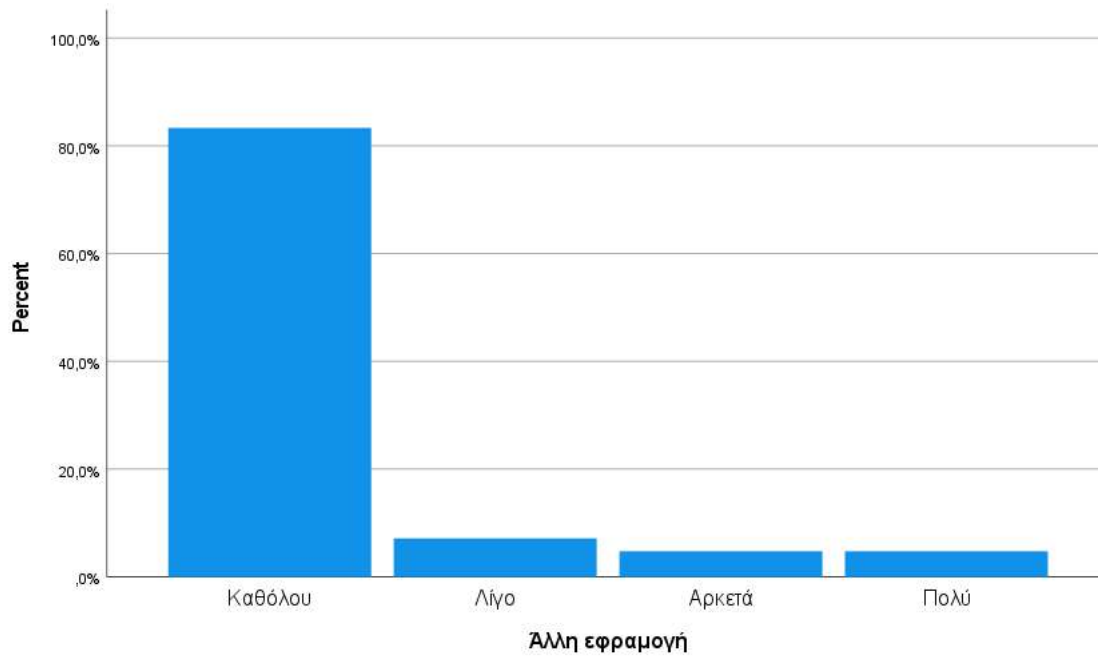
Διάγραμμα 58. Αξιολόγηση TEI/EpicDoc

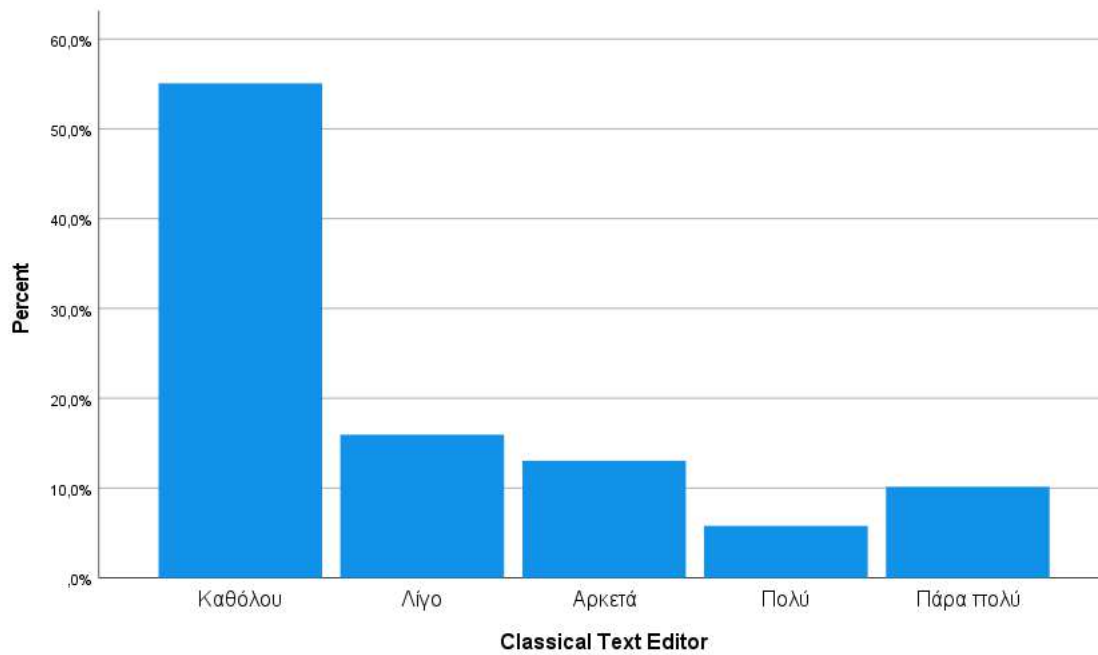
Διάγραμμα 59. Αξιολόγηση Collatex

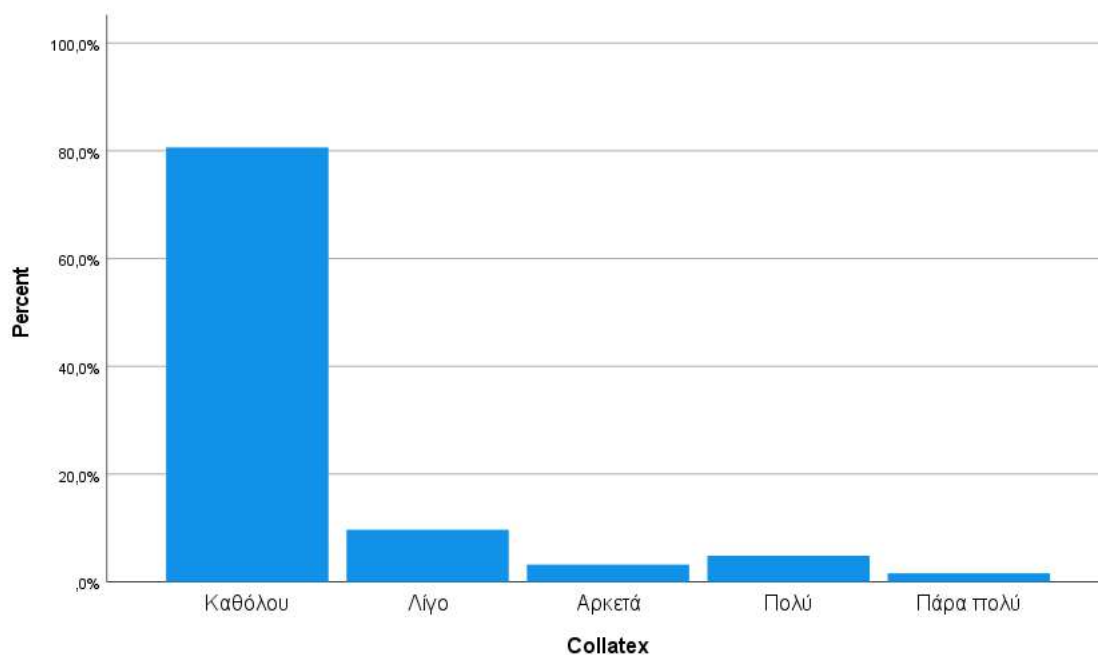
Διάγραμμα 60. Άλλη εφαρμογή

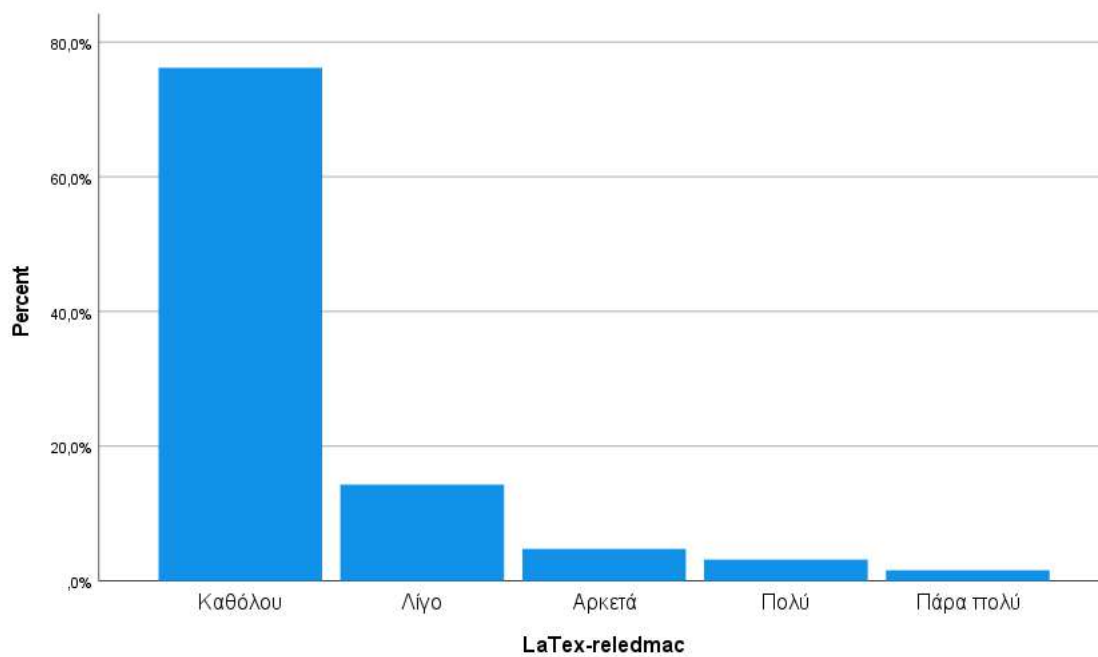
Διάγραμμα 61. Αξιολόγηση Classical Text Editor

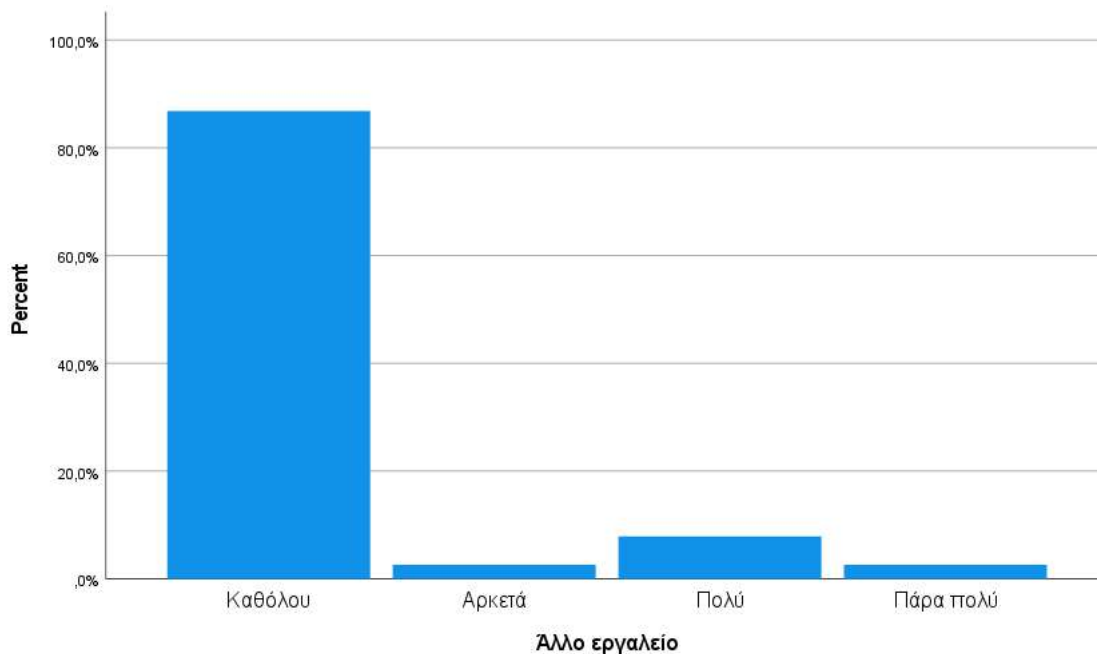
Διάγραμμα 62. Αξιολόγηση Collatex

Διάγραμμα 63. Αξιολόγηση LaTeX-reledmac

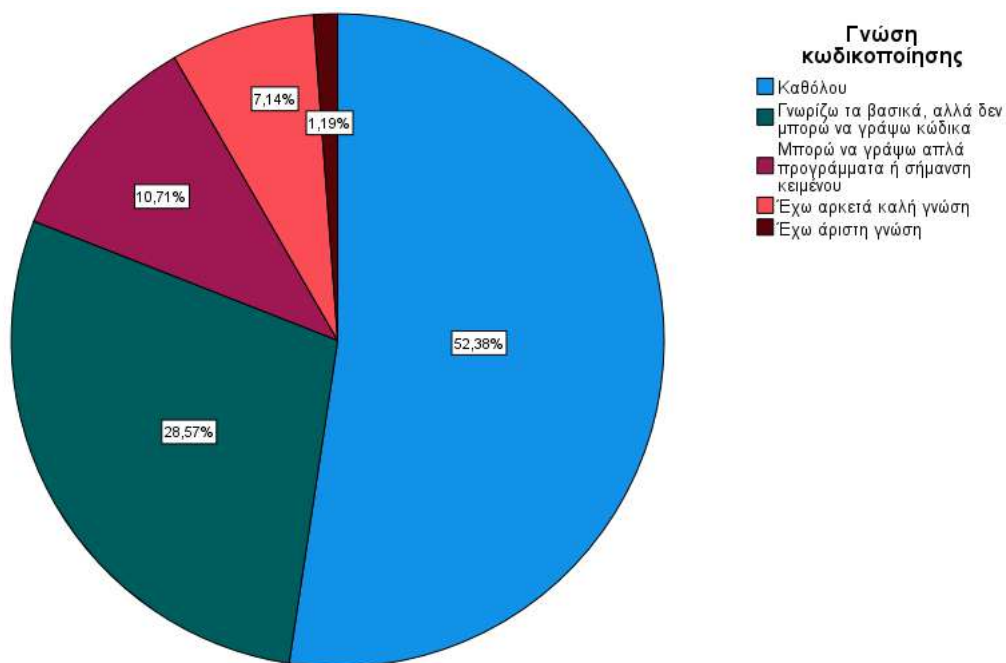

Διάγραμμα 64. Άλλο εργαλείο

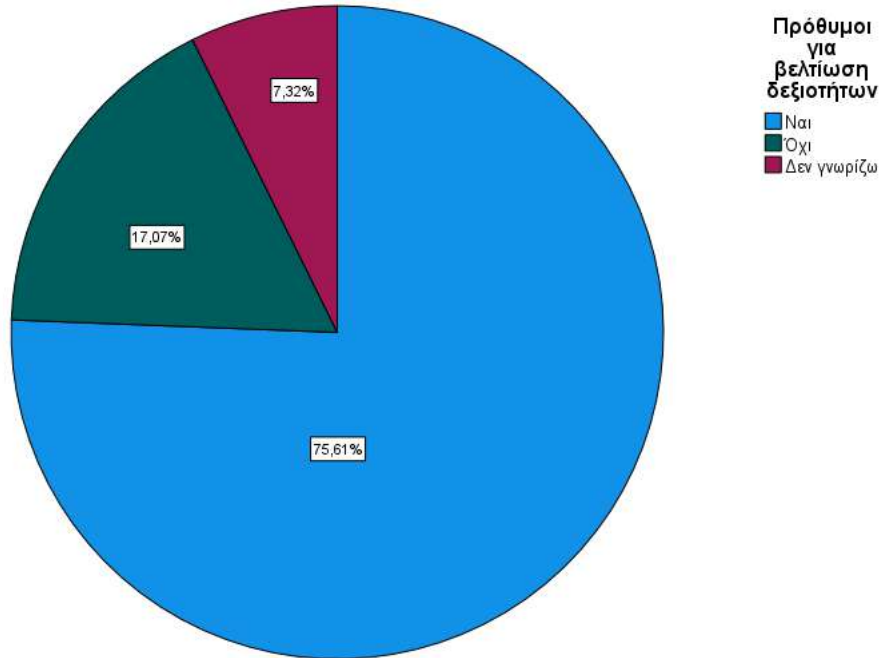
Το διάγραμμα 65 δείχνει ότι στην κωδικοποίηση μέσω ψηφιακών εργαλείων/προγραμμάτων δεν έχει γνώση το 52,38% , σημαντικό ποσοστό γνωρίζει μόνο τα βασικά χωρίς να μπορεί να γράψει κώδικα, ένα μικρότερο μπορεί να γράψει προγράμματα ή σήμανση κειμένου, ενώ καλή και άριστη γνώση έχει ένα πολύ μικρό ποσοστό, όπως δείχνει και το παρακάτω διάγραμμα, το οποίο αποτελείται προφανώς από αυτούς που το έργο τους αφορά τον τομέα της Παλαιογραφίας όπως δήλωσαν σε ερώτηση στην αρχή του ερωτηματολογίου.

Διάγραμμα 65: Γνώση κωδικοποίησης (προγραμματισμό ή σήμανση κειμένου)

Ωστόσο, μεγάλο ποσοστό (75,61%) δηλώνει πρόθυμο να βελτιώσει τις δεξιότητες του στην κωδικοποίηση.

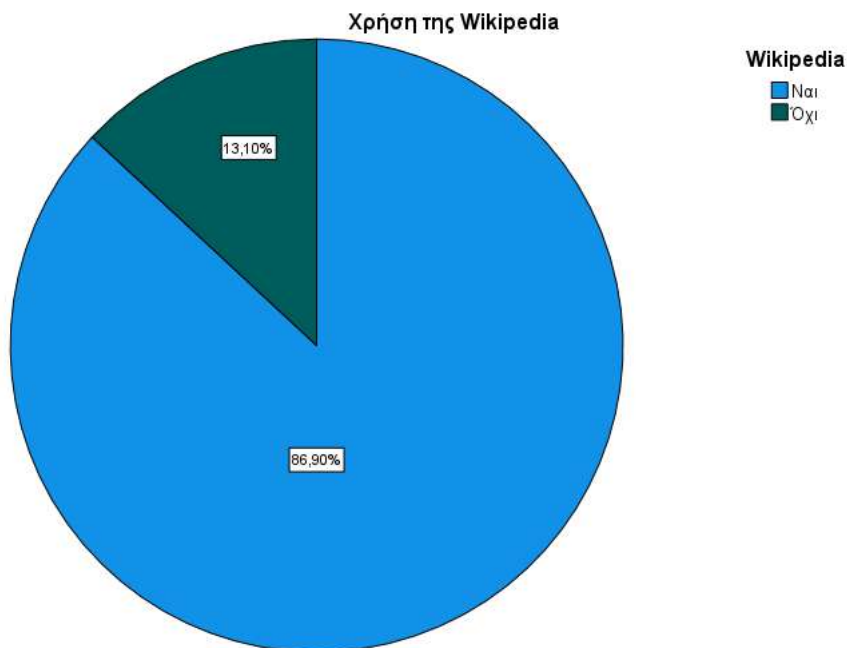
Διάγραμμα 66: Προθυμία για μάθηση/βελτίωση δεξιοτήτων στην κωδικοποίηση

Όσοι δήλωσαν ότι δεν ενδιαφέρονται να βελτιώσουν τις δεξιότητες τους στη χρήση ψηφιακών μέσων για την κωδικοποίηση, ζητήθηκε να γίνουν πιο συγκεκριμένοι. Φαίνεται ότι εάν δεν αφορά άμεσα το γνωστικό και ερευνητικό τους αντικείμενο, δεν επιδιώκουν να βελτιωθούν στο συγκεκριμένο αντικείμενο. (Παράρτημα 5)

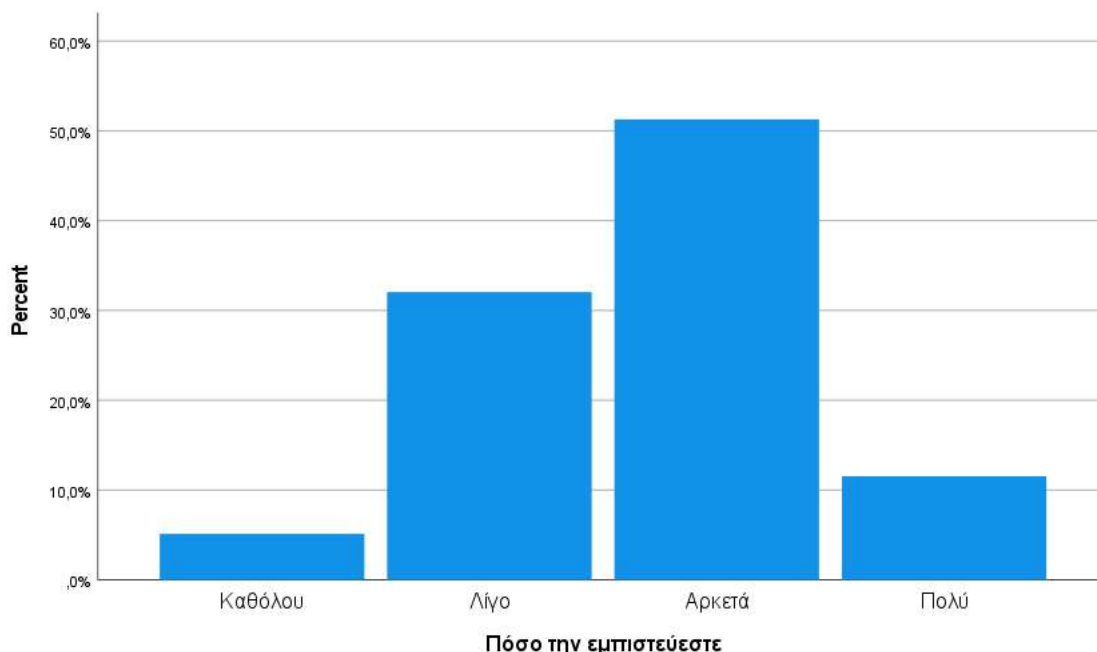
Στις ερωτήσεις που αφορούν την ψηφιακή εγκυκλοπαίδεια Wikipedia, το 86% των χρηστών δήλωσαν ότι την χρησιμοποιούν. Ποσοστό αναμενόμενο καθώς είναι ένα από τα δημοφιλέστερα και συνεχώς εξελισσόμενα εργαλεία.

Διάγραμμα 67: Χρήση της Wikipedia

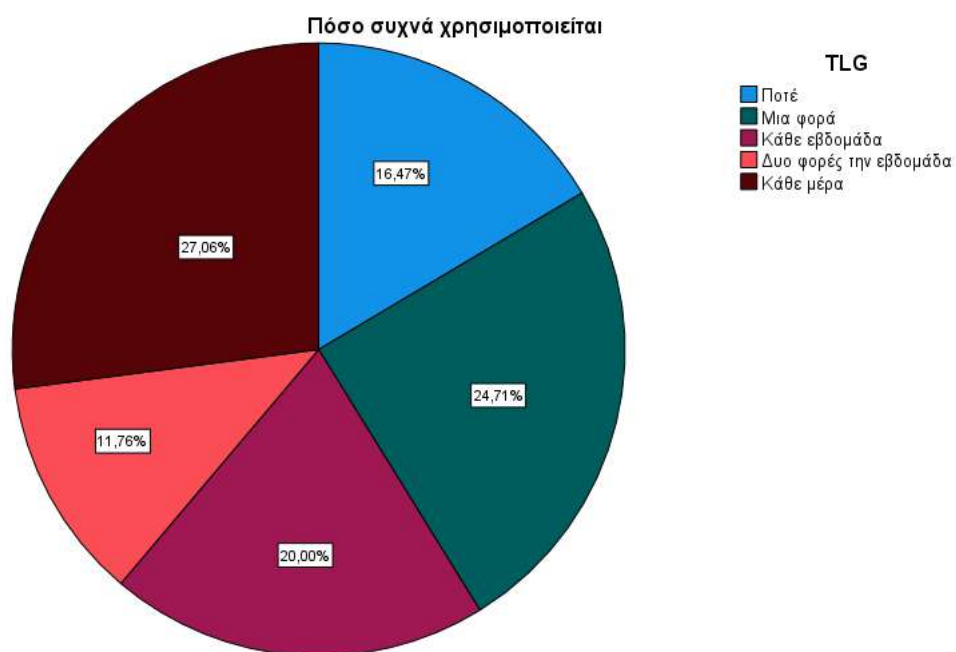
Ωστόσο όπως δείχνει το διάγραμμα που ακολουθεί, οι περισσότεροι χρήστες επέλεξαν μια μέση βαθμολογία στη κλίμακα για το πόσο εμπιστεύονται το περιεχόμενο της. Μελετώντας το δείγμα που επέλεξε τις δυο χαμηλότερες βαθμολογίες στην κλίμακα μέτρησης, παρατηρείται ότι οι περισσότεροι έχουν δώσει κοινές απαντήσεις και σε ορισμένα από τα προηγούμενα ερωτήματα. Συγκεκριμένα, ανέφεραν ότι ενώ χρησιμοποιούν ψηφιακές εκδόσεις παραπέμπουν σε έντυπες, δεν έχουν και δε θα επέλεγαν να δημοσιεύσουν την έρευνα τους αποκλειστικά σε ψηφιακή μορφή και δεν έλαβαν κάποια εκπαίδευση στη χρήση ψηφιακών μέσων.

Διάγραμμα 68: Εμπιστοσύνη στη Wikipedia

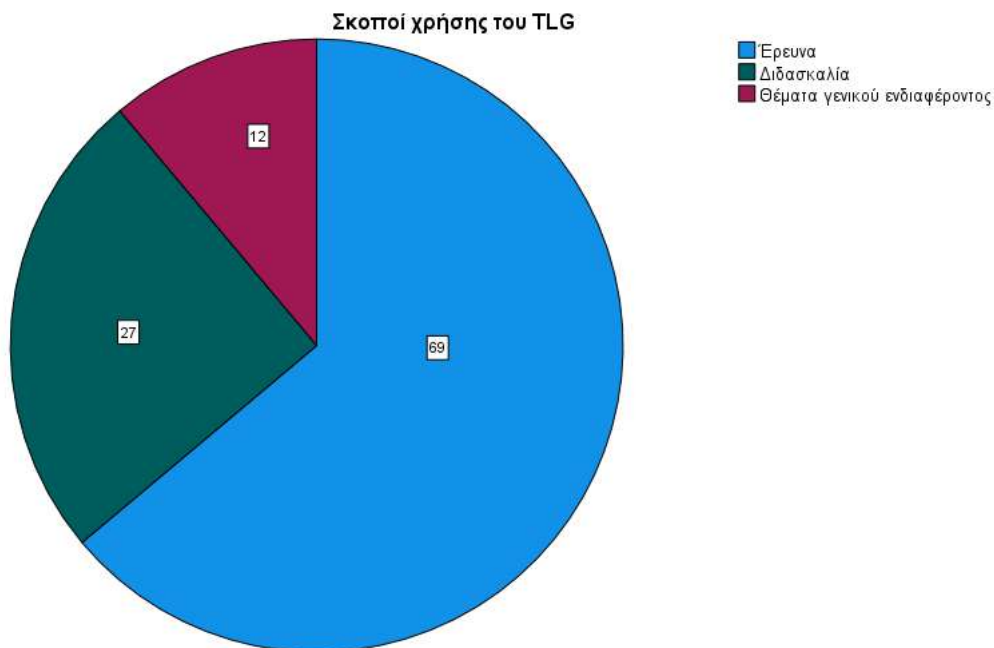
Η τελευταία ομάδα ερωτήσεων σχετίζεται με το TLG. Οι απαντήσεις που δόθηκαν παρουσιάζονται αναλυτικά στα διαγράμματα που ακολουθούν. Το 16%, δηλαδή 13 από τους 86 που συμμετείχαν στην έρευνα, δεν το έχουν χρησιμοποιήσει ποτέ. Οι συγκεκριμένοι δεν απάντησαν στις επόμενες ερωτήσεις επομένως το δείγμα στη συνέχεια του ερωτηματολογίου περιορίζεται στους 73 συμμετέχοντες.

Διάγραμμα 69: Χρήση του TLG

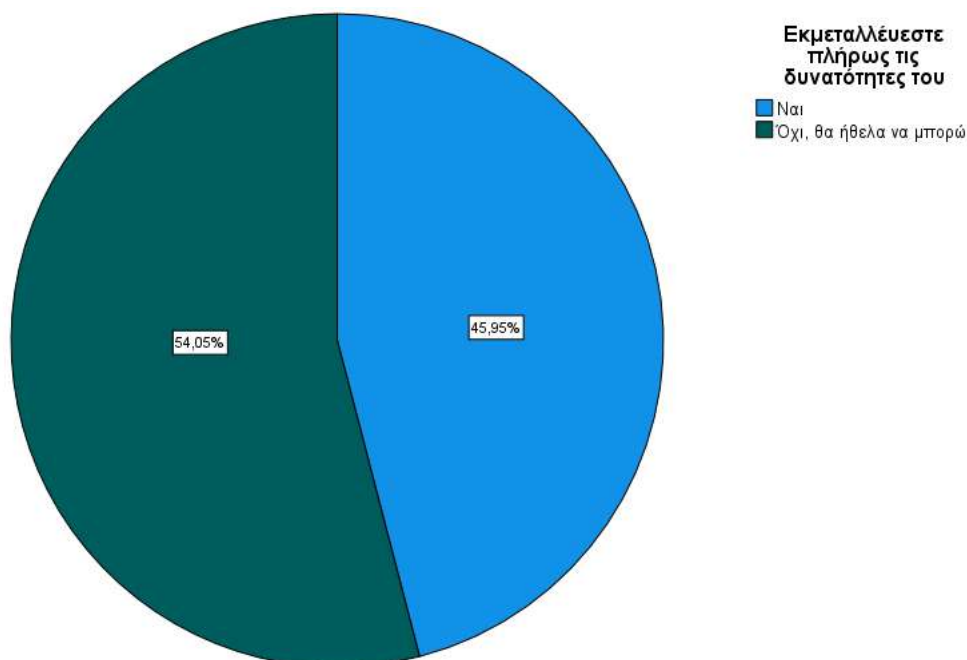
Οι 69 από τους 73 χρησιμοποιούν το TLG για έρευνα, 27 για διδασκαλία και ένας πολύ μικρός αριθμός για θέματα γενικού ενδιαφέροντος.

Διάγραμμα 70. Σκοποί χρήσης του TLG

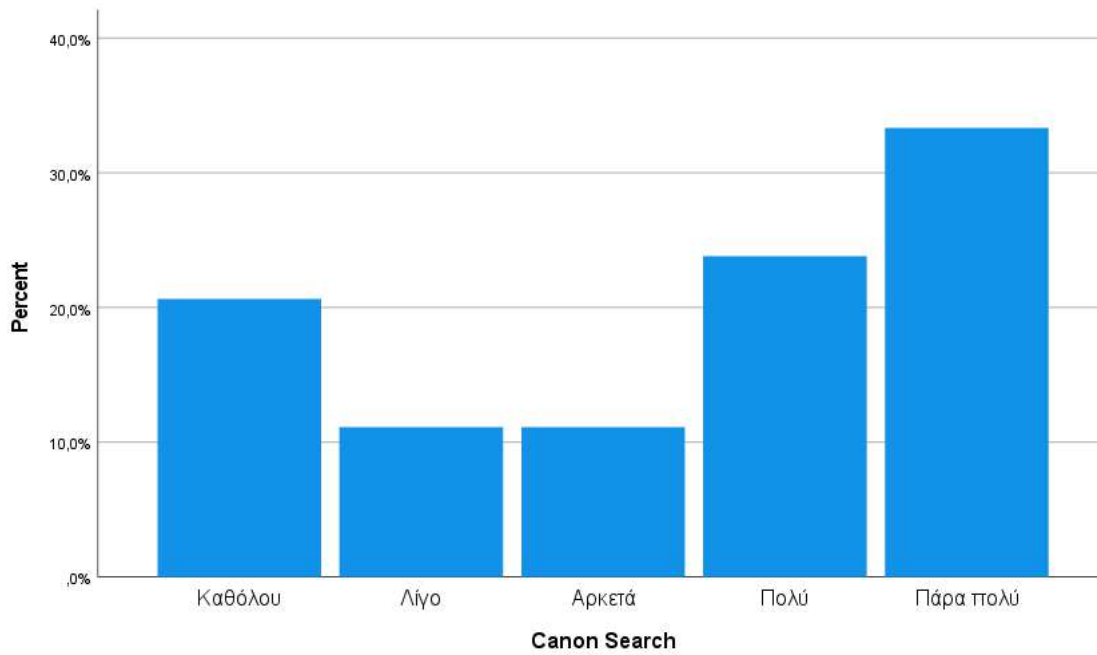
Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, για τους σκοπούς της έρευνας μας, παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της επόμενης ερώτησης. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δήλωσε ότι δεν εκμεταλλεύεται πλήρως τις δυνατότητες του και ότι θα ήθελαν να μπορούν να τα χρησιμοποιούν.

Διάγραμμα 71: Θεωρείτε ότι εκμεταλλεύεστε πλήρως τις δυνατότητες που προσφέρει σαν εφαρμογή το TLG;

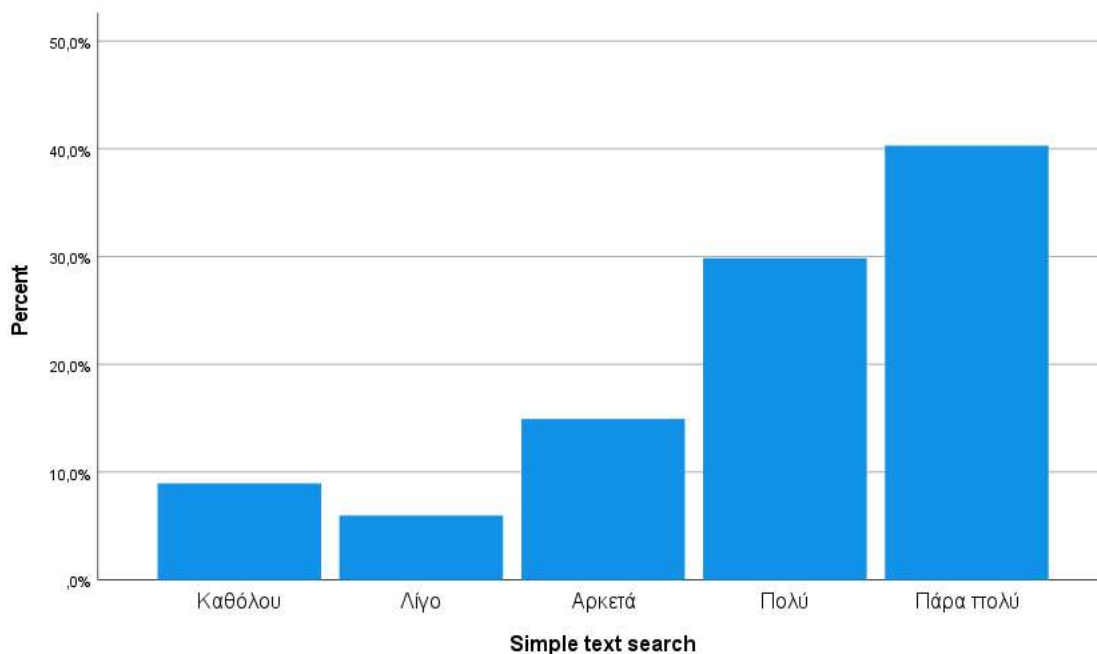
Στη συνέχεια ζητήθηκε να αξιολογήσουν όσα από τα εργαλεία του TLG έχουν χρησιμοποιήσει. Οι απαντήσεις ποικίλουν ωστόσο για τα περισσότερα δηλώνουν απόλυτα ευχαριστημένοι. Συγκεκριμένα, Για το εργαλείο Canon Search 22 συμμετέχοντες δήλωσαν πάρα πολύ, 15 πολύ ευχαριστημένοι, 8 αρκετά, 9 λίγο και 11 καθόλου.

Διάγραμμα 72: Αξιολόγηση Canon Search

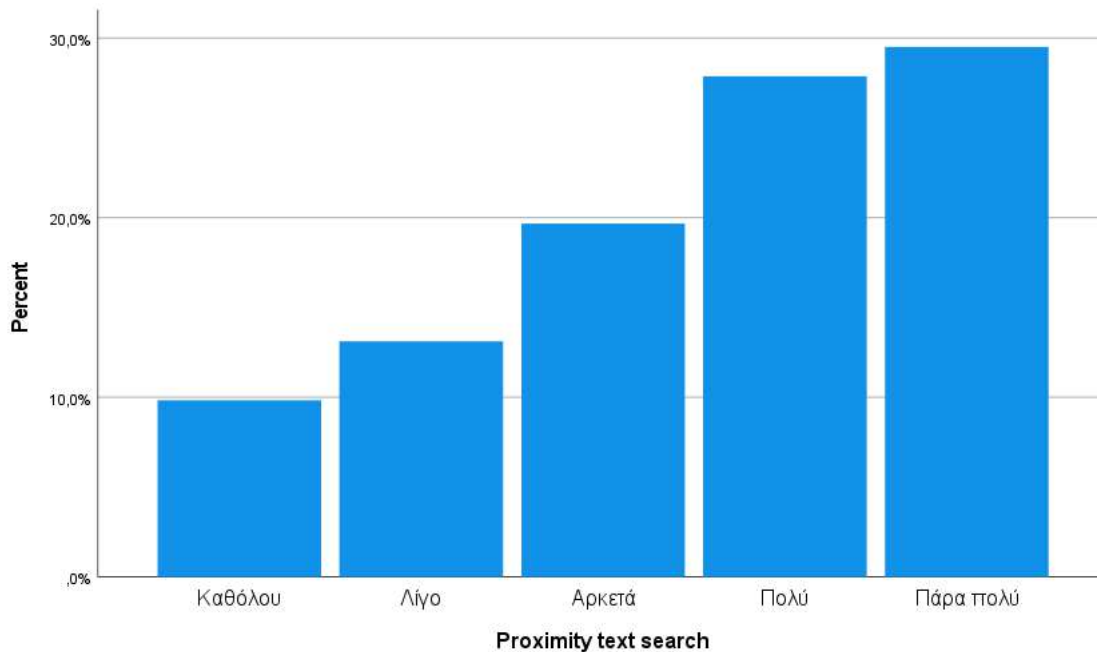
Το Simpletext Search αξιολογήθηκε από 58 χρήστες, οι 28 δήλωσαν πάρα πολύ ευχαριστημένοι, 21 Πολύ, 9 αρκετά, 5 λίγο και 5 καθόλου.

Διάγραμμα 73: Αξιολόγηση Simple text Search

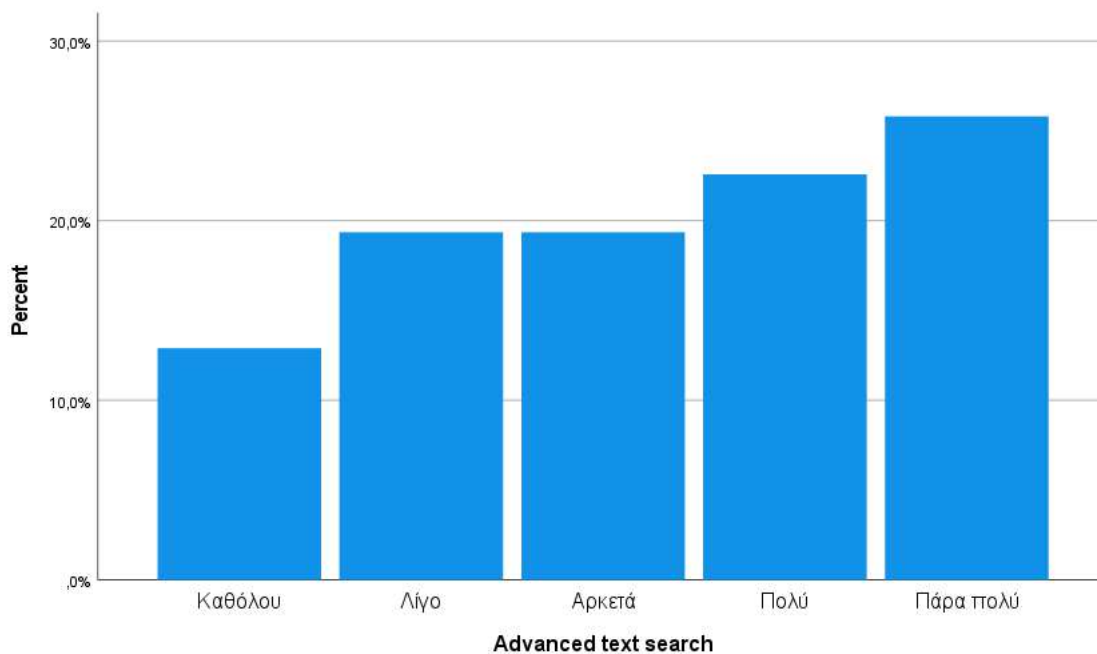
Όπως δείχνει και το παρακάτω διάγραμμα θετική αξιολόγηση δέχτηκε και το εργαλείο Proximity text Search. Πάρα πολύ ικανοποιημένοι είναι 19 χρήστες, 17 πολύ, 10 αρκετά, 9 λίγο και 7 καθόλου.

Διάγραμμα 74: Αξιολόγηση Proximity text search

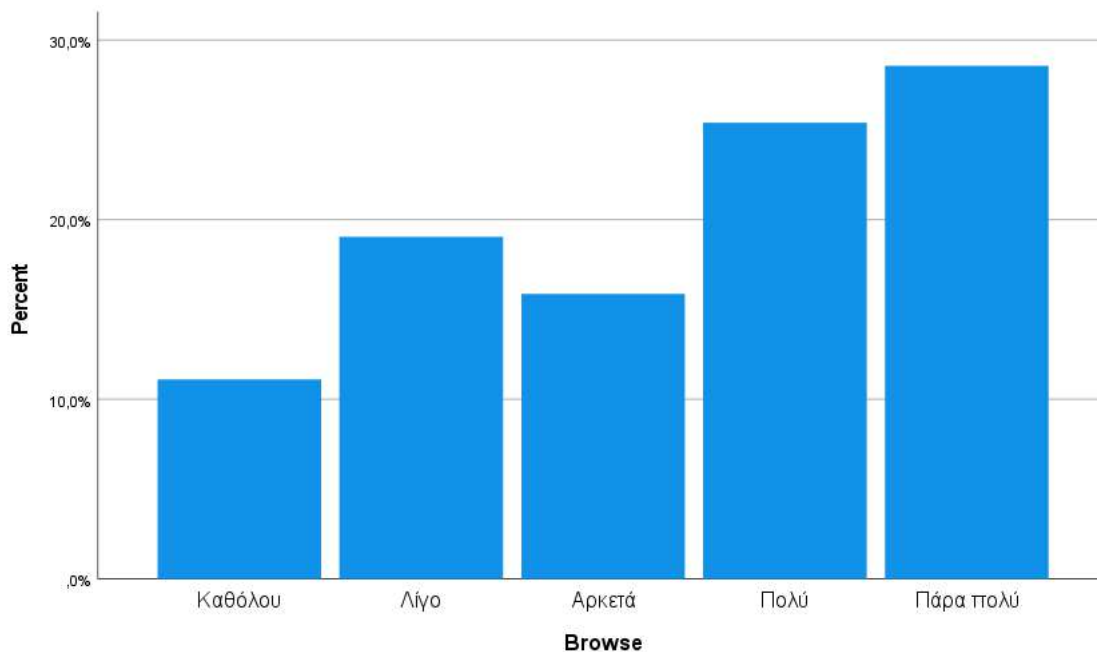
Το Advance text Search οι 19 από τους 66 που το έχουν χρησιμοποιήσει και το αξιολόγησαν είναι πάρα πολύ ευχαριστημένοι, οι 16 πολύ, 13 αρκετά, 12 λίγο και 6 δεν έμειναν καθόλου ευχαριστημένοι.

Διάγραμμα 75: Αξιολόγηση Advanced text search

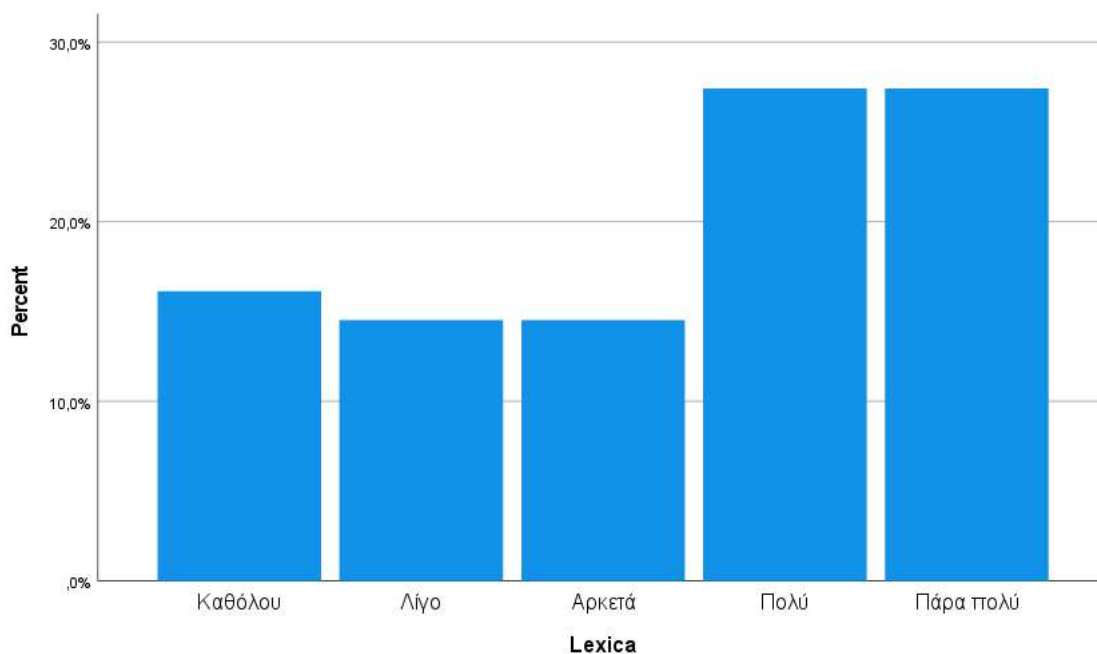
Το εργαλείο Browse αξιολογήθηκε από 61 χρήστες, 14 εκ των οποίων δηλώνουν πάρα πολύ ευχαριστημένοι, άλλοι 15 πολύ, 8 αρκετά, 16 λίγο και άλλοι 8 καθόλου.

Διάγραμμα 76: Αξιολόγηση Browse

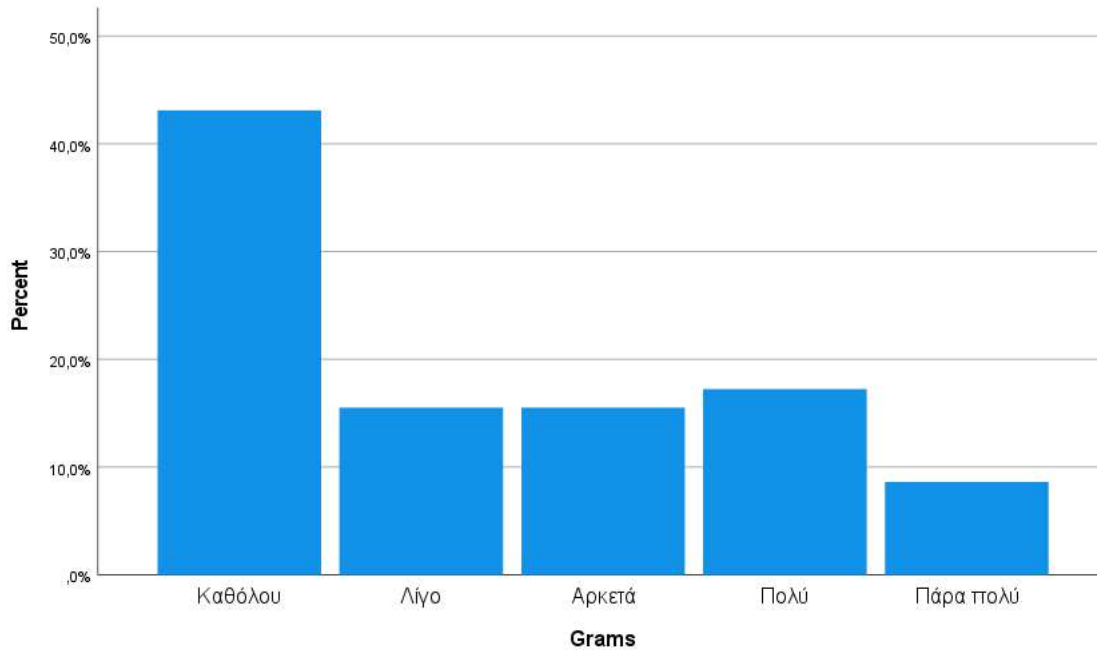
Το Lexica αξιολόγησαν 66 συμμετέχοντες. Οι 19 είναι πάρα πολύ ευχαριστημένοι από αυτό, οι 23 πολύ, οι 9 αρκετά, 7 λίγο και 7 καθόλου.

Διάγραμμα 77: Αξιολόγηση Lexica

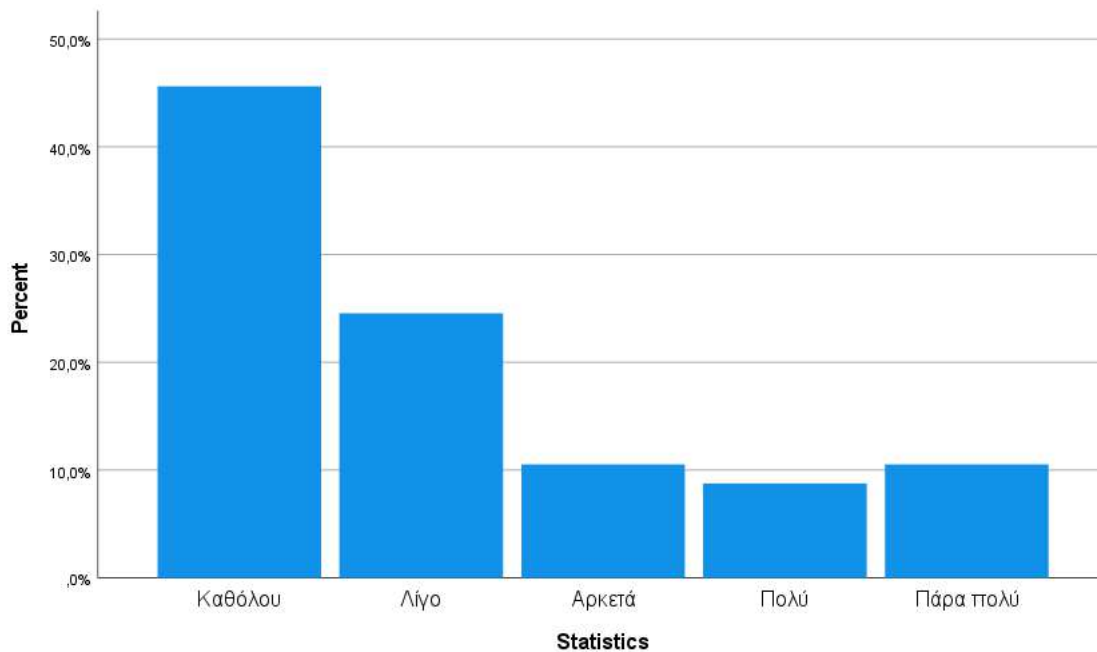
Μόνο 58 χρήστες αξιολόγησαν το Grams. Οι 4 από αυτούς έμειναν απόλυτα ευχαριστημένοι, οι 8 πολύ, 10 αρκετά, 9 λίγο και 27 καθόλου.

Διάγραμμα 78: Αξιολόγηση Grams

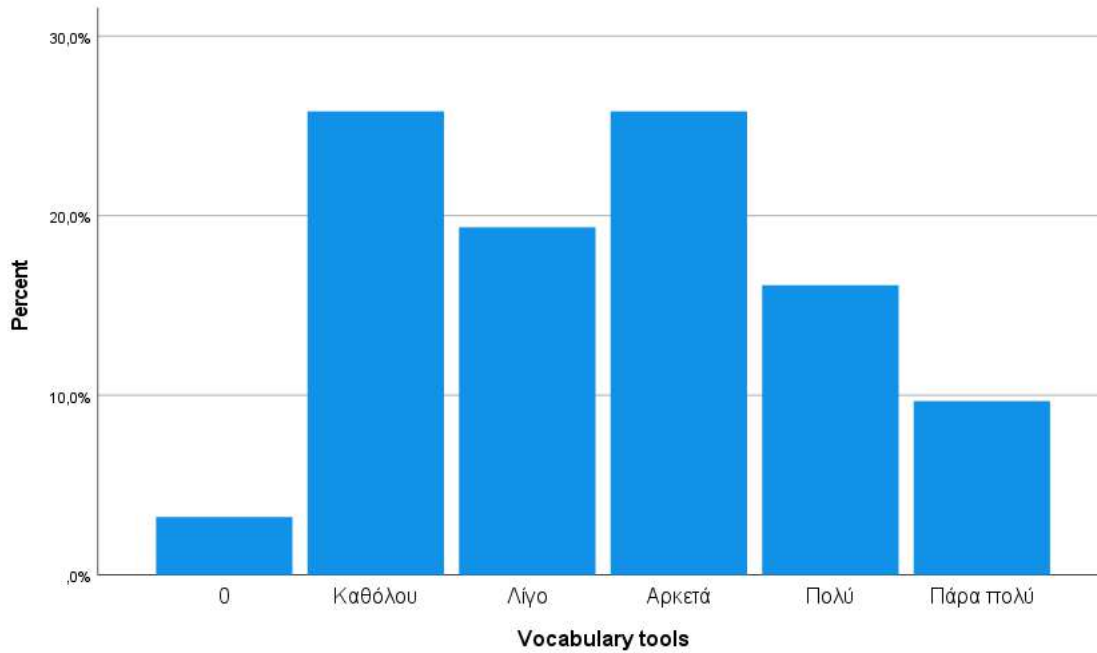
Ποικίλουν και οι απαντήσεις που δόθηκαν για το εργαλείο Statistics με τους 27 από τους 58 να δηλώνουν καθόλου ευχαριστημένοι, 15 λίγο, άλλοι 7 αρκετά, 6 χρήστες τσέκαραν την επιλογή «πολύ» και μόνο 3 δηλώνουν πάρα πολύ ευχαριστημένοι.

Διάγραμμα 79: Αξιολόγηση Statistics

Τέλος, 61 ερωτώμενοι έχουν χρησιμοποιήσει και αξιολόγησαν το Vocabulary tools. Από αυτούς, 8 έμεινα πάρα πολύ ικανοποιημένοι, 10 πολύ, 16 αρκετά, 14 λίγο και 12 καθόλου.

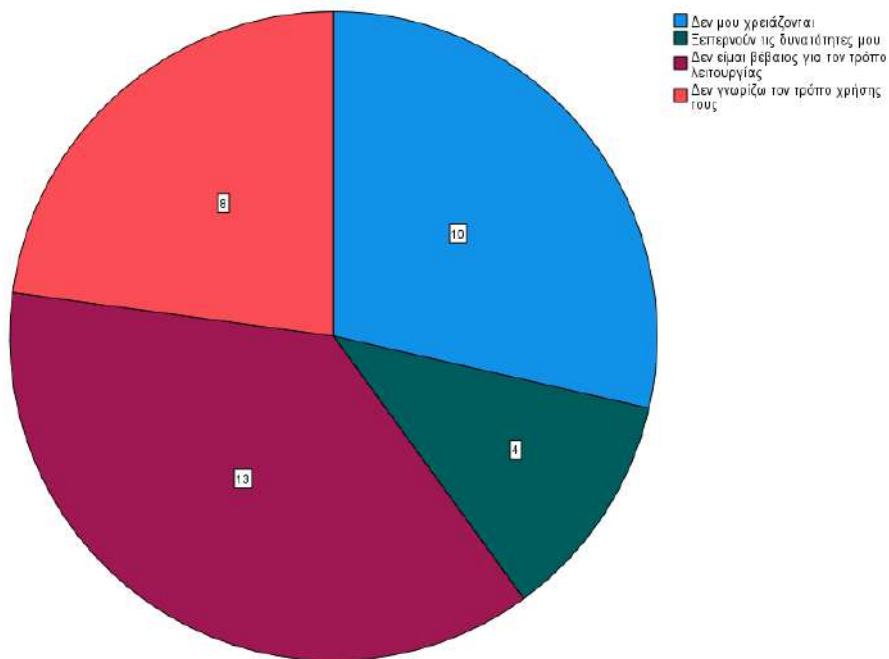
Διάγραμμα 80: Αξιολόγηση Vocabulary tools

Ένα από τα ζητήματα που επιδιώκουμε να διερευνηθεί μέσω της συγκεκριμένης έρευνας κατά πόσο οι χρήστες χρησιμοποιούν όλα τα εργαλεία που προσφέρει το TLG και εκμεταλλεύονται τις δυνατότητες τους.

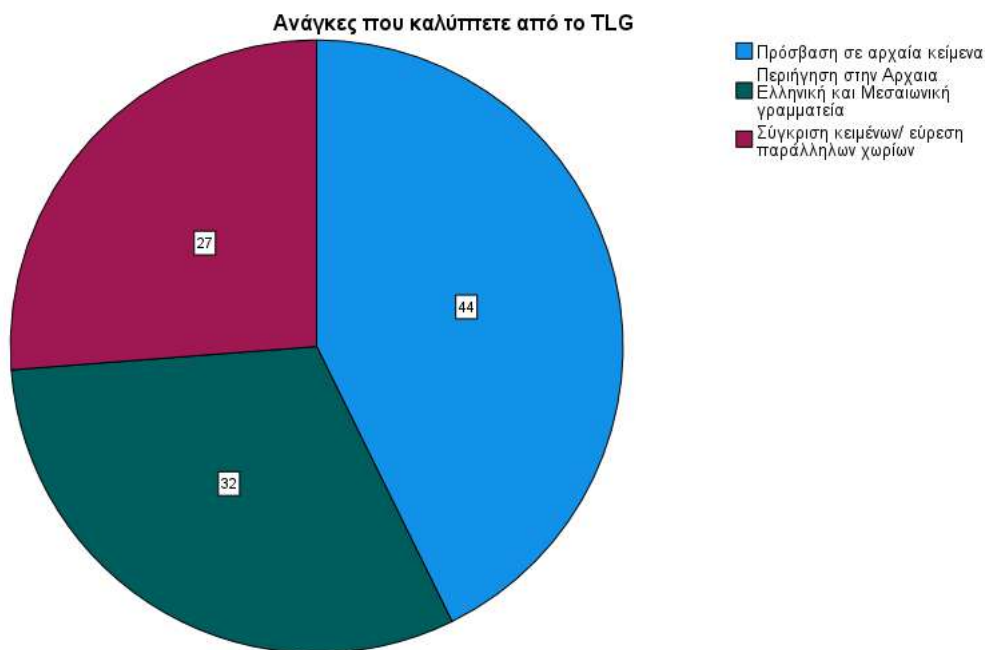
Το σχεδιάγραμμα 83 παρουσιάζει τους λόγους για τους οποίους οι συμμετέχοντες δεν εκμεταλλεύονται όλες τις δυνατότητες του. Η ποικιλομορφία στις απαντήσεις του δείγματος είναι φανερή. Ωστόσο οι περισσότεροι δεν είναι βέβαιοι για τον τρόπο λειτουργίας των εργαλείων του TLG και γι αυτό δεν τα χρησιμοποιούν. Επίσης μεγάλος είναι ο αριθμός όσων υποστηρίζουν ότι δεν γνωρίζουν των τρόπο χρήσης τους αλλά και ότι δεν τους χρειάζονται. Ελάχιστοι υποστηρίζουν ότι ο τρόπος χρήσης τους ξεπερνά τις δυνατότητες τους.

Διάγραμμα 81: Λόγοι που δεν χρησιμοποιήθηκαν άλλα εργαλεία του TLG

Οι ανάγκες οι οποίες καλύπτονται από το TLG προβάλλονται στο ακόλουθο γράφημα. Η πρόσβαση σε αρχαία κείμενα είναι ο βασικός λόγος χρήσης του, ακολουθεί η πρόσβαση σε κείμενα Ελληνικής και Μεσαιωνικής γραμματείας και τελευταία στην επιλογή είναι η σύγκριση κειμένων και η εύρεση παράλληλων χωριών.

Διάγραμμα 82. Ανάγκες που καλύπτετε από το TLG

Τέλος, το ερωτηματολόγιο ολοκληρώνεται ζητώντας από όσους συμμετέχοντες το επιθυμούν να περιγράψουν πώς θα θέλανε να δούνε στο μέλλον τα ψηφιακά εργαλεία στην επιστήμη τους. Όπως

φαίνεται από τις απαντήσεις επιθυμούν περισσότερα ψηφιακά εργαλεία, εύκολα στη χρήση και την πρόσβαση, πλούσια σε υλικό και συνεχώς εξελισσόμενα. (Παράρτημα 6).

13 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να παρουσιαστούν ερευνητικά και διδακτικά ψηφιακά εργαλεία που απευθύνονται στην ακαδημαϊκή κοινότητα της βυζαντινής φιλολογίας και συναφών αντικειμένων, να μελετηθεί η χρησιμότητά τους και να εξεταστεί ο βαθμός αξιοποίησης τους από ερευνητές της αρχαίας ελληνικής και βυζαντινής φιλολογίας.

Στο πρώτο μέρος παρουσιάστηκαν ομαδοποιημένα ψηφιακά εργαλεία. Περιγράφηκαν τα βασικά χαρακτηριστικά τους και δόθηκαν γενικές πληροφορίες για αυτά.

Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει την ανάλυση των στατιστικών στοιχείων του ερωτηματολογίου. Από τις απαντήσεις που δόθηκαν διαπιστώθηκε αρχικά, ότι ένα σημαντικό ποσοστό, την εποχή της τεχνολογίας και του διαδικτύου, δεν χρησιμοποιεί ψηφιακά εργαλεία στο διδακτικό ή ερευνητικό του έργο. Επιπλέον, οι παράγοντες ηλικία και τόπος διαμονής σχετίζονται άμεσα με το επίπεδο εξοικείωσης των χρηστών με τα ψηφιακά μέσα. Όπως αναμενόταν οι νεότερες ηλικίες έχουν μεγαλύτερη εξοικείωση και δείχνουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στα ψηφιακά εργαλεία. Επίσης, όσοι διαμένουν στην δυτική Ευρώπη φαίνεται να τα χρησιμοποιούν περισσότερο και με μεγαλύτερη ευχέρεια. Ακόμη, οι απαντήσεις δείχνουν ότι δεν υπάρχει απόλυτη εμπιστοσύνη προς τις νέες τεχνολογίες αλλά είναι ιδιαίτερο το ενδιαφέρον για περαιτέρω εκμάθηση. Ωστόσο, ευκαιρίες για επιμόρφωση στο συγκεκριμένο γνωστικό πεδίο δεν φαίνεται να δίνονται από τα ιδρύματα στη χώρα μας σε αντίθεση με αυτά του εξωτερικού.

Οι ερωτώμενοι στη συνέχεια, αξιολόγησαν ψηφιακά εργαλεία που χρησιμοποιούν. Περισσότερο δημοφιλή είναι τα ψηφιακά λεξικά, τα ψηφιακά βιβλιογραφικά εργαλεία και οι ιστότοποι βιβλιοθηκών. Για τις συγκριμένες κατηγορίες εξέφρασε τη γνώμη του σχεδόν όλο το δείγμα, αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τις χρησιμοποιεί, δίνοντας μάλιστα θετικές βαθμολογίες στην πενταβάθμια κλίμακα. Δεν ισχύει το ίδιο και για τα Portal τα οποία έλαβαν αρνητική κριτική. Επιπλέον, όπως αποδείχθηκε δεν υπάρχει πλήρης κατανόηση και εξοικείωση με το διαδικτυακό περιβάλλον ακόμα και του πιο γνωστού και χρήσιμου εργαλείου των ανθρωπιστικών επιστημών, του TLG. Γενικότερα, χρησιμοποιούν εργαλεία για να καλύψουν συγκεκριμένες ανάγκες, χωρίς να διερευνούν περαιτέρω τις δυνατότητες τους.

Λαμβάνουμε υπόψη ότι υπήρξαν παράγοντες που ενδεχομένως επηρέασαν τα αποτελέσματα που προέκυψαν. Αρχικά, ο τρόπος κυκλοφορίας του ερωτηματολογίου σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά του δείγματος. Είχαν ευκολότερη και άμεση πρόσβαση σε αυτό άτομα που έχουν, έστω σε μικρό βαθμό, επαφή με το διαδίκτυο και τα ψηφιακά μέσα. Επιπλέον, απευθυνθήκαμε πρωτίστως σε κοινό με αντικείμενο τις κλασικές και βυζαντινές σπουδές, επομένως τα είδη των

εργαλείων που είναι χρήσιμα σε αυτούς είναι συγκεκριμένα. Τέλος, δεν θα μπορούσαμε να αποκλείσουμε το ενδεχόμενο οι απαντήσεις που δόθηκαν να μην είναι απόλυτα ειλικρινείς. Δεν θα προκαλούσε έκπληξη εάν αποδεικνύονταν ότι συμμετέχοντες αισθάνθηκαν πιο ασφαλείς αποκρύπτοντας τις πραγματικές επιλογές και προθέσεις τους, είτε δίνοντας απαντήσεις που δεν ισχύουν είτε αφήνοντας αναπάντητες ερωτήσεις.⁷⁴

---

⁷⁴Marco Morucci, Sally Symington, (2015),The Shy Tory: A credible hypothesis or mediatic oversimplification?

14 ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Η παρούσα έρευνα διεξάγεται στο πλαίσιο εκπόνησης πτυχιακής εργασίας με τίτλο «Ελληνική Φιλολογία και Ψηφιακά μέσα: διαθέσιμα ψηφιακά εργαλεία και αξιοποίηση τους από την ερευνητική κοινότητα», της Ελένης Ζλατίνη, για την απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών του τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

Οι νέες τεχνολογίες έχουν επιφέρει μεγάλες αλλαγές σε όλους τους τομείς των Ανθρωπιστικών Επιστημών. Με την εισαγωγή και τον σχεδιασμό ψηφιακών εργαλείων για την έρευνα και τη διδασκαλία, οι Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες υποστηρίζουν και συμπληρώνουν τις παραδοσιακές μεθόδους και προάγουν την ενοποίηση τους με τεχνικές που προσφέρονται από τις Τεχνολογίες της Πληροφορικής.

Η συγκεκριμένη έρευνα εστιάζει σε μελετητές και προχωρημένους σπουδαστές των Βυζαντινών Σπουδών, ιδιαίτερα της Βυζαντινής Ελληνικής Λογοτεχνίας, αλλά ορίζουμε τον όρο ευρέως ώστε να περιλαμβάνει έρευνα για την Ύστερη Αρχαιότητα και την Πρώιμη Νεότερη περίοδο. Επιδιώκει να καθορίσει τον βαθμό στον οποίο τα ψηφιακά εργαλεία χρησιμοποιούνται στο μέγιστο των δυνατοτήτων τους και κατά πόσο κρίνονται επαρκή και αξιόπιστα από την ερευνητική κοινότητα.

Έχουμε συμπεριλάβει διάφορες κατηγορίες εργαλείων, καθώς και μεμονωμένες, που χρησιμοποιούνται κυρίως σε λογοτεχνικές μελέτες, αλλά και σε άλλους τομείς για τις πτυχές που σχετίζονται στενά με τη λογοτεχνία (π.χ. παλαιογραφία, παπυρολογία, επιγραφική, ιστορία, αρχαιολογία).

Επιπλέον, το TLG (Thesaurus Linguae Graecae) εξετάζεται πιο συγκεκριμένα, καθώς εμπειρικά αντιληφθήκαμε ότι είναι το πιο συχνά χρησιμοποιούμενο εργαλείο από τους Βυζαντινούς.

Σας προσκαλούμε θερμά να συμμετάσχετε σε αυτήν την έρευνα και να συμβάλετε στη διαμόρφωση της κατανόησής μας για τη χρήση ψηφιακών εργαλείων στους τομείς των Ανθρωπιστικών Επιστημών μας.

Οι συμμετέχοντες καλούνται να συμπληρώσουν αυτό το ερωτηματολόγιο που απαιτεί περίπου 15 λεπτά. Δεν απαιτούνται εξειδικευμένες γνώσεις. Η συμμετοχή είναι εθελοντική, ανώνυμη και δεν θα ζητηθούν προσωπικά στοιχεία που θα μπορούσαν να αποκαλύψουν την ταυτότητά σας. Οι απαντήσεις σας θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς και τα στατιστικά των αποτελεσμάτων θα καταγραφούν στην προαναφερθείσα διατριβή.

Σας ευχαριστούμε για τον χρόνο και τη συμμετοχή σας

---

*Απαιτείται

1. Επιβεβαιώνω ότι είμαι 18 ετών και άνω*

Ναι

Όχι

2. Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε*

18-35

36-55

55 ΚΑΙ ΑΝΩ

3. Ποιος είναι ο τόπος κατοικίας σας;*

Ελλάδα

Ευρώπη

Βόρεια Αμερική

Υπόλοιπος κόσμος

4. Εάν κατοικείτε σε άλλο μέρος του κόσμου παρακαλώ γίνεται πιο συγκεκριμένοι.

---

5. Σε ποια από τις παρακάτω ομάδες ανήκετε;*

Διδακτικό προσωπικό

Ακαδημαϊκοί ερευνητές

Ανεξάρτητος ερευνητής

Υποψήφιος διδάκτωρ

Προπτυχιακός ή Μεταπτυχιακός φοιτητής

6. Με ποιόν από τους παρακάτω τομείς σχετίζεται κυρίως το ερευνητικό/εκπαιδευτικό σας έργο;*

Φιλολογία

Ιστορία

Αρχαιολογία

Θεολογία

Άλλο: _____

7. Ποια χρονική περίοδο αφορά το κυρίως ερευνητικό/διδασκτικό σας έργο;

Κλασική Αρχαιότητα

Ύστερη Αρχαιότητα

Μεσαιωνική περίοδος

Νεοελληνική περίοδος

Άλλο: _____

8. Χρησιμοποιείτε ψηφιακά εργαλεία στο ερευνητικό/εκπαιδευτικό σας έργο; (διευκρινίζουμε ότι εννοούμε εργαλεία έρευνας και όχι ψηφιακά μέσα για την εγγραφή/διάδοση εργασιών όπως το word, το powerpoint, ή εφαρμογές για διαδικτυακές συναντήσεις)*

Ναι

Όχι

9. Αν απαντήσατε ναι στην προηγούμενη ερώτηση, με ποιον τρόπο έχετε συμπεριλάβει τις ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες;

---

10. Ποιο από τα παρακάτω είδη χρησιμοποιείτε περισσότερο (μπορείτε να τσεκάρετε περισσότερες από μια επιλογές)

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

Ψηφιακά βιβλιογραφικά εργαλεία (π.χ. JSTOR, Googlescholar)

Ψηφιακές βιβλιοθήκες(π.χ. TLG, Perseus)

Βάσεις δεδομένων(π.χ. Digital, Pinakes, Trismegistos, PHI)

- Portals και Virtual Research Environments (π.χ. Darial, SPBS, STOA, Digital Classicist with Wiki)
- Ψηφιακά λεξικά(π.χ. Perseus LSJ)
- Ψηφιακές εκδόσεις κειμένου (δεν αναφερόμαστε σε εικόνες ή έντυπες εκδόσεις)
- Εξειδικευμένες εφαρμογές (π.χ. Εφαρμογές για αναγνώριση χειρόγραφου κειμένου, Ανακατασκευή κειμένου, Συλλογή κειμένου/εφαρμογές δημιουργίας στελέχους, Λογισμικό βελτίωσης εικόνων, Λογισμικό ανάλυσης κειμένου).

11. Για ποιους σκοπούς χρησιμοποιείτε ψηφιακά εργαλεία;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Για έρευνα
- Για διδασκαλία
- Για θέματα γενικού ενδιαφέροντος
- Για απόκτηση γενικών γνώσεων

Άλλο: _____

12. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα βασικά πλεονεκτήματα χρήσης ψηφιακών εργαλείων;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Εύρεση πληροφοριών
- Ευκολία στη χρήση
- Ελεύθερη και άμεση πρόσβαση σε δεδομένα
- Δυνατότητα αναζήτησης σε πολλούς διαφορετικούς πόρους
- Απεικόνιση δεδομένων/αποτελεσμάτων

Άλλο: _____

13. Πώς ελέγχετε την αξιοπιστία ενός εργαλείου πριν το χρησιμοποιήσετε;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Από το ίδρυμα φιλοξενίας και τον δημιουργό/δημιουργούς
- Από δημοσιευμένη τεκμηρίωση (π.χ. περιοδικό, άρθρο που περιγράφει το εργαλείο)
- Από το αριθμό επισκεπτών/χρηστών

Άλλο: _____

14. Τι είναι αυτό που σας αποθαρρύνει από το να χρησιμοποιήσετε ένα ψηφιακό εργαλείο;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Δεν δημιουργήθηκε/υποστηρίζεται από γνωστό ίδρυμα
- Δεν συνοδεύεται από ακαδημαϊκές δημοσιεύσεις που εξηγούν το εργαλείο
- Είναι πολύπλοκο στη χρήση/απαιτεί πιο προηγμένες δεξιότητες από τις δικές μου
- Δεν είναι επαρκώς προσαρμοσμένο για το συγκεκριμένο πεδίο σπουδών μου(π.χ. Είναι συγκεκριμένη η γλώσσα και δεν περιλαμβάνει αρχαίες γλώσσες ή δεν περιλαμβάνει δεδομένα από την περίοδο που σπουδάζετε)

15. Πόσο εξοικειωμένοι είστε με την χρήση ψηφιακών εργαλείων/προγραμμάτων;

	1	2	3	4	5	
	☐	☐	☐	☐	☐	
Καθόλου						Πάρα πολύ

16. Κατά τη γνώμη σας, οι τρέχουσες τάσεις της έρευνας εστιάζουν υπερβολικά στις ψηφιακές πτυχές της ανθρωπιστικής έρευνας σε βάρος των παραδοσιακών προσεγγίσεων, ίσως ακόμη και να υπονομεύσουν τη συνέχιση των τελευταίων;

- Ναι
- Όχι
- Δεν γνωρίζω

17. Πιστεύετε ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες κάνουν την έρευνα πιο ποσοτική αντί να επικεντρώνεται σε υψηλότερες πνευματικά προσεγγίσεις;
- Ναι
- Όχι
- Δεν γνωρίζω
18. Τα ψηφιακά εργαλεία και μέσα μπορούν να αντικαταστήσουν τις παραδοσιακές μεθόδους στην αποθήκευση και την αρχειοθέτηση σημαντικού υλικού;
- Ναι
- Όχι
- Δεν γνωρίζω
19. Παραπέμπετε τακτικά ψηφιακές πηγές στις δημοσιεύσεις σας;
- Ναι
- Όχι
- Τις χρησιμοποιώ αλλά στη συνέχεια παραπέμπω την έντυπη έκδοσή τους, όποτε είναι διαθέσιμη
20. Θα επιλέγατε/έχετε δημοσιεύσει ποτέ την έρευνά σας αποκλειστικά σε ψηφιακή μορφή αν είχατε την επιλογή να τη δημοσιεύσετε σε έντυπη μορφή;
- Ναι
- Όχι
- Δεν γνωρίζω

21. Πώς νιώθετε για την ελεύθερη πρόσβαση σε ψηφιακά ερευνητικά εργαλεία;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Είναι απαραίτητη. Η τεχνολογία έχει να κάνει με την προσβασιμότητα
- Είναι εμπόδιο, αλλά καταλαβαίνω τα ζητήματα βιωσιμότητας για τα ιδρύματα φιλοξενίας
- Προσθέτοντας το κόστος για πολλά εργαλεία, είναι προσιτό για εμένα/το ίδρυμά μου και δεν νιώθω αποκλεισμένος από ερευνητικούς πόρους
- Το υβριδικό μοντέλο (δωρεάν πρόσβαση στις κύριες λειτουργίες και πληρωμή που απαιτείται για πιο εξειδικευμένα χαρακτηριστικά) που υιοθετήθηκε από πολλά ιδρύματα είναι μια δίκαιη λύση

22. Πιστεύετε ότι οι δεξιότητές σας (ή η έλλειψή τους) στη χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας παίζουν ρόλο στο αποτέλεσμα της έρευνάς σας;

- Ναι
- Όχι
- Δεν γνωρίζω

23. Έχετε λάβει κάποια εκπαίδευση στη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας σε ακαδημαϊκό πλαίσιο;

- Ναι
- Όχι
- Δεν γνωρίζω

24. Θεωρείτε ότι το ίδρυμα σας προωθεί ικανοποιητικά την προσωπική σας εξέλιξη σε θέματα τεχνολογίας;

- Ναι
 Όχι
 Δεν γνωρίζω

25. Εάν ναι, εκμεταλλεύεστε τις ευκαιρίες που σας δίνει;

- Ναι
 Όχι
 Δεν γνωρίζω

26. Θα επιθυμούσατε να έχετε περισσότερες ευκαιρίες επιμόρφωσης;

- Ναι
 Όχι
 Δεν γνωρίζω

ΧΡΗΣΗ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ

27. Ποια από τα παρακάτω ψηφιακά λεξικά έχετε χρησιμοποιήσει και πόσο χρήσιμα ήταν;

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
TLG Lexica	☐	☐	☐	☐	☐
Perseus LSJ	☐	☐	☐	☐	☐
Suda On Line	☐	☐	☐	☐	☐
Lexikon zur byzantinischen Gräzität	☐	☐	☐	☐	☐
DIAL--G	☐	☐	☐	☐	☐
Άλλο	☐	☐	☐	☐	☐

28. Εάν έχετε επισκεφτεί κάποιο άλλο ψηφιακό λεξικό παρακαλώ αναφέρετε ποιο.

_____

29. Πόσες φορές το μήνα κατά μέσο όρο χρησιμοποιείτε ψηφιακά λεξικά;

- Ποτέ
- Μια φορά
- Κάθε εβδομάδα
- Δυο φορές την εβδομάδα
- Κάθε μέρα

30. Υπάρχει κάτι που θα αλλάζατε στα εργαλεία αυτά;

Ναι

Όχι

31. Εάν τσεκάρατε την επιλογή "Ναι" παρακαλώ γίνετε πιο συγκεκριμένοι;

---

32. Ποιο από τα παρακάτω ψηφιακά βιβλιογραφικά εργαλεία έχετε χρησιμοποιήσει και πόσο ικανοποιημένοι μείνατε;

Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα πολύ

JSTOR

BREPOLIS

Past Masters

Brill

Project MUSE

Oxford Bibliographies

Atlas

Google Scholar

Google Books

Άλλο

33. Χρησιμοποιείτε τακτικά κάποιο άλλο βιβλιογραφικό εργαλείο; Αν ναι αναφέρετε ποιό.

---

34. Πόσες φορές το μήνα κατά μέσο όρο επισκέπτεστε ψηφιακά βιβλιογραφικά εργαλεία;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Ποτέ
- Μια φορά
- Κάθε εβδομάδα
- Δυο φορές την εβδομάδα
- Κάθε μέρα

35. Σας αρκεί η χρήση αυτών για να ολοκληρώσετε μια μελέτη σας;

- Ναι
- Όχι, χρειάζεται να επισκεφτώ και βιβλιοθήκη για να ολοκληρώσω την έρευνα μου

36. Χρησιμοποιείτε ιστότοπους φυσικών βιβλιοθηκών;

- Ναι
- Όχι
- Εάν είναι δυνατό προτιμώ να πηγαίνω στην βιβλιοθήκη

37. Ποια από τις παρακάτω βάσεις δεδομένων έχετε χρησιμοποιήσει και πόσο ικανοποιημένοι μείνατε;

Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα
πολύ

Pinakes

Data base of Greek epigrams

Papyri.info

Trismegistos

Digital

Η Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα

Άλλη

---

38. Εάν τσεκάρατε την επιλογή "Άλλη" παρακαλώ αναφέρετε ποια/-ες έχετε επισκεφτεί.

---

39. Θα επιθυμούσατε επιπλέον λειτουργίες στη βάση δεδομένων που χρησιμοποιήσατε;

Ναι

Όχι

Δεν γνωρίζω

40. Εάν απαντήσατε "ΝΑΙ" τι θα προτεινάτε;

---

41. Ποια από τα παρακάτω Portals έχετε χρησιμοποιήσει και πόσο ικανοποιημένοι μείνατε;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Dariah SPBS	☐	☐	☐	☐	☐
SPBS	☐	☐	☐	☐	☐
Proquest	☐	☐	☐	☐	☐
The hub of specific library	☐	☐	☐	☐	☐
ACM (Association for Computing Machinery)	☐	☐	☐	☐	☐
Άλλο	☐	☐	☐	☐	☐

42. Εάν τσεκάρατε την επιλογή "Άλλο" γίνεται πιο συγκεκριμένοι.

_____

43. Έχετε χρησιμοποιήσει ποτέ κάποια από τις παρακάτω εξειδικευμένες εφαρμογές και πόσο κάλυψαν τις απαιτήσεις σας;

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Transkribus Pythia	☐	☐	☐	☐	☐
TEI/EpiDoc	☐	☐	☐	☐	☐
Collatex	☐	☐	☐	☐	☐
Άλλη	☐	☐	☐	☐	☐

44. Εάν έχετε χρησιμοποιήσει κάποια άλλη παρακαλώ αναφέρετε την εμπειρία σας.

---

45. Έχετε γνώση κωδικοποίησης (προγραμματισμό ή σήμανση κειμένου);

- Καθόλου
- Γνωρίζω τα βασικά, αλλά δεν μπορώ να γράψω κώδικα
- Μπορώ να γράφω απλά προγράμματα ή σήμανση κειμένου
- Έχω αρκετά καλή γνώση
- Έχω άριστη γνώση

46. Θα ήσασταν πρόθυμοι να μάθετε/βελτιώσετε τις δεξιότητές σας στην κωδικοποίηση;

- Ναι
- Όχι
- Δεν γνωρίζω

47. Γιατί Ναι/Όχι;

---

48. Έχετε χρησιμοποιήσει ποτέ κάποιο από παρακάτω προγράμματα για δημιουργία κριτικών εκδόσεων;

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Classical Text Editor	☐	☐	☐	☐	☐
Collatex	☐	☐	☐	☐	☐
LaTex- reledmac	☐	☐	☐	☐	☐

49. Χρησιμοποιείτε κάποιο άλλο πρόγραμμα;

_____

50. Θεωρείτε ότι γνωρίζετε/χρησιμοποιείτε όλα τα διαθέσιμα για την έρευνα σας εργαλεία και ότι αξιοποιείτε όλες τις επιμέρους λειτουργίες τους;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
- Όχι, δεν μου χρειάζονται
- Όχι, δεν γνωρίζω όλες τους τις δυνατότητες

51. Χρησιμοποιείτε την Wikipedia;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
- Όχι

TLG

53. Πόσες φορές το μήνα κατά μέσο όρο χρησιμοποιείτε το TLG;*

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Ποτέ
- Μια φορά
- Κάθε εβδομάδα
- Δυο φορές την εβδομάδα
- Κάθε μέρα

Εάν η απάντησή σας ήταν "ποτέ" μην συνεχίζετε στις επόμενες ερωτήσεις.

54. Για ποιους από τους παρακάτω σκοπούς χρησιμοποιήσατε το TLG;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- Έρευνα
- Διδασκαλία
- Θέματα γενικού ενδιαφέροντος

Άλλο: _____

55. Θεωρείτε ότι εκμεταλλεύεστε πλήρως τις δυνατότητες που προσφέρει σαν εφαρμογή το TLG;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- Ναι
- Όχι, θα ήθελα να μπορώ να χρησιμοποιώ περισσότερες λειτουργίες

56. Ποια από τα εργαλεία του έχετε χρησιμοποιήσει και πόσο χρήσιμο σας φάνηκε;

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Canon Search	☐	☐	☐	☐	☐
Simple text search	☐	☐	☐	☐	☐
Proximity text search	☐	☐	☐	☐	☐
Advanced text search Browse	☐	☐	☐	☐	☐
Lexica	☐	☐	☐	☐	☐
Statistics	☐	☐	☐	☐	☐
Grams	☐	☐	☐	☐	☐

57. Εάν υπάρχουν εργαλεία που δεν χρησιμοποιείτε, ποιος είναι ο λόγος;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

Δεν μου χρειάζονται

Ξεπερνούν τις τεχνολογικές μου δυνατότητες

Δεν είμαι βέβαιος για τον τρόπο λειτουργίας τους

Δεν γνωρίζω τον τρόπο χρήσης τους

Άλλο: _____

58. Ποιες από τις παρακάτω ανάγκες καλύπτετε από το TLG;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

Πρόσβαση στα κείμενα αρχαίας ελληνικής γραμματείας

Περιήγηση/αναζήτηση στην Αρχαία Ελληνική και Μεσαιωνική γραμματεία

Σύγκριση κειμένων/εύρεση παράλληλων χωρίων

Άλλο: _____

59. Πώς θα θέλατε να δείτε στο μέλλον τα ψηφιακά εργαλεία στην επιστήμη σας;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Μενεξές, Γ. (2008/09), «Η Έρευνα με ερωτηματολόγιο», Εισήγηση που παρουσιάστηκε στο μάθημα Μεθοδολογία Έρευνας Ι, για το Μεταπτυχιακό πρόγραμμα *Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης: ένα σχολείο για όλους*, Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, ΔΠΘ, Θεσσαλονίκη

Μενεξές, Γ. (2014). Εμπειρική Έρευνα, διαλέξεις στο πλαίσιο των μαθημάτων *Μεθοδολογία Έρευνας, Μεθοδολογία Έρευνας για τους σκοπούς ΣΥΕΕΠ: Στατιστική και Έρευνα και Εκπαιδευτική Έρευνα*, Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, ΔΠΘ, Θεσσαλονίκη

Μενεξές, Γ. και Οικονόμου, Α. (2016) Κανόνες και Οδηγίες για τον Σχεδιασμό και την Σύνταξη Ερωτηματολογίου, σελ. 5-14, Θεσσαλονίκη, Ανακτήθηκε από: <https://users.auth.gr/gmenexes/docs/TE1.pdf>

Πόλκας, Λ. (2002). Υπολογιστές και Αρχαιογνωσία: Το παράδειγμα του Περσέα, *Ο Πολίτης*, τεύχος 100, σελ.31-38. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.epea.gr/content/content/files/perseus.pdf>

Ρόντος, Κ. και Παπάνης, Ε. (2007), Οι Τεχνικές του Καλού Ερωτηματολογίου Ανακτήθηκε από: http://epapanis.blogspot.gr/2007/09/blogpost_1084.html

Φίλιας, Β. (1996). Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα: Gutenberg.

Ayers, L. E. (1990), *History of Hypertext*, Ανακτήθηκε από: <http://www.vcdh.virginia.edu/Ayers.OAH.html>

Bagnall, R. S. (2016), *Materializing Ancient Documents*, Deadalus, The MIT Press, σελ. 80

Burdick, A., Drucker J., Lunenfeld P., Presner T., Schnapp J., (2012). *Digital Humanities*, *The MIT Press*, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge

Crane, G. (1996). Building a digital library: The Perseus Project as a case study in the humanities, *In Proceedings of the first ACM international conference on Digital libraries*, (σελ. 3-10)

Digital Humanities Needs Assessment Working Group: Harriett Green κ.ά, (2017), *Scholarly Commons Digital Humanities Needs Assessment Study. (Report)*. Urbana Champaign, University of Illinois. Ανακτήθηκε από: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/100081/Final_DHNeedsAssessment_Report.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Dougherty, J. and Nawrotzki, K. (2013) Is (Digital) History More than an Argument about the Past? Στο *Sherman Dorn Writing History in the Digital Age* (σελ. 21-34).

University of Michigan Press, Digital culture books. Ανακτήθηκε από: <https://www.jstor.org/>

Dubis M. (2004), Web access to the Thesaurus Linguae Graecae: *A digital library of Greek literature*, Journal of Religious and Theological Information, The Haworth Press, σελ. 3-9.

Dunning A. N. J. (2019). Reledmac. Typesetting technology-independent critical editions with LaTeX, Bodleian Library, University of Oxford. (σελ.2)

Ebersbach, A. (2008) Wiki: *web collaboration*, Springer, Science and Business Media. (σελ. 20-109)

Finkel, R., & Hutton W., & Rourke, P., & Scaife, R., & Vandiver, E. (2019), The SudaOn Line. Ανακτήθηκε από: <https://www.cs.uky.edu/~raphael/sol/sol-html/index.html>

Krosnick, J. A. (1999), Survey Research, Annual Review of Psychology, ProQuest Research Library. (σελ.537)

Krosnick, J. A. και Presser, S. (2010), Question and Questionnaire Design. Στο James D. Wright και Marsden, P. V. *Handbook of Survey Research*, Second Edition (σελ.264-300), University of Maryland, Bingley,UK: Emerald Group Publishing,

Lindzey, G. G. και Guest, L. (1951) To repeat – Check lists can be dangerous. Public Opinion Quarterly. (σελ. 355–358)

Marchionini, G., Crane, G., (1994). Evaluating hypermedia and learning: Methods and results from the Perseus Project, *ACM Transactions on Information Systems (TOIS)*. (σελ. 9)

Marco Morucci and Sally Symington, (2015). The Shy Tory: A credible hypothesis or mediatic oversimplification?, by The Constitution Unit, Ανακτήθηκε από: <https://constitutionunit.com/2015/06/04/the-shy-tory-a-credible-hypothesis-or-mediatic-oversimplification/>

Nelson, R. (2010). Audiences and Arguments for Digital History. Ανακτήθηκε από: <http://chnm2010.thatcamp.org/04/19/audiences-and-arguments-for-digital-history/>

Roy Rosenzweig, (2006), Can History Be Open Source? Wikipedia and the Future of the Past, *The Journal of American History* Volume 93, Number 1, (σελ. 117-146)

Schuman, H., & Presser, S. (1981). Questions and answers in attitude surveys: Experiments on question form, wording and context, New York: Academic Press.

Siemens, L. (2013), DHQ: Digital Humanities Quarterly, *Developing Academic Capacity in Digital Humanities: Thoughts from the Canadian Community*, University of Victoria. Ανακτήθηκε από: <https://www.academia.edu/>

Smith, D. A., Rydberg-Cox, J. A., Crane, G. R., (2000). The Perseus Project: A digital library for the humanities, *Literary and Linguistic Computing*, vol. 15, issue 1, Tufts University, Medford, USA (σ.15-25)

Straumshein, C. (2014), Digital Humanities Bubble. Ανακτήθηκε από: <https://www.insidehighered.com/>

Trevor J. Blank (2017), Folklore and the Internet ,Vernacular Expression in a Digital World, , University Press of Colorado, Utah State University Press. (σελ. 123-158)

Ulliot, M. (2013). Review Essay: Digital Humanities Projects, The University of Chicago Press on behalf of the Renaissance Society of America, *Renaissance Quarterly*. (σελ. 937-947)

Vannette, D. L. (2014), Questionnaire Design: Theory and Best Practices, Maximizing The Reliability and Validity of Survey Data Collection, Institute for Research in the Social Sciences Computational Social Science Workshop, Stanford University, Ανακτήθηκε από: https://iriss.stanford.edu/sites/g/files/sbiybj6196/f/questionnaire_design_1.pdf

Westerman, W. (2017), Folklore and the Internet, Epistemology, The Sociology of Knowledge, and the Wikipedia Userbox Controversy, (σελ. 147)

Willie Van Peer, Hakemulder F., Zyngier S. (2012) Scientific Methods of the Humanities, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/ Philadelphia

ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

https://www.gale.com/binaries/content/assets/gale-us-en/primary-sources/digital-scholar-lab/primary_sources_academic_digital_scholar_lab_white_paper.pdf

<https://pinakes.irht.cnrs.fr/presentation.html>

<https://manuscripts.hypotheses.org/4097>

<https://www.trismegistos.org/ldab/about.php>

https://aboutbrepolis.files.wordpress.com/2020/10/catalogue_brepolis_2021_lores.pdf

<https://patrologiagraeca.org/patrologia/en/patrologia-graeca.html>

<https://www.oeaw.ac.at/en/imafo/research/byzantine-research/communities-and-landscapes/euchologia-project>

<https://www.libraries.rutgers.edu/databases/imb>

<https://about.brepolis.net/international-bibliography-of-humanism-and-the-renaissance-ibhr/>

<https://www.romansociety.org/>

<https://ics.sas.ac.uk/>

<http://www.nlx.com/home>

<https://about.jstor.org/>

<https://brill.com/>

<https://muse.jhu.edu/>

<https://www.oxfordbibliographies.com/>

<http://www.brepols.net/Pages/BrowseBySeries.aspx?TreeSeries=BAMAT>

<https://www.csad.ox.ac.uk/>

<https://applejack.science.ru.nl/passimproject/>

<https://www.nlg.gr/collection/cheirografa-kai-omoiotipa/>

<https://www.uni-heidelberg.de/fakultaeten/philosophie/zaw/papy/papyrologie.html>

<https://www.uni->

[heidelberg.de/fakultaeten/philosophie/zaw/papy/projekt/digitalisierung.html](https://www.uni-heidelberg.de/fakultaeten/philosophie/zaw/papy/projekt/digitalisierung.html)

<https://www.lib.cam.ac.uk/collections/departments/manuscripts-university-archives/subject-guides/medieval-manuscripts/polonsky>

<https://library.harvard.edu/collections/papyri-houghton-library>

<https://beinecke.library.yale.edu/about-collections>

<https://books.google.com/intl/en/googlebooks/about/index.html>

[“Where these books come from?”](#)

<https://archive.org/about/>

<https://www.ebsco.com/about>

<https://www.oeaw.ac.at/en/byzantine-research/language-text-and-script/language-use-and->

[literature/lexicography/#:~:text=The%20Lexikon%20zur%20byzantinischen%20Gr%C3%A4zistik%20%28LBG%29%2C%20a%20dictionary,%E2%80%93%20Jones%20and%20on%20Lampe%E2%80%93%20Patristic%20Greek%20Lexicon.](https://www.oeaw.ac.at/en/byzantine-research/language-text-and-script/language-use-and-literature/lexicography/#:~:text=The%20Lexikon%20zur%20byzantinischen%20Gr%C3%A4zistik%20%28LBG%29%2C%20a%20dictionary,%E2%80%93%20Jones%20and%20on%20Lampe%E2%80%93%20Patristic%20Greek%20Lexicon.)

<https://collatex.net/>

<https://scholar.google.com/intl/en/scholar/help.html#general>

<https://www.greek-language.gr/greekLang/index.html>

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%B1>

<https://www.dariah.eu/about/dariah-in-nutshell/>

<https://digital.bodleian.ox.ac.uk/about/>

https://en.wikipedia.org/wiki/ProQuest#cite_note-InfoToday-1

<https://dl.acm.org/>

<https://www.history.ox.ac.uk/oxford-centre-byzantine-research>

<https://www.byzantium.ac.uk/about-us/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Τρόπος χρήσης ψηφιακών εργαλείων.

- Διδάσκω στο "Κείμενα και Πολιτισμός", καθώς και στο Προπτυχιακό Πρόγραμμα του ΤΕΦ του ΔΠΘ, και χρησιμοποιώ στο μάθημα ψηφιακά εργαλεία.
- Ψηφιακές βιβλιοθήκες, ψηφιακά βιβλιογραφικά εργαλεία
- Αξιοποίηση των βιβλιογραφικών βάσεων και βάσεων δεδομένων, προγραμμάτων μεταγραφής χειρογράφων και κριτικής έκδοσης κειμένων καθώς και χρήση κειμενικών βάσεων, όπως TLG, PackardHumanitiesDatabase of Inscriptions
- Through the project I work in
- idk
- Βάσεις δεδομένων και κειμένων, επεξεργαστή εικόνας (για ανάγνωση παπύρων, HIERAX), βάση κειμένων για παλαιογραφικές παρατηρήσεις (PAPPal)
- Είναι απαραίτητο να ξέρεις να χρησιμοποιείς ψηφιακά εργαλεία για να κάνεις έρευνα.
- Χρήση και συμμετοχή στη βελτίωση ψηφιακών εργαλείων στη διδακτική διαδικασία και στην έρευνα.
- I don't really work in digital humanities (though I've collaborated with people who do) - but I was introduced to some digital research tools as a student (e.g. an early version of the TLG), and I'm generally computer literate and keep a look-out for tools which can be helpful to me.
- Through colleagues
- Χρήση ψηφιακών εργαλείων για αναζήτηση βιβλιογραφίας.
- I learned about digital tools and attended classes for their use during my PhD
- στην έκδοση βυζαντινών κειμένων, στην περιγραφή χειρογράφων
- Μέσω TLG, ψηφιακές βιβλιοθήκες
- Αναζήτηση στο TLG

- Προβολή Διαδικτυακών τόπων και εργαλείων όπως το TLG, Χρήση online τραπεζών δεδομένων και ψηφιακών βιβλίων, άρθρων κλπ.
- Διδασκαλία εξειδικευμένων μαθημάτων ψηφιακών ανθρωπιστικών επιστημών
- Κυρίως χρησιμοποιώ ψηφιακά λεξικά (Perseus και LSJ)
- Εκτός από φοιτήτρια εργάζομαι και σαν εκπαιδευτικός και χρησιμοποιώ διάφορα μέσα στα μαθήματά μου.
- Αναζήτηση Υλικού

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Άλλα λεξικά που χρησιμοποιούνται από τους ερωτηθέντες.

- https://lsj.gr/wiki/Main_Page
- Perseus LSG
- Kyprianos
- Logeion
- Diogenes
- Κριαράς online
- Trismegistos, papyri.info
- Gaffiot
- Thesaurus Linguae Aegyptiae: <https://aaew.bbaw.de/tla/index.html>
- Lampe, Bauer/Aland, Λεξικό Τριανταφυλλίδη
- Lexigram
- Crum Coptic Dictionary, Lampe
- DDBDP
- The Thesaurus Linguae Aegyptiae
- Logeion; Coptic Dictionary Online
- https://lsj.gr/wiki/Main_Page (wiki of LSJ)
- coptic-dictionary.org/
- papyri.info
- New Fachwörterbuch
- Logeion

- greek-language.gr
- <https://coptic-dictionary.org/>
- Various translations and transcribing tools
- <https://www.dukhrana.com/>
- Epitome of the KriarasDictionary
- DGE through TLG, Authenrieth and Slater through Perseus

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

Όσα θα άλλαζαν στα ψηφιακά λεξικά

- Προσβασιμότητα, ενημέρωση
- Θα ήθελα να υπάρχει και νεοελληνική μετάφραση
- Βελτιστοποιημένες τεχνικές αναζήτησης
- Have them all open source and free of charge
- Accessible to Egyptian students in Arabic
- I would love to see Greek dictionaries be as useful as Latin dictionaries - showing declensions, etc.
- Greater functionality in searching for words, eg being able to search definitions, being able to search using a modern Greek keyboard, and access to local variants eg Cypriot, Cretan etc
- Cyrillic and Old Slavic as a language and alphabet
- browse nearby entries
- The Suda Online needs a more permanent host.
- Adding a digitalworkenviroment

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

Όσα θα ήθελαν από τις βάσεις δεδομένων που χρησιμοποιούν.

- Access to photos
- Θα ήθελα περαιτέρω διασύνδεση με άλλες βάσεις.
- Να διευκολύνει περισσότερο τους χρήστες
- Clearer manuscripts helpmarkindication

- Greater searching functions, easier cross referencing, more clear presentation of results
- Chronological classification in Papyri.info
- Semanticquery
- Open access to datasets, API; alternatively, open statistics and visualization for database material
- Most works in the databases are not in TLG
- More search functions

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5

Επιθυμία για γνώση κωδικοποίησης

- Διότι η κωδικολογία δεν είναι το γνωστικό μου αντικείμενο
- Θεωρώ σημαντική την τεχνολογία στην προώθηση κι εξέλιξη των ανθρωπιστικών επιστημών και θα ήθελα να βελτιώσω τις γνώσεις μου στην κωδικοποίηση και γενικά σε όσα μπορεί να προσφέρει ο H/Y, ώστε να μπορώ να επεμβαίνω πιο άμεσα στα εργαλεία που χρησιμοποιώ.
- Μπορεί να είναι χρήσιμο
- I am not currently conducting research for which I would like to be able to write code, but in principle it's a skill I would be interested in acquiring...some time when I have more time...
- It seems useful in many aspects
- Δεν επιθυμώ
- Markup is useful to implement researches in ancient texts
- είναι ζήτημα επιβίωσης των φιλολογιών
- Για να γίνω πιο ανταγωνιστική στον τομέα μου.
- Γιατί θεωρώ απαραίτητη τη γνώση της κωδικοποίησης στη σύγχρονη εποχή που ζούμε.
- Με την πρόοδο της τεχνολογίας είναι απαραίτητο, για να καλύψω ενδεχόμενες ανάγκες που θα υπάρξουν.
- Για να μπορέσω να ανταπεξέλθω στο ερευνητικό μου έργο χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα εργαλεία κωδικοποίησης
- Για μεγαλύτερη πρόσβαση σε εργαλεία και στην παραμετροποίησή τους

- Γιατί το θεωρώ αναγκαίο εργαλείο στις μέρες μας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6

Πώς θα θέλατε να δείτε στο μέλλον τα ψηφιακά εργαλεία στην επιστήμη σας;

- Περισσότερο χρηστικά
- Ελεύθερα ψηφιοποιημένα τα κείμενα, τα λεξικά, τα χειρόγραφα για όλους.
- Να αξιοποιούνται κι όλοι/όλες να έχουμε καλύτερη γνώση διαχείρισής τους.
- I have no idea
- Θα ήθελα να πολλαπλασιαστούν τα ψηφιακά εργαλεία. Είναι πολύ χρήσιμα, κυρίως όταν οι βιβλιοθήκες είναι κλειστές.
- Improvements in scholarly accuracy, keeping pace with new search capabilities. For the benefits of one type of scholarly accuracy in a digital humanities context, see e.g. <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-03481620/document>
- They should be progressively in open access
- Βρισκόμαστε σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο, αλλά η ευκολότερη πρόσβαση και απόκτηση των εργαλείων αυτών, υπό την αρωγή των ιδρυμάτων όσον αφορά τους φοιτητές, είναι πάντα επιθυμητή.
- More integrated in the researches, but not merely as quantitative approaches, but balanced with critical ones.
- Να αναπτυχθούν περισσότερο και να γίνουν καλύτερα!
- Να είναι πλήρως(!) ενημερωμένα με κείμενα της (νεο-)ελληνικής γραμματείας.
- Να είναι προσβάσιμα δωρεάν σε όλους!
- Ενσωματωμένα στα Προγράμματα σπουδών των Φιλοσοφικών Σχολών της χώρας
- Με περιβάλλον διεπαφής χρήστης προσιτό σε μη ειδικούς
- Με μεγαλύτερα ποσοστά χρησιμοποίησης
- Να αυξάνεται και να αξιοποιείται περισσότερο η χρήση τους.
- Always developing.
- Open source.

- Be sustainable and consistent since I am fed up of discovering the reinvention of the wheel with every new software or app it appears
- Easy and transparent to use
- Ever improving in content and usability
- With massive presence, if possibly open access.
- I wish researchers were more aware of the existence of these tools and that it would be easier to find them, and to learn how to use them. Some tools available nowadays are difficult to adapt from modern to ancient languages
- I would like to see more digital tools available; I would like to see positions/posts dedicated to creating such tools; and I would like to see them be free for all
- High quality reliable born digital editions producing reliable long-lasting research.
- Accessible training to all
- A lot more - radier to find text, versions, transcribe and translate
- More Late Antiquity and Byzantine works in TLG
- Greater use by humanists. Many humanists receive no training when they are young and by the time they get into the profession it's usually too late. This is largely because of lack of quantitative/technical training in general by humanists.
- I would like to see digital humanities courses become an integral part of the curriculum of every undergraduate student, and not just workshops or summer schools to be taken during the most advanced stage of our studies and only for a few.
- stable url-links ; free open access
- I am looking to work extensively with manuscript repositories, in database-oriented or OCR projects. I feel that digital tools (digitization, database collation, distant reading, parallel corpora construction, etc.) are the way to preserve medieval manuscript heritage and learn much more about it in the process
- I would like more online collections of sigillographic data not only from the US but also from Greek and European institutions
- Thriving

- The digital tools will be a institutional portion of the syllabus of knowledges in classics